

ПРАЛЕТАРЫ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 52 (2513)

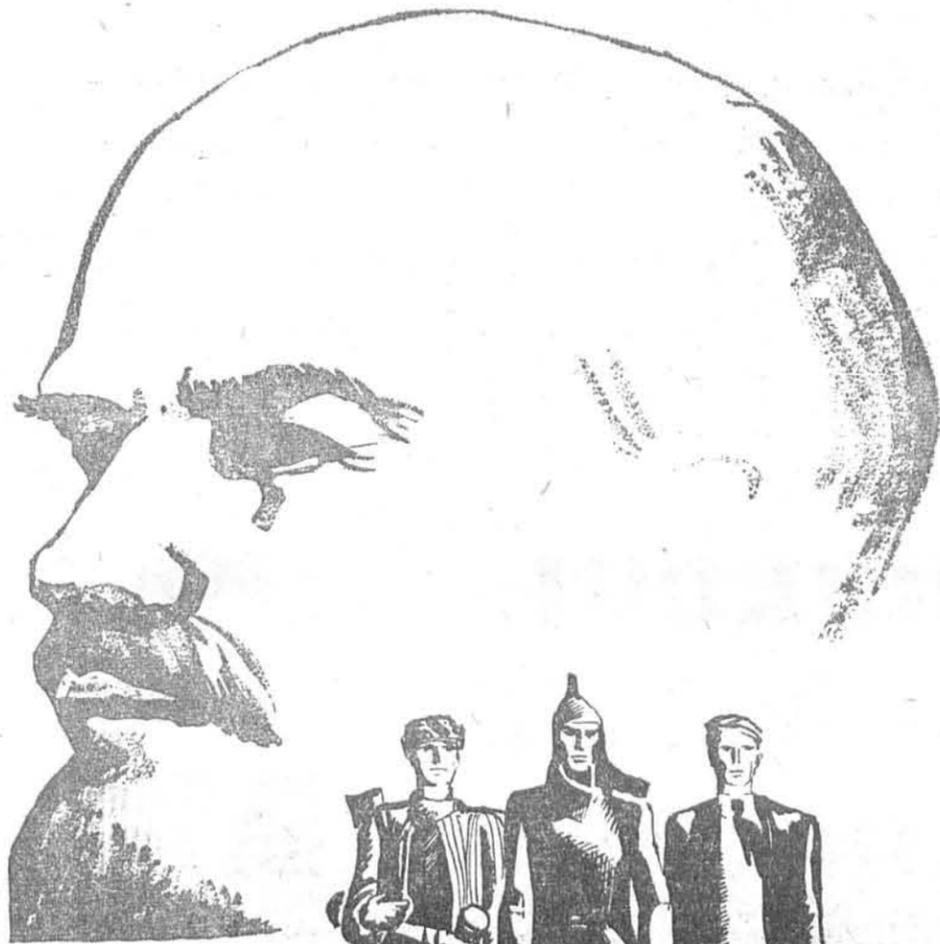
ПЯТНІЦА

25
верасня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

КАМСАМОЎ БЕЛАРУСІ — 50

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР АБ УЗНАГОРОДЖАННІ ЛЕНІНСКАГА КАМУНІСТЫЧНАГА САЮЗА МОЛАДЗІ БЕЛАРУСІ ОРДЭНАМ ЛЕНІНА

За актыўны ўдзел у сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве, за вялікую работу па выхаванні моладзі ў духу адданасці залегатам У. І. Леніна і ў сувязі з 50-годдзем ЛКСМ Беларусі ўзнагародзіць **ЛЕНІНСКІ КАМУНІСТЫЧНЫ САЮЗ МОЛАДЗІ БЕЛАРУСІ ОРДЭНАМ ЛЕНІНА.**

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль, 23 верасня 1970 г.

ЦЭНТРАЛЬНЫ Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі горача вітае і віншуе камсамольцаў, усіх юнакоў і дзяўчат рэспублікі са слаўным 50-годдзем Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі Беларусі. Паўвекавы юбілей ЛКСМБ — гэта вялікае і значнае свята не толькі для моладзі, але і людзей старэйшых пакаленняў, якія атрымалі ў радах камсамола высокую ідэйную загартоўку, значны вопыт грамадскай дзейнасці.

Камсамол Беларусі, з'яўляючыся адным з баявых атрадаў ВЛКСМ, дастойна нясе эстафету працоўнай і ратнай славы, заўсёды і ва ўсім выступаючы верным памочнікам і надзейным рэзервам вялікай партыі Леніна. Яго выхаванцы прымалі самы актыўны ўдзел у станаўленні і ўмацаванні Савецкай улады, індустрыялізацыі рэспублікі і калектывізацыі сельскай гаспадаркі, у барацьбе за выкананне планаў першых пяцігодкаў, у ажыццяўленні культурнай рэвалюцыі.

Мужнасць і гераізм, праяўленыя камсамольцамі і моладдзю Беларусі ў радах Савецкай Арміі і парты-

ЛЕНІНСКАМУ САЮЗУ МОЛАДЗІ

занскіх атрадах у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, знайшлі ўсенароднае прызнанне — Ленінскі Камуністычны Саюз Моладзі Беларусі ўзнагароджан ордэнам Чырвонага Сцяга.

Подзвігу ратнаму роўны і працоўны подзвіг беларускай моладзі на шырокім фронце аднаўленчых работ. Па закліку партыі тысячы юнакоў і дзяўчат на выпаленай акупантамі зямлі актыўна ўдзельнічалі ва ўзвядзенні новых заводаў і фабрык, аднаўленні і новым будаўніцтве гарадоў і вёсак рэспублікі. У мірнай стваральнай працы камсамольцы і ўся моладзь у той цяжкі і складаны для нараса час паказалі выключны энтузіязм і высокую арганізаванасць.

Камсамол Беларусі, працягваючы і развіваючы лепшыя традыцыі старэйшых пакаленняў, і сёння выступае актыўным арганізатарам моладзі ў барацьбе

КАМСАМОЛУ БЕЛАРУСІ — 50

ЛЕНІНСКІ камсамол Беларусі — юбіляр. Яму спаўняецца 50 гадоў. Час нараджэння — верасень 1920 года. Паходжанне — з рабочых, сялян і прагрэсіўнага студэнцтва. Мэта жыцця — будаўніцтва камунізма. Сённяшні сацыяльны партрэт — сярод амаль мільённага атрада камсамольцаў больш 325 тысяч рабочых і калгаснікаў, 38 тысяч інжынераў, тэхнікаў і спецыялістаў сельскай гаспадаркі, больш паловы членаў ВЛКСМ — маладыя людзі з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй.

Паўстагоддзя назад тры тысячы барацьбітоў за ўладу Саветаў назвалі сябе такім словам — камсамольцы. Былі яны ў будзёнаўках, з кара-

Платона Галавача, у творах многіх іншых майстроў літаратуры.

Ударным фронтам моладзі была калектывізацыя сельскай гаспадаркі. Толькі ў 1929 годзе беларускія камсамольцы арганізавалі каля 200 калгасаў. У першыя два гады калектывізацыі ў камсамол уступіла больш 12 тысяч юнакоў і дзяўчат.

То быў час жорсткай барацьбы з кулакамі, барацьбы, якая каштавала жыцця не аднаму камсамольцу. Вось радкі з газет таго часу: «Каля вёскі Выселі Пухавіцкага раёна забіты сельгаскамсомолец Рыгор Жлобіч», «Пры арганізацыі калгаса забіты сакратар Тураўскага райкома камсамотав. Завалкаў...»

Оршы, Скідэля, Асінторфа, Ліды, Обалі і іншых гарадоў і вёсак рэспублікі.

Як заўжды на прыэднім краі барацьбы, срод лепшых сямноў і дачок Радзімы былі нашы пісьменнікі, артысты, мастакі. Іх вершы, песні, апаўданы гучалі ля партызанскіх кастроў і на франтавых прывалах, чыталіся ў зямлянках і акопах, перадаваліся з рук у рукі.

Лясныя паланы, дзе сталі на кароткі прывал танкісты, былі сцэнай для артыстаў купалаўскага тэатра і тэатра імя Якуба Коласа. «Савецкая літаратура, — пісаў Леанід Собалеў, — стала байцом і настаўнікам адвагі, стойкасці, вернасці, яна сама, як во-

300 тысяч юнакоў і дзяўчат рэспублікі выканалі свае асабістыя абавязальнасці. Камсамольцы і моладзь за 50 ударных дзён перадюбілейнай вахты ў фонд эканоміі ўнеслі больш 2 мільёнаў рублёў.

Сёння, напярэдадні камсамольскага юбілею, мы можам з гонарам сказаць — цяперашняе пакаленне моладзі працягвае слаўныя традыцыі бацькоў, выдатна здае экзамен на рэвалюцыйную сталасць. Надзейным кампасаў юнакоў і дзяўчат з'яўляецца марксісцка-ленінская навука, якая ўзбройвае іх неабходнымі ведамі, прыдае ім упэўненасці ў барацьбе і рабоце.

У рашэннях XVI з'езда ВЛКСМ, XXIV з'езда ЛКСМБ вызначана, што авалоданне ленынізмам і надалей павінна быць галоўнай лініяй работы камсамольскіх арганізацый.

Сёння, напярэдадні 50-годдзя ЛКСМБ, мы з гонарам рапартуем партыі і народу: беларускі камсамол верны клятве сваіх бацькоў, жыве і будзе жыць па заповятах вялікага Леніна. Наш маналіты маладзёжны саюз самым высокім гонарам для сябе лічыць быць баявым памочнікам і надзейным рэзервам партыі Леніна.

Цяперашняе пакаленне камсамола вырасла пад мірным небам нашай Радзімы. Але неспакойнае неба над нашай планетай. За пасляваенныя гады не было такога дня, каб дзе-небудзь, у «палаючых кропках» планеты не рваліся бомбы і снарады, не палалі мірныя гарады і вёскі.

Імперыялізм точыць зубы на нас, на нашы агульныя завабвы.

У абстаноўцы жорсткай ідэалагічнай барацьбы вялікае значэнне мае вастрэйшая класавага пачуцця, усведамленне высокай адказнасці перад народам. Нам нельга ні на мінуту забываць, што буржуазная прапаганда паддымае на шчыт лобныя нашы памылкі і недаробкі. Асабліва яна імкнецца віль сваю ганебную павуціну вакол маладой творчай інтэлігенцыі. У гэтай сувязі варта ўспомніць словы Уладзіміра Маякоўскага: «Да зробленага літаратурнага твора стаўлюся, як да зброі... Здача гэтай зброі ў белую прэсу павялічвае арсенал ворага. У сённяшнія дні гусеючых хмар гэта роўна франтавай здрадзе».

Таму ідэйная стойкасць, партыйная прыныповасць і ленынская перакананасць у нашай агульнай справе павінны быць самай неабходнай зброяй маладога творчага работніка. І нам сёння прыемна адзначыць, што наша літаратура, мастацтва ішлі і ідуць у нагу з жыццём, дапамагаюць моладзі асэнсоўваць прайдзены шлях, пераконвацца ў праваце нашай барацьбы. Нам сёння вельмі прыемна адзначыць, што срод вялікай арміі работнікаў літаратуры і мастацтва ёсць лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамола Беларусі — Аркадзь Куляшоў, Іван Навуменка, Май Данцыг, кампазітары Генадзь Цітовіч, Ігар Лучонок, драматург Канстанцін Губарэвіч, кінарэжысёр Леў Голуб і іншыя.

Сувязі камсамола Беларусі з творчай моладдзю ў апошнія гады праўляюцца ўсё больш ярка. Умацаванню гэтага кантакту садзейнічаюць арганізацыі мастацкіх выставак, тэатральных фестываляў, фестываляў паэзіі, сучаснай музыкі, песні, конкурсы маладых выканаўцаў. Вось і цяпер, напярэдадні свята, пасляхова прайшлі конкурсы паэзіі і прозы, харавых калектываў, выканаўцаў савецкай песні, эстрадных аркестраў. Кожны год ЦК

У ІМКЛІВАСЦІ КОЖНАГА ДНЯ...

Генадзь АНЦІПАЎ,

сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі

бінамі пераз плячо, кулямётнымі стужкамі крыж-накрыж.

Былі яны байцамі вайны грамадзянскай. Вайны за новы свет, за новае жыццё.

Той час нараджаў, бесмяротных герояў. Пра іх складалі вершы, спявалі песні. Суровыя гады грамадзянскай вайны адгукнуліся ў чуйных сэрцах байцоў, што сталі потым пралетарскімі пісьменнікамі, мастакамі, кампазітарамі. Маладнякоўцы М. Чарот і А. Александровіч, А. Вольны і А. Дудар, Ц. Гартны і З. Бядуля ў сваіх кнігах апелі рамантыку вогненых гадоў грамадзянскай вайны.

У тыя цяжкія гады гартваліся галоўныя рысы камсамольскага характару — беззаветная адданасць справе рэвалюцыі, партыі бальшавікоў, Савецкай Радзіме. Вось ужо паўстагоддзя гэтыя рысы пераходзяць з пакалення ў пакаленне.

У першыя гады мірнага будаўніцтва адрасамі камсамольскай славы сталі БелДРЭС і Гомсельмаш, Асінторф і Аршанскі льнокамбінат, Магілёў і Камсамольск-на-Амуры, Крычаўскі цэментны завод і магістраль Масква — Мінск. Гэта былі гады, калі на змену баявой рамантыцы прыйшла рамантыка працоўных будняў, якая нараджала новых герояў, энтузіязм, маладую энергію, працоўны гераізм. Многа кніжак напісана пра той час, многа герояў прыйшло на іх старонкі з будоўляў першай пяцігодкі, рабфакаў і атрадаў «лёгкай навалерыі». Яны жывуць і цяпер у творах песняроў беларускага народа Янкі Купалы і Якуба Коласа, народных пісьменнікаў Міхася Лынькова і Петруса Броўкі, выдатнага чалавечка-злаўцы Кузьмы Чорнага і аднаго з сакратароў ЦК ЛКСМБ, пісьменніка

Але ні забойствы, ні надпалы, ні пагрозы не зламалі волі маладых барацьбітоў за новае жыццё.

Тыя гады для камсамола Беларусі — гэта не толькі гады ўдарніцтва, новабудоўляў, тэхнічнай вучобы, барацьбы з кулакамі і бандамі. Гэта час духоўнага ўзлёту, паходу за авалоданне культуры, навукай. Камсамол Беларусі быў актыўным распаўсюдвальнікам мастацкай і палітычнай літаратуры. У 1928 годзе бюро ЦК ЛКСМБ абавязала камсамольскія ячэйкі мець на тэрыторыі кожнага сельскага Савета не менш двух камсамольцаў-кніганошаў. Сябры кнігі шырока выкарыстоўвалі масавыя формы прапаганды літаратуры: «вечары», «тыдні», «месячнікі». Беларускія пісьменнікі, мастакі і кампазітары былі пастаяннымі гасцамі заводскай і сельскай моладзі. У хатах-чытальнях, у вясковых клубах ставіліся спектаклі, працавалі гурткі мастацкай самадзейнасці.

У трыццатыя гады маладое племя захаплялася мужнасцю герояў-лётчыкаў, палярнікаў, тых, хто скараў прасторы і час, здзіўляў свет сваімі поспехамі. Але маладосць краіны ні на хвіліну не забывала пра небяспеку, рыхталася да абароны Радзімы. Ужо тады пад кіраўніцтвам партыі камуністаў кавалася перамога ў будучай бітве з фашызмам, ужо тады загартаванае ў баях і працы юнацтва было гатовым вытрымаць любыя выпрабаванні.

І калі чорным досвіткам першым ударыла вайна, моладзь рэспублікі на заклік Айчыны-маці ўстала на сміротны бой. Больш 100 тысяч бясстрашных камсамольцаў пайшлі на фронт. Пад кіраўніцтвам партыйных арганізацый на тэрыторыі акупіраванай Беларусі дзейнічалі 10 падпольных абкомаў, 210 гаркомаў і райкомаў камсамола, якія аб'ядноўвалі 5700 пярвочных камсамольскіх арганізацый. Навекі ўвайшлі ў гісторыю баявыя справы камсамольцаў-падпольшчыкаў Мінска, Гомеля, Жлобіна,

ін, ішла наперадзе палкоў у бой, робячы тое чароўнае ўздзеянне на сядомасці людзей, якое называецца патхнёным парывам».

За смеласць і гераізм, адвагу і мужнасць, стойкасць і непахісную веру ў перамогу, праяўленыя ў барацьбе з фашызмам, беларускі камсамол быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. Героямі Савецкага Саюза сталі 73 камсамольцы-беларусы. Вечна будучь жыць у памяці народа імёны Аляксандра Ісачанкі і Міхася Сільніцкага, Фядоса Смалычкова і Мікалая Кядышкі, Ефрасіні Зяньковай, Барыса Царыкава, Зінаіды Тусналобавай і дзесяткаў іншых. Ордэнамі і медалямі адзначаны 37 тысяч маладых патрыётаў рэспублікі.

Адгрымела вайна, і загартаванае ў баях маладое племя рэспублікі самааддана ўзялося за аднаўленне разбуранай фашызмам гаспадаркі. Над рўінамі гарадоў і папалішчамі вёсак, над разбуранымі, зраненымі асколкамі карпусамі заводаў і электрастанцый, школ і бальніц узняліся лозунгі: «Зробім нашы гарады і вёскі прыгажэйшымі, чым да вайны».

Сёння камсамольскае юнацтва гартуецца на ўдарных франтах камуністычнага будаўніцтва. Восем важнейшых новабудоўляў рэспублікі носіць гордае імя «Ударныя камсамольскія». 20 тысяч няўрымслівых хлопцаў і дзячат праходзяць тут сапраўдную школу працоўнай загартоўкі.

На палях рэспублікі працуюць больш 50 тысяч маладых механізатараў, ударнай камсамольскай аб'ядлена мелярацый Палесся.

Такі ўжо звычай — камсамола — быць заўсёды там, дзе цяжка.

У імклівасці кожнага дня, у кожнай мінуце рабочага часу праяўляецца настрымная энергія нашай моладзі. На сённяшні дзень больш 50 тысяч юнакоў і дзяўчат рапартавалі аб выкананні заданняў пяцігадовага плана. Да юбілею камсамола Беларусі каля

КАМУНІСТЫЧНАМУ БЕЛАРУСІ

за паспяховае выкананне рашэнняў XXIII з'езда КПСС, уносіць дастойны ўклад у стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму. Разам з камуністамі камсамольцы выступаюць ініцыятарамі сацыялістычнага спаборніцтва, руху за камуністычную працу, змагаюцца за павышэнне эфектыўнасці грамадскай вытворчасці і прадукцыйнасці працы, эканомію і ашчаднасць. Камсамольцы і моладзь Беларусі, як і ўсе савецкія людзі, дастойна адзначылі 100-годдзе з дня нараджэння У. І. Леніна, улічваючы нямаючы яркіх старонак у працоўны летні год.

Уся дзейнасць камсамола накіравана на выкананне галоўнай задачы — камуністычнае выхаванне падрастаючага пакалення. Працавітасць, сацыялістычны патрыятызм, які праяўляюць камсамольцы, гарачае імкненне авалодаць ведамі, пашыраць свой круггляд, класавая перакананасць і рэвалюцыйны апты-

мізм — усё гэта вынік беззаветнай адданасці ідэалам камунізму, ажыццяўлення заветаў вялікага Леніна.

Радзіма высока ацаніла заслугі камсамола Беларусі. За актыўны ўдзел у сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве, вялікую работу па выхаванні моладзі ў духу адданасці запачатам У. І. Леніна і ў сувязі з 50-годдзем Ленінскай Камуністычнага Саюза Моладзі Беларусі ўзнагароджан ордэнам Леніна.

Цэнтральны Камітэт КПБ сардэчна віншуе камсамольцаў, усю моладзь Савецкай Беларусі з вышэйшай узнагародай Радзімы і выказвае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што камсамол рэспублікі будзе і надалей высока несці сцяг вялікага Леніна, яшчэ цясней згуртуе свае рады вакол Камуністычнай партыі, будзе ўпэўнена весці моладзь на працу і на подзвігі ў імя любімай Айчыны.

Важнейшая і найбольш ганаровая задача камсамола — вучыць моладзь камунізму, палітычна загартоўваць падрастаючае пакаленне, выхоўваць юнакоў і дзяўчат на вялікіх ідэях марксізма-ленінізма, на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях савецкага народа, беззаветна адданымі партыі і сацыялістычнай Радзіме, гатовымі самааддана абараняць заваёвы Вялікага Кастрычніка.

Юбілей камсамола Беларусі праходзіць у дні, калі наша партыя, увесь савецкі народ рыхтуюцца да XXIV з'езда КПСС. Няма сумнення, што камсамольцы і моладзь рэспублікі, як і ўсёй краіны, сустрэнуць з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза новымі працоўнымі поспехамі, будучы і надалей актыўнай творчай сілай у барацьбе за перамогу камунізму ў нашай краіне.

Няхай жыве двойчы арданосны Ленінскі Камуністычны Саюз Моладзі Беларусі — адзін з баявых атрадаў ВЛКСМ, верны памочнік і надзейны рэзерв Камуністычнай партыі!

Няхай жыве слаўная савецкая моладзь!
Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі — наперад, да перамогі камунізма!

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

камсамола Беларусі праводзіць рэспубліканскія семінары творчай моладзі. Такія сустрэчы адбываюцца звычайна на радзіме вялікіх майстроў слова, на ўдарных камсамольскіх будоўлях.

Нарады, творчыя семінары і сустрэчы не толькі садзейнічаюць росту прафесіянальнага майстэрства. Яны звяртаюць увагу творчай моладзі да генеральных тэм нашага часу, напаяюць глыбокім рэальным паняццям пачынаюць закон камсамола — заўсёды быць у гушчыні моладзі, жыць і тварыць па законах большавіцкай праўды, шчыра і хваляюча адлюстроўваючы героіку нашага жыцця, дапамагаючы фарміраванню ў моладзі сапраўднага камуністычнага характару. Аб гэтым пераканана гаварылася ў п'сьме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Цэнтральнаму Камітэту ВЛКСМ: «Для нас, пісьменнікаў, камсамол быў і застаецца крыніцай мастацкага ўзбагачэння. Яго цудоўная творчая ініцыятыва, яго выдатныя справы, яго выключныя людзі, якія з'яўляюць свету новыя рысы сацыялістычнага чалавека. — Гэта адна з самых цікавых, самых цудоўных тэм нашай літаратуры».

Няма сумнення, што маладыя майстры літаратуры і мастацтва, плоць ад плоці савецкай моладзі, кроў ад крыві нашага гераічнага беларускага народа аддадуць усю сілу свайго таленту справе выхавання новага чалавека, што творчы раздзел нашай камсамольскай гісторыі ўзбагаціцца новымі высокамастацкімі творами, творчая моладзь прылісе ў літаратуру свежае дыханне жыцця, звонкі голас, што кожны твор літаратуры і мастацтва стане важкім укладам у нашу агульную справу — будаўніцтва камунізма.

Сёння сэрцы беларускай моладзі перапоўнены вялікай радасцю і гонарам — за актыўны ўдзел у сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве, за вялікую працу па выхаванні моладзі ў духу адданасці заветам У. І. Леніна і ў сувязі з 50-годдзем ВЛКСМ Беларусі Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР ўзнагародзіў Ленінскі Камуністычны Саюз Моладзі Беларусі ордэнам Леніна.

Камсамол Беларусі, усё юнакі і дзяўчаты рэспублікі з радасцю ўспрынялі прывітанне ЦК КПБ Ленінскаму Камуністычнаму Саюзу Моладзі Беларусі, у якім дзецца высокая аэнка ўсяму гістарычнаму шляху, які прайшоў беларускі камсамол, яго заслуг у камуністычным выхаванні моладзі.

...Ленінскі камсамол Беларусі адзначае свой залаты юбілей. Мы разглядаем гэтае свята як знамянальны рубяж у нашай рабоце па камуністычным выхаванні моладзі. Камсамол Беларусі рапартае партыі і народу як моладзь тройчы арданоснай Савецкай Беларусі нясе ленінскую эстафету рэвалюцыйнага пераўтварэння свету. Маладое пакаленне беларусаў, вернае камуністычным ідэалам, і надалей будзе высока несці ленінскі сцяг, мацаваць маналітнае адзінства з партыяй і народам, ісці поплеч з камуністамі да вяршынь камунізма. Наша дарога — разам з партыяй Леніна. Дарога гэтая без прывалаў. І заўсёды з нам будзе муза баявой і працоўнай доблесці, каб вяртаць усюму свету пра планы нашы і здзяйсненні, пра наш пераможны марш.

ад пятніцы да пятніцы

НОВАЯ КАСМІЧНАЯ ПРЭМ'ЕРА

Гавецтва апладзіруе савецкай навуцы, савецкай тэхніцы, людзям, якія ажыццявілі сапраўды фантастычна смелы эксперымент — паслалі на Месяц аўтаматычную станцыю «Месяц-16», якая, зрабіўшы мяккую пасадку, узяла пробу пароды ў тым раёне планеты, які яшчэ не быў даследаваны, устанавіла навуковыя прыборы і па камандзе з Зямлі стартавала дамоў.

Раніцай 24 верасня 1970 года касмічная аўтаматычная станцыя «Месяц-16» з каштоўным грузам — узорамі месяцавай пароды паспяхова прыземлілася ў заддзеным раёне. Кантэйнер з пародамі адпраўлены ў Маскву, у Акадэмію навук СССР для дэталевага вывучэння.

Транскасмічны рэйс Зямля — Месяц — Зямля — яшчэ адна яркая перамога савецкага чалавека, Савецкай краіны, што ўпэўнена крочыць да светлых далечынь камунізма.

ВЯЧЭРНЯЕ сонца залочыць дрэвы, што як ганаровая вярта выстраіліся абалал дарогі.

Беластольныя бярозкі і калматыя елкі спышаюцца на сустрэч, ветліва махаюць галінкамі. Дываном сцеленца роўны асфальт пад колы аўтобуса, у якім едуць біяляры — артысты Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Мінулі Дзяржынск, Стаўбцы, нарэшце — Нясвіж...

Сёлета купалаўцам споўнілася пяцьдзесят. Гэтая паездка адна са шматлікіх у юбілейным годзе. Але, калі гаварыць шчыра, дык нельга яе назваць «адной са шматлікіх». Яна асабліва. На Нясвіжскай зямлі жыві і працаваў вялікі беларускі паэт Янка Купала. І хто ведае, можа тут падгледзець ён рысы многіх сваіх будучых герояў...

Тут гісторыя на кожным кроку. Палац Радзівілаў... Пад галінамі векавага дрэва — абеліск ахвярам фашызму. Схілішы галовы, слухаюць купалаўцы нясыжскую трагедыю...

Павывалі артысты і ў пасёлку Сноў — цэнтры калгаса імя Калініна. Старшыня Якаў Васільевіч Аляксанкін раскажаў пра планы сельгасарцелі на будучае.

— Думаем пабудаваць стадыён, зімовы плавальны басейн, два дзіцячыя

НЯСВІЖ СУСТРАКАЕ КУПАЛАЎЦАЎ

сады, Палац культуры на 800 месц, сярэдняю школу, выкапаць чатыры сажалкі, якія дапамогуць арасіць 800 га зямлі. Хто з вас рыбалоў прасім да нас на рыбалку. Госці пазнаёміліся з палацам шлюбам, са школай, дзіцячым садкам, пахадзілі па шырокіх асфальтаваных вуліцах, пазнаёміліся з жыццём сучаснай вёскі. Потым агледзелі жыўлагадоўчы комплекс, механізаваны ток і іншыя вытворчыя аб'екты.

А ўвечары ў клубе адбылася доўгачаканая сустрэча аматараў тэатра з артыстамі. Апладысментамі сустрэлі гледачы народнага артыста БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі В. Тарасова, заслужанага артыстку БССР Т. Аляксееву, заслужанага артыстку БССР М. Захарэвіч, заслужанага артыста БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Г. Гарбука, артыстаў тэатра А. Доўгуно, М. Казініна, Н. Пісарова, В. Анісенку.

Перад калгаснікамі выступіў дырэктар тэатра І. Міхалюта.

— На сцэне нашага тэатра, — сказаў ён, — прайшлі ўсе этапы будаўніцтва калгаснай вёскі, пачынаючы ад калектывізацыі да нашых дзён. Больш як 250 прэм'ер сыгралі мы. Сёння наш тэатр ведаюць ва ўсёй краіне і за межамі яе. Гэта зладжаны, згуртаваны калектыву аднадумцаў, які працуе на карысць нашага беларускага мастацтва...

Урачыстая частка закончана. Гасне святло. На экране — кінафільм аб купалаўцах. Фрагменты са спектакляў раскажываюць пра творчасць акадэмічнага тэатра.

Са сцэны ў залу плывае дзявоцкая песня. Гэта спявае Паўлінка (артыстка Ала Доўгая), чатыры сустрэчы са сваім каханым Якімам Сарокам (артыст Валерыя Анісенка). Каля трыццаці гадоў прапісана гэта народная камедыя на купалаўскай сцэне. Мяняліся выканаўцы, але нязменнай была любоў народа да бяссмяротнага твора Янкі Купалы.

На сцэне — урывак са спектакля «Людзі на балоце» Івана Мележа. Васіль — Г. Гарбук, Ганна — М. Захарэвіч, Зетаўшы дыханне, сочыць глядач за падзеямі.

Спыняючыся на традыцыях, звязаных з пастаючай рускай і зарубежнай класікай, вядучая Таццяна Аляксеева гаворыць, што амаль кожны год тэатр звяртаецца да твораў М. Горькага, А. Астроўскага, Б. Брэхта, Л. Талстога. З урыўкам з драмы А. Астроўскага «Апошняя ахвяра», выступілі Т. Аляксеева — Юлія і В. Тарасоў — Дзюльчын.

Ніна Пісарова і Мікалай Казінін прачыталі вершы і ўрыўкі з твораў рускіх і савецкіх аўтараў.

Сустрэча закончана. Зноў у Мінск! На сцэну роднага купалаўскага!

А. СНІТКО.

На сустрэчы ў калгасным клубе.

Фота І. АРОЦКЕРА.

ПЕРАМОЖЦЫ ЮБЛЕЙНАГА ФЕСТИВАЛЮ

Усебеларускі фестываль моладзі, прысвечаны 50-годдзю камсамола, падшоў да фінішу. У сярэдзі, 23 верасня, закончыліся апошнія творчыя конкурсы выканаўцаў.

Сярод удзельнікаў конкурсу мастацкіх чытальнікаў званне лаўрэатаў прысуджана вядомаму самадзейнаму калектыву Палаца культуры Магілёўскага завода штурнага паляка — аргітэатру «Усмешка» (мастакі кіраўнік В. Бараноўскі).

Гэтае ганаровае званне заслужылі таксама работніца Баранавіцкага прамысловага камбіната, удзельніца самадзейнага фляпмояі Надзея Курчына і супрацоўніца Гомельскага камбіната бытавога абслугоўвання Ларыса Пішчук.

Дзесяцінаццаць маладзёжных калектываў і асобных выканаўцаў прынялі ўдзел у конкурсе савецкай песні. Тут пераможцамі выйшлі мінскі квартэт «Гармонія», пакальчы актэ Магілёўскага гарадскога Дома культуры «Актава», а таксама слесар Навапалацкага нафтапрапароўнага завода Аляксандр Горбік.

За лепшае выкананне беларускіх песень прыз Саюза кампазітараў БССР прысуджаны выкладчык Гродзенскага музычна-педагагічнага вучылішча Галіна Качалава.

Прыз газеты «Зіамі юности» за лепшае выкананне камсамольска-маладзёжных песень уручаны вядомаму ансамблю «Актава», а прыз ЦК ВЛКСМ — самай маладой удзельніцы конкурсу, салістцы Гомельскага ансамбля «Рачанька» Таціяна Шаўрук.

Дыпламантамі фестывалю сталі студэнты Беларускага політэхнічнага інстытута Рыгор Харык, саліст Гомельскага фляпмояі Уладзімір Зотаў, шпекі мастак Віктар Чарнёў, старшыня піннерважата з Бабруйска Святлана Бруснічкіна, студэнт Мінскага радыётэхнічнага інстытута Аляксандр Паўлюшанка, а сярод калектываў — гомельскі пакальчы ансамбль «Рачанька».

Сталі вядомыя і лаўрэаты Усебеларускага маладзёжнага фестывалю харавых і танцавальных калектываў. Сярод іх — харавы калектыв 5-га будзёста гор. Мінска (мастакі кіраўнік С. Дробыш), калектыв спевакоў Брэсцкага завода электрычных машынаў і прыбораў (мастакі кіраўнік С. Леўчук) і харавы калектыв Слаўгарадскага раённага Дома культуры Магілёўскай вобласці (мастакі кіраўнік В. Балаханав).

Сярод танцавальных калектываў пераможцамі выйшлі народны ансамбль Дома культуры Магілёўскага аўтазавода імя С. Крапіва — Вянінкі (мастакі кіраўнік М. Дудчанка), народны ансамбль мінскіх трактараводцаў — «Лівоўка» (мастакі кіраўнік М. Чыснкоў) і Віцебскі народны ансамбль песні і танца «Маладосць» (мастакі кіраўнік І. Серыкаў).

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДБЫЛАСЯ

парада кіраўнікоў арганізацый і ўстаноў культуры Магілёўскай вобласці. З дакладам аб мерапрыемствах па дастойнай сустрэчы XXIV з'езда КПСС перад удзельнікамі пароды выступіў начальнік абласнога ўпраўлення культуры П. Давыдаў.

Сваімі думкамі абмяняліся загаднік Хоцімскага раённага аддзела культуры У. Люскоў, Чавускага — В. Клімаў, Асіповіцкага — А. Цяперыч, Клімавіцкага — І. Сімакоў, загаднік Бабруйскага гарадскога аддзела культуры Г. Шаравараў, дырэктар абласнога Дома народнай творчасці У. Бараноўскі і іншыя.

...ЗАКОНЧЫЛАСЯ

канферэнцыя Міжнароднага камітэта музеяў археалогіі і гісторыі, якая праходзіла ў Маскве. У ёй удзельнічалі вучоныя і работнікі музеяў літвінаў, дзяржаў — СССР, Польшчы, Венгрыі, Румыніі, Чэхаславакіі, Балгарыі і іншых краін. Ад Беларусі ў рабоце форуму прыняў удзел намеснік дырэктара па навуковай частцы Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны У. Гілеп.

Удзельнікі канферэнцыі абмеркавалі шэраг пытанняў аб тым, як лепш прадставіць археалагічныя і гістарычныя з'явішчы ў музеях, якімі прынцыпальна трэба кіравацца пры стварэнні іх экспазіцый, а таксама разгледзелі іншыя праблемы работы музеяў, павышэння ў лепшых скарбніцах гісторыі і археалогіі сталіцы.

...НОВЫЯ

жылыя дамы з папеліных аб'ёмных кабінаў з'явіліся на цэнтральнай сядзібе калгаса «Новы быт» Мінскага раёна. Яны пабудаваныя, як эксперыментальныя на прадэкстах маскоўскіх і мінскіх архітэктараў. У адрозненне ад ранейшых прадэкстаў новыя двухпавярховыя дамы больш танныя і зручныя. Кожная жылка разлічана на дзве сям'і. Кватэры складаюцца з прасторнай гасцінай, спальні, кухні, маюць убудаваныя шафы, вядоўкі, ванныя, санузлы, балконы і лоджы.

СЯРОД лета камсамольцаў узрушыла здарэнне з іх маладым сябрам Астапам Дроздом.

Працаваў Астап на суконнай фабрыцы вучнем слесара. Жыў ён у былым панскім бараку, дзе для яго адгарадзілі маленькі куточак побач з агульнай кухняй. Барак стаў на абрыўстым беразе Лешчы. Праз маленькае аkenца Астап бачыў пяціпаварховы корпус фабрыкі, блакітнае неба, рэчку, а за ёю—лог, высокую гару, з якой зімой дзеці з крыкам і смехам з'язджалі на санках.

Цяжкае дзяціства было ў Астапа. Стараўся не ўспамінаць голад, холад, сніжкі і абразы. Малым астаўся без бацькоў, беспрытульным абездзіў краіну ў вагонах і пад вагонамі.

Выцягнуўся хлопеч, але застаўся худы, назграбны, вуглаваты. Негаваркі, заўсёды пануры, Астап трымаўся ў баку ад людзей, не заводзіў сяброў.

Аднойчы на адкрыты камсамольскі сход Астапа прывяла Клаўдзя Шудлюк, маладая, вясёлая прадзільшчыца, дачка вядомай тады ткачыні. Яна заглянула ў дзверы, на хвіліну знікла, а неўзабаве паказаўся Астап Дрозд. Клаўдзя падштурхоўвала яго.

— Заходзь смілей, Астап!

Сход яшчэ не пачынаўся. Дзяўчына кінула позірк на сяброў і нібы апраўдваючыся сказала:

— Сядзіць адзін, пазирае воўкам на людзей. Я падумала, што яму з намі будзе лепш.

З таго дня пачалося новае жыццё Астапа. Ён ахвотна прыходзіў на сходы. Калі чым-небудзь захапляўся, праўда гэта было рэдка, то рагатаў ад душы, пляскаў у далоні з усё сілы. Слухаючы вясёлыя расказы Барыса Тылецкага пра яго вайсковыя прыгоды, Астап заіндрасціў сакратару. «Вось гэта жыццё», — казаў іншы раз. Камсамольцы радаваліся. Чалавек мяняўся на вачах.

Хутка Астапа прынялі ў камсамол. З тых дзён не прайшло і паўгода, як аднойчы Клаўдзя Шудлюк запініла на дарозе Янку Буцько і, пачала ўсхвалявана расказаць.

— Ну, хто б мог падумаць, што на такое здольны гэты ціхоня, Астап Дрозд!

— А што ён зрабіў?

— Табе нічога не казалі?

— З нядзелі не быў дома—касіў у Раманоўцы.

— У пасёлку толькі і гаворкі пра Астапа ды Альжбету Крупенькіну.

— Прычым тут Альжбета?

— Яна забрала да сябе Астапа.

— На кватэру?

— На якую кватэру?—абурылася Клаўдзя.—Ты нейкі дзівак, Янка. Нібы маленькі. Выйшла за яго замуж... Не, пачакай, не выйшла, а сама на ім ажанілася... Забыталася зусім я. Адным словам, Альжбета зрабіла нашага Астапа сваім мужам...

— Альжбета ж удава, ёй пад трыццаць, а Астап жа... Ён не старэй за нас...

— Ён 1906 года, яму, значыць, семнаццаць.

— Можна так, плявузгаюць?

— Дзе там плявузгаюць! Калі ты яго апошні раз бачыў? У нядзелю на сходзе?

— Здаецца.

— Цяпер ты яго не пазнаеш. Ходзіць франтам у касцюме былога Альжбетиного мужа. Хоць гарнітур і старога купецкага крою, ляжыць, як уліты. Учора сустрэла іх у парку. Яна вяла Астапа пад руку. Смехата. Я бягу да Барыса, трэба сабраць бюро ічэйкі. Ты ж член бюро, хадзем разам!

— Мне трэба ў кузню. Лямеш аддаў наварыць.

— Табе важней лямеш, чым лёс камсамольца? — надобра глянула Клаўдзя.—Потым сходыш.

— А навошта збіраць бюро?

— Як гэта навошта? Сёння Астапа, а заўтра такія Крупенькіны падхопяць каго другога. Трэба ваяваць з мяшчанствам. Ты ж сам на сходзе казаў, што мяшчанства—гэта агіднае балота.

— Я гаварыў пра танцы і розныя буржуйскія штучкі.

— А я табе, Янка, так скажу: хутэй можна пагадзіцца з танцамі, чым з тым, што зрабіў Астап. Калі не прыняць меры, кожны захоча ажаніцца ці выйсці замуж, а што тады будзе з нашай ічэйкай? Хто пойдзе на сход, на заняткі, калі будзе прывязаны да сям'і. А там у царкву зацягнуць ці яшчэ куды!

— Чаго ты, Клава, да мяне прыцяплася? Нібы ажаніўся не Астап, а я?

— Я хачу ведаць, — перакінула цяжкую насу на спіну Клаўдзя, — як

ты глядзіш на ўсё гэта: асуджаеш ці можа спачуваеш Астапу?

— Дзівачка, як я магу спачуваць? — Тады хадзем да Тылецкага!

Клаўдзя схавала Янку за руку і пацягнула да панскага палаца.

Тылецкага засталі дома. Барыс выйшаў на ганак, павітаўся, сеў на лаўку, паселі і Клаўдзя з Янкам.

— Што гэта вы, як жаніх і нявеста, разам ходзіце?

— Абое сумеліся. Тылецкі глянуў на іх і сам нескі разгубіўся.

— Я пажартаваў... Чаго завіталі, таварышы?

— Клаўдзя вось... кажа трэба збіраць бюро.

— З якой прычыны?

— Крупеньчыха ажаніла на сабе Астапа, а мы маўчым, — бліснула вачыма Клаўдзя.—Трэба выклікаць яе на бюро!

— Яна ж не камсамолка!

— А майго дзідзьку Паўла, чалавека з свай барадой, выклікалі, калі Аркадзь нажлукціўся самагонкі?

— Выклікалі. Але ж там зусім іншае... Наогул задаў задачу нам твой Астап.

Барыс паглядзеў на Клаўдзію і Янку.

— Як думаеце, хто напісаў гэтыя вершы? Фет, Надсан, Лермантаў, Пушкін? Не, даражэнькія, гэта напісаў сваёй нявесте Жэні, пасля заручын, Карл Маркс, аўтар «Капітала»!

— А хто была гэтая Жэні?—запраменіла вачыма Клаўдзя.

— Баранеса фон Вестфален...

— Баранеса? І з ёй ажаніўся Карл Маркс?!

— Як бачыш, ажаніўся. Пасля яе смерці Фрыдрых Энгельс, самы блізкі сябра, паплекнік Маркса, сказаў, што калі існавала на свеце жанчына, якая бачыла сваё шчасце ў тым, каб рабіць шчаслівымі іншых—то гэта была Жэні Маркс. Яна была адважым і нястомным таварышам у гіганцкай барацьбе Маркса і найвялікшым шчасцем яго жыцця.

Усе трое маўчалі хвіліну. Клаўдзя і Янка былі ўзрушаны тым, што пачулі. Барыс не спынаўся, чакаў.

— Усё роўна я не згодна з Астпавымі паводзінамі,—парушыла цішыню Клаўдзя.

Барыс зірнуў на яе і сказаў:

Уладзімір МЯЖЭВІЧ

У НЕЗАБЫЎНЫЯ ДВАЦЦАТЫЯ...

Камсамольцам дваццатых гадоў, незабыўным дням, асяяным рамантыкай барацьбы за новае, шчаслівае жыццё, барацьбы, у першых радах якой крочыла моладзь, я прысвяціў кнігу «Яны былі першыя», якая выходзіць у выдавецтве «Народная асвета». Прапагану ўвазе чытача адзін з раздзелаў гэтай кніжкі.

— Выходзіць, я вінаватая?

— Цішэй, Клаўдзя, не гарачыся,—лагодна сказаў Барыс.—Нам сапраўды трэба сабрацца ды разам падумаць. Калі праўду казаць, дык і я думаў пра гэтую гісторыю. Толькі ці маем мы права ўмешвацца ў сямейныя справы?

— Думаю, што маем,—усхапілася Клаўдзя.

— А калі ён кажае тую Крупеньчыку, што тады? Мы ж не можам забараніць тае.

Янка адварнуўся, каб Тылецкі не бачыў, як яму раптам стала смешна. «Ты сам,—думаў Буцько,—закахаўся ў дачку арандатара, а цяпер падводзіш базу. Не можам забараніць! Дзіўна. Клаўдзя праўду кажа, што калі раптам усе закахаюцца, дык хто тады будзе працаваць па ліквідацыі непісьменнасці, змагацца з самагоншчыкамі, выяўляць па вёсках батракоў, абараняць іх інтарэсы, дапамагаць сельсаветчыкам. Кожны, як гэты Астап, возьме пад ручку красуню і, павядзе яе ў парк. Не, гэта непарадак!»

— Нязгодна! — даводзіла Клаўдзя.—Каб Астап пакахаў камсамолку, тады, можа, мы яшчэ маглі б пагадзіцца. А так—не.

— Ці не раўнуеш ты, Клаўдзя?—спытаў Барыс з нейкай яхіднай усмешкай.

— Здурнеў, ці што?—крыкнула Клаўдзя.—Я нікога не кахаю і не збіраюся займацца такім мяшчанствам.

— Мець сям'ю—гэта не мяшчанства,—разважліва сказаў, падумаўшы, Тылецкі.—Як жа мы камунізм пабудзем? Таварыш Ленін на з'ездзе камсамолу гаварыў,—мы ж вывучалі яго прамову—што людзі, якім зараз па 50 гадоў, не пачаць камунізма, а іх дзеці, унукі будуць жыць у камуністычным грамадстве. Калі мы, камсамольцы, ператворымся ў манахаў, то разам з намі памрэ і наша мапра пра камунізм. Я табе, Клаўдзя, дам кніжку пра Карла Маркса і яго сям'ю. Прачытаеш, як ён кахаў сваю Жэні, а яна яго, ніякі разам любілі сваіх дачок.

Исполниться надежде
Настал желанный срок,
Обрел я то, что прежде
В мечтах лишь виделог.
Все то, что мой разум
Не одолев трудом,
Открылось сердцу разом
Во взоре дорогом.
Прадэкламаваўшы гэтыя радкі,

Хачу дадаць ад сябе, што без кахання няма жыцця. Не думайце, што камсамольцы адмаўляюць чалавечыя пачуцці. Яны імкнуцца ачысціць адносіны людзей, што кахаюць адно аднаго, ад усяго хлуслівага, уласніцкага, рабскага, зрабіць гэтыя адносіны чыстымі, светлымі, вартымі чалавека.

Клаўдзя і Янка разгублена пераглынуліся.

— Зборэмся заўтра і пагаворым,—узніўся з лаўкі Барыс.—Прыходзьце на бюро.

Клаўдзя і Янка вярталіся ад Тылецкага моўчкі. Прайшлі міма парку, пачалі спускацца да возера.

— Што здарылася з Тылецкім? Як падабаецца табе, што ён нагаварыў?—пачала Клаўдзя.

— Не ведаю, як ты, а я не веру, каб Карл Маркс пакахаў баранесу,—сказаў Янка.

Клаўдзя не азвалася. Яна стаяла і думала.

— Барыс казаў, што дасць табе кніжку пра каханне Маркса,—прыгадаў Янка.—Вярніся, вазьмі тую кніжку, а я цябе пачакаю за мастком.

— Сапраўды,—спахапілася Клаўдзя,—мы пайшлі, а пра кніжку я забылася. Чакай, я зараз.

Клаўдзя пабегла, а Янка прайшоў берагам возера. Дзверы ў кузню былі замкнёны. Буцько прысеў на раме, дзе ў сонечны дні сушылі сукны. Прысеў і задумаўся. Яго непакоіла пачутае. «Няўжо так павінны камсамольцы ставіцца да жаніцбы? Можна, праўду кажа Тылецкі, што камсамол не манастыр, а камсамольцы не манахі». Насцярожвала нейкая асабліва, як здалося Янку, зашкаўленасць Барыса. Чаму да гэтага часу ніколі не было такой гаворкі. Мяшчанства, мяшчанства... А вось табе і нешта горшае за мяшчанства.

Да сённяшняга дня ўсе было ясна. Задачы акрэслены, абавязкі вядомы. Цяпер жа ў галаве каша. Паспрабуй разбярэся, знайдзі правільнае рашэнне. Як трымацца на заўрашнім бюро? Згаджацца з Барысам, ці прэчыць яму? Можна згадаць да, якую лінію зойме Тылецкі. А ён, Янка? Хоць сказаў Клаўдзі, што асуджае Астапа, але цяпер у яго няма такой упэўненасці.

Дрозд адзін, як кол. Няма ў яго нікога родных. Вядома, ічэйка—гэта сям'я. Але ў такой сям'і не памыюць кашулі, не згатуюць снедання, не праявіць іншага чалавечага клопату. Раптам прыгадалася, як ён аднойчы квантасе, якая толькі што вы-

вела куранят, падкінуў маленькае каханя. Яно было такое кволае, няшчаснае, што жыцця яму заставалася, можа, гадзіна ці дзве. А квочка сваёй пшчотай адгарэла качаня. Што калі Альжбета прынясе няшчаснаму Астапу тую самую пшчоту, без якой цяжка жыць чалавеку?

Падоўжыліся цені. Сонца хавалася за паркам і возера цямнела.

— Вось ты дзе, а я шукаю каля мастка,—выйшла з-за кузні Клаўдзя.

— Даруй, што затрымалася. Зноў паспрачалася з Барысам, але кніжку ён даў. Аж дзве.

Яна перадала кніжку Янку. Адна цяжкая, тоўстая, як біблія, што ляжыць пад абразамі ў цёткі Віці. Янка прачытаў уголас: «Франц Мерынг. Карл Маркс. Гісторыя яго жыцця. Масква, 1920 год». Другая зусім тонкая — «Вільгельм Лібнехт. З успамінаў пра Маркса».

Буцько трымаў кніжкі, не ведаў, што з імі рабіць.

— Вось тут ён зрабіў закладку, глядзі.

Янка разгарнуў кніжку і пачаў чытаць радкі, што былі падкрэслены чырвоным алоўкам:

«Марксу было 17 гадоў, калі ён заручыўся з баранесай Жэні фон Вестфален. Праз сем гадоў яны ажаніліся».

«Жэні на чатыры гады была старэйшая за Карла».

«Жэні акружаў натоўп паклоннікаў. Бачылі ў ёй не толькі рэдкую прыгажуню, але і дачку высоканастаўленага саноўніка».

«Жэні ахвяравала ўсім дзеля будучыні з Марксам. А будучыня несла ёй незлічоныя пакуты, страты, вандраванні па краінах свету, часам галечу, але і радасць барацьбы поплец з любімым чалавекам».

Адну за другой чытаў Янка старонкі, а Клаўдзя не адводзіла ад яго вачэй.

Тым часам сцямнела, і Янка ледзь разабраў радкі тых самых вершаў, што сёння чытаў ім Тылецкі.

— Якая жанчына!—уздыхнула Клаўдзя.—Праўду казаў Барыс. Есць на свеце каханне.

— А ты сумнявалася?

— Канечне...

— Як жа мы будзем заўтра? На бюро.

— Трэба высветліць, ці кахаюць яны адно аднаго? Калі кахаюць, то няхай сабе жывуць. У Маркса і то жонка была на чатыры гады старэйшая за яго, а што пытаць з нашага Астапа. Мне заўтра ўставаць на доўгіку. Можна б ты, Клава, забегла яшчэ да Барыса і сказала яму, што не варта выклікаць на бюро Альжбету.

— Не, я не згодна. Няхай выклікае. Альжбета павінна ведаць, што нясе адказнасць за свой учынак. Каб не зрабіла так, як Савіньчыха. У той кожны месяц новы муж. Дарэчы, чаму вы не зловіце гэтую самагоншчыцу, што апоўнае сваёй атрутай многіх рабочых?

— Сачылі, але дзе ты яе зловіш?

— Сорам! Бегаеце ліха ведае дзе, гарцуеце па лесе, а яна гоніць у вас пад носам.

— Дзе-е? — перасмыкнуўся Янка.

— Ведаеш роў, зарослы хмызняком, што дзеліць казловіцкія і крывушанскія землі?

— Ведаю.

— Там ля самай рэчкі ёсць пачоры. У адной з іх і шукайце апарат Савіньчыкі...

— Добра, што сказала. Цяпер нідзе не дзенецца...

Янка па сонцы разлічыў, што паспее на бюро. Але спазніўся. Прышоў, як кажуць, на шапачны разбор. Тылецкі ведаў Буцько як хлапца акуратнага, дысцыплінаванага і здзівіўся.

— Што ж гэта ты падвёў нас? Ледзь не гадзіну чакалі! Нядобра так!

— Так выйшла,—вінавата прызнаўся Буцько і прысеў побач са сваім сябрам Акулавым.

Насупраць сядзелі маладыя—Альжбета і Астап. Твары іх былі вясёлыя. «Значыць усё вырашылася на іх карысць»—падумаў Янка. Астап сапраўды перамяніўся: ён быў у чыстай, добра адпрасаванай кашулі, у новых штанах. Валасы прыгасаныя. Але не гэта ўразіла Янку. Астап трымаўся неакі інакш. Яго погляд, напастава сведчылі, што ён не толькі прыемна ўзрушаны, але бязмерна шчаслівы.

Янка адвёў ад маладых вочы і сустрэўся з асуджальным позіркам Клаўдзі: «Не чакала ад цябе такога спаўнення».

Янка развёў рукамі: не вінаваты.

А тут загаварыла маладая.

— Тут некаторыя казалі,—Альжбета глянула на Клаўдзію,—што я не камсамолка, не падыходжу Аста-

пу. Дык я рашыла — запісвайце мяне ў камсамол. Я на гэта згодная.

— Значыць, з мілым хоць куды? — Тылецкі паглядзеў на Альжбету, потым на Янку, падміргнуўшы яму. — Колькі ж вам гадоў, Альжбета?

— Суседкі пляткараць, ім зайздросна, няхай ім язык паадсыхаюць, нібыта мне 28. Клянуся, як на споведзі, што хлусяць. Калі за нябожчыка Фёдара мяне аддавалі, яшчэ шаснаццаці не было, ды гэтай удавой пражыла дзевяць гадоў. Вось і палчыце!

— Добра, — сказаў Барыс. — Пішыце заяву, разгледзім.

— Дык зараз Астас Захаравіч і напіша. Ён выводзіць вельмі прыгожыя літары, — з замлаваннем глянула Альжбета на Дразда.

— Не, не зараз, дома напішаце...

Калі маладыя пайшлі, Барыс сказаў членам бюро:

— У мяне такое ўражанне, што з Дразда яна зробіць чалавека. Лешай ткачыкі ў нас няма. Яна сумленная, працавітая. Не пашчасціла ёй ў жыцці. Адзін тыдзень жыла са сваім Фёдарам. Трагічна загінуў чалавек. Яна сабе, як жанчына, цану ведае. Пра яе дрэннага ніхто не скажа. Пакахала жанчына. Ды не толькі яна. Астас таксама. Думаю, што зладзіцца добрая сям'я. Калі так, то мы зрабілі неаблагодную справу.

Ніхто нічога не сказаў. Тылецкі абвясціў пасяджэнне закрытым. Пачалі разыходзіцца.

Клаўдзя шапнула Янку.

— Я на хвілінку затрымаюся, калі ганку пачакай мяне.

Калі выбегла, яны пайшлі разам.

— Чаму ты спазніўся, што-небудзь здарылася?

— Нічога асаблівага, — неохвотна сказаў Буцько. — Ты выступала на бюро?

— Выступала, але сябе дакараю зараз, бо гаварыла не тое, пра што думала. Як прапачвала пра Жэні фон Вестфален, дык не магу супакоіцца. Стаіць перад вачыма гэтая жанчына... Скажы, чаму ты спазніўся на бюро? Бачу, нешта тоіш.

— Няма чаго мне таіць. Хацеў як хутчэй, а выйшла наадварот. З раманоўскіх лугоў пабег напразці дахаты. Думаў перакусіць чаго перад бюро...

— Ну?

Янка расказаў што ратаваў тапельца, свайго школьнага сябра.

— Пакуль яго адкачвалі, прыводзілі ў прытомнасць, прайшоў час, я спазніўся.

— Чаму ж не сказаў аб гэтым Барысу?

— Я ж сказаў, так здарылася...

— Дзівак! — з дакорам глянула на Янку Клаўдзя і перадражніла. — Так здарылася! ..Трэба было сказаць, што ратаваў тапельца. А то — так здарылася! Можна падумаць, што праспаў, загуляўся. У Тылецкага напэўна склалася ўражанне, што ты спазніўся без даў прычыны.

— Кінь, Клаўдзя! Барыс ведае, што калі я спазніўся, то была важная прычына. Не хацеў я да сваёй асобы прыцягваць увагу членаў бюро. Падумаеш, выцігнуў з вады тапельца! Хіба ён апошні. Можна калі-небудзь і мяне хто выратуе...

— Яшчэ што выдумаў! — жахнулася Клаўдзя.

— А памятаеш Волю Гуляеву?

— Дык яна ж закахалася, дурніца.

— Баюся, што і са мной такое здарыцца...

Клаўдзя зрабіла выгляд, што не разумее Янкавых слоў. А памаўчаўшы сказала:

— А ведаеш, мне шкада Альжбету. Ёй сапраўды не пашчасціла ў жыцці. Наш Барыс — мудры чалавек! Ён правільна паставіўся да жаніцьбы Дразда. Жыццё ёсць жыццё. З гэтым трэба лічыцца. Толькі наўрад ці прынясе Астас ёй шчасце.

— Прынясе, — сказаў Янка.

У першую ж нядзелю Карл Федаравіч Жаромскі, сівы, лаважны дзед, былы фурман барона Корфа, запрог у шыкоўны панскі фэзтон шэрага ў яблыні жарабца і рыжую кабылку. Некалі на гэтым фэзтоне Жаромскі вазіў на прагулку баранесу. Толькі коні былі варанья.

Карл Федаравіч ведаў, як падаваць фэзтон у асабліва ўрачыстых выпадках. Дугу абвіў каляровымі стужкамі, павесіў званочак, а сам фэзтон начысціў да бляску так, што медзь сляпіла вочы.

Маладую вывелі сяброўкі, а Астас — дружкі. Усаджваліся пад вясёлы марш машыніста Гарашэвіча.

Дзеці сыпанулі ўслед, як толькі Жаромскі сцэбануў лейцамі коней. Беглі да самага сельсавета, дзе запісвалі маладых...

Камсамолу Беларусі — 50 год...

24-га верасня ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага музея БССР адкрылася рэспубліканская выстаўка, прысвечаная слаўнаму шляху, які прайшоў Ленінскі камсамол Беларусі.

У выстаўцы побач з вядомымі беларускімі майстрамі прынялі ўдзел і маладыя мастакі. Палотны, графічныя серыі, скульптурныя кампазіцыі — справздача жывапісцаў, скульптараў, графікаў перад Ленінскім саюзам моладзі, перад сваім камсамольскім юнацтвам.

П. БЕЛАВУСАУ. Юры Смірноў.

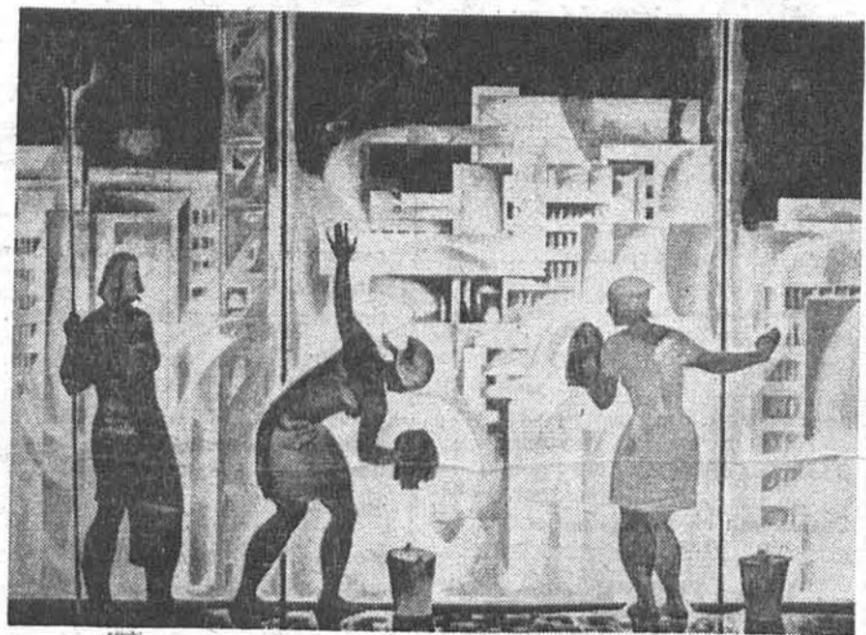
М. САВІЦКІ. Камсамольцы.

Р. КУДРЭВІЧ. Май 1945 г.

Я. ЖДАН. Портрэт дэлегаткі XVI з'езда камсамола А. Болбат.

Г. ПАПЛУСКІ. Новы горад.

М. ЧЭПІК. Маладзёжная брыгада.

В. САХНЕНКА. Цырыя.

Віктар ЯРАЦ

**БЕРАГ
ДВАЦАТАЙ
ВЯСНЫ**

Светлай памяці камсамольцаў-партызанаў

Жыву сярод смалістых сосен,
што спяць над стомленым
Дняпром,
дзе пакідаюць птушкі ўвосень
прыціхлы лес, свой родны дом.
Калёсы з'едуць з каляіны
і здрыгануцца карані
усіх бароў лясной краіны;
галіны цяжкія раскажуць,
як захліпаліся ў агні
і пачарнелі ўміг камлі
ад горкай і гарачай сажы...

Прабачце мне, ціхія сосны,
маўклівыя клёны між траў,
што майскаю раніцай роснай
у лес я іду, як у храм.
Іду па зямлі нескаронай,
укрытаю мяккай травой,
і белым бярозавым звонам
нябёсы плывуць нада мной.
Сцюдзёныя кроплі ледзь чутна
з параненых падаюць дрэў,
І лесу трывожныя чуткі
я сэрцам бяру напавер.

Вайны мінулае
ні сведкаю, ні ўдзельнікам
мне быць не давалося...
Дык чаму іду я ў лес
і ў партызанскім ельніку
прад дрэвамі скіляю галаву?
А лес маўчыць,
хоць спахмурнелі хвоі,
бярозы пабялелі яшчэ больш...
Так заціхае пасівелы воін,
Якому раны зноў вясчваюць
дождж.
Таму без слоў пытаюся
паглядам,
каб лес мне паказаў магілы
тых,
хто ў дваццаць год
пад кулямётным градам
зямлю абняў
у свой апошні міг.
Магілы...
Помнікі і абеліскі...
Грудкі зямлі пад сховамі ялін
закрылі вочы родным нашым,
блізкім.
Зямля ім стала вечнаю
калыскай...
Стаіць над імі вечны небасхіл...

Ніна ШКЛЯРАВА

Дрэмлуюць мае летуценні
Зноў на тугім плячы.

Грымнуў бы гром вясенні,
Рэхам патрос далячынь!
Каб мара мая і натхненне
Маланкай жахалі ўгары,
Каб зноў мае летуценні
Узняў малады парыў.
І певень глядзіць на неба,
Калі п'е ваду з каўша.
Мне вецер і неба трэба,
Каб зноўку запела душа.
Без ветру і лісце не дрогне,
Без грому няма навалініц,
Без дрэва галінка сохне
І яблык падае ніц.
Пльвіце, мае летуценні,
Не трэба лодкі й вясла...

Быў бы вецер вясенні
Ды дрэва, з якім расла.

Нясе мяне нялёгка! —
Машына грузавая
У Пракопаўку далёкую,
Што дзень і ноч гукае.

Яна пад сэрцам стукае
Даспелымі арэхамі.
Матуля там унукаў
Чакае, як уцеху.

Чакаць ёй доўга прыйдзеца:
Дачка яшчэ не замужам...
Ды маці ўнукі трызняцца
І зяць харошы самы.

Мар'ян ДУКСА

ВІЛІЯ

Вілія —
чыстае слова-малітва.
Вілія —
светлага сну калыханка.
Лінія
гнуткага вечнага руху.
Зорамі
мошчана рэчышча-днішча.
Спорнымі
ўлетку напоена ліўнямі.
Лозамі
пышнымі ўвіта, як лаўрамі.
Плёсамі
бліснеш з-пад дубу маланкава.
Вілія...
Мілая,
ўздымам і вёслы, і крылы.
Кінем на беразе смутак і
крыўды.
Вілія —

рэчка сустрэч і растанняў.
Любая,
стрэцімся тут, як прыстанем.
Снілася
сёння, што стрэча няблізка...
Білася,
білася сэрца ў Агінскага...

ЧАКАННЕ ГАСЦЕЙ

Гаспадары мае так рады!
Падумаць толькі — дзень які!..
Ах, вось яно... З Калінінграда
У гасці едуць сваякі.
І клопаты, і хваляванне,
І час нясецца, як алень.
Апошняе падрыхтаванне,
Апошні генеральны дзень.
Сам дзед узняўся. Мітуслівы.
(Стары-стары, сівы, як лунь).
Да свежаніны — грыб.
Да піва —
На сонцы сушаны акунь.
Гусіна жарыцца вясёла
(Пакуты ласаму кату),
Адкрыта бочка маласолаў,
Што ўкропам пахне за вярсту.
Хрумсціць, нібы качан,
настольнік,
Махрой, як барадой, трасе.
Патрыярхальныя настойкі
З гары Міхайлавіч нясе.
Хай будуць гэтакія гулі
(Дзеля чаго ж і мітусня).
Каб тыя, з горада, адчулі,
Што значыць вёска і радня!

Сяргей ПАНІЗНІК

**ДА НАСТУПНАЙ
ВЯСНЫ**

Дацвітае чабор на палянах
лясных.
Да наступнай вясны?
На палянах лясных дацвітае
чабор.

І суцішыўся бор у вячэрняй
журбе.
Ці трывожна табе?
У вячэрняй журбе зноў
суцішыўся бор.
Па кургане глухім хуткі
промень прабег.
— Вартавія — наверх!
Хуткі промень прабег па
кургане глухім.

Лагер спіць у начы. Хлопчаў
радуюць сны.
Незабытай вясны
Хлопчаў радуюць сны. Лагер
спіць у начы.

Родны бор, так трывожна не
шапачы...
Дацвітае чабор на палянах
лясных
Да наступнай вясны...

Мікола ХАМЯНКОУ

Нам доля выпала такая
У гэты неспакойны век.
Чагосьці дзіўнага чакаеш.
(Такі ўжо, мусіць, чалавек!)
Чагосьці хочацца такога,
што зварухнула ўсё нутро...
Ужо да Месяца дарога,
бы да калодзежа з вядром.
Ужо з Сусветамі гаворыць
на мове космасу Зямля.
І мы ў сусвеце, нібы ў моры,
плывём удаль, плывём здаля.
Глядзім з салодкаю трывогай
у той дзівосны цуда-век,
куды касмічную дарогу
вядзе, як казку, чалавек!

Юрка ГОЛУБ

**СТАРЫ ТОРГ
У ЗЭЛЬВЕ**

На тых дарогах і сляды,
І каляіны—ў пыльным зеллі...

Здалёк купцоў склікала Зэльва:
З гарачай Турцыі,
З-пад Ельні
Абозы рыпалі сюды.

Наўкол пішчэла і раўло,
І стража сытая сіпела,
Калі карэце на крыло
Ступаў размашыста Сапега.

Вушамі стрыглі жарабкі,
Ляцелі гузікі і лейцы.
А ён шчырэў, уласны Лейпцыг,
Дзе свой тавар і жабракі.

О, вока прагнае купца!
Еўропа ў скрынкі заглядала,
Прыцмоква і выбірала,—
Калі што вартае — то цап!

І тлустай крамніцы даходна.
О, хітравокая карчма!
Каго выкідвала старчма,
Каго — выводзіла лагодна...

І торг да хмельнага канца,
І цыганы прапалі недзе.
І пад дугой вясёлкі едзе
Дастатак, нібы з-пад вянца.

Сядзіць мінулае на медзі,
Няўтульна кіпцікам арла:
То не ў прытулку гандляра,
Дзе жонка сквапная, як
ведзьма.

А мы не хвалімся дарэмна.
Для нас і неба, і нарог.
А на капеечцы старой
Арол няпамятлівы дрэмле.

Давай забудзем крыўды,
Каб сталася латвей.
Наш след на цёплай крызе
Растане у Літве.

Ты толькі загадаеш —
Над роднай стараной
Хмурынку перыной
На шчасце загадаеш.

Казімір КАМЕЙША

ВОСЕННЮ

А восень для сябе сама —
рэклама.
Ішла,
гула,
грымела, як набат.
І жоўты ліст да шыбіны
прыклала,
Як хустачку да мокрага ілба.
Якой тут быць
загадцы або тайне,
Калі прыродзе ясна ўсёадно,
Што восень — бы вакзал
для развітання,
Для развітання з летам і вясной.
Вясна і лета —
музыка і словы.
Калі яны ў душы — душа цвіце.
Яны зямнога характава высновы,
А восень, як заключны іх
канцэрт.

СОН

Ледзь маладзік з нябеснай
седні
Прасуне рожкі праз вазон,
Храпе, храпе асіплым сенам
Мой сон.
У кацёл начы
Зямлёй і ветрыкам
Спаўна насыпана прыпраў!
І той пра гэта толькі ведае,
Хто дрэмле з юшкай ля кастра;
Хто, аб'язджаючы начлежнікаў,
Галлё капціць і ламаў,
І сам у маладым алешніку
На грыве роснай прыдрамаў;
Хто, як і я, зашыўся ў сена,
Напіўся ім, накрыўся ім
І дзівіцца, як лашчыць сцены
Сухіх лугоў духмяны дым;
Як ластаўкі крыло з-пад кроквы
Маланкаю сігае ўніз,
А за сцяной чыіхсьці крокаў
Непрачытаны ночапіс.
У той начы абавязкова
Вясковы будзе гарманіст...
...На рожках спіць
маладзіковых
Вазонны ліст.

ПАЎДНЁВАЯ

ДВАЦАТЫЯ гады былі пачаткам фармавання беларускай савецкай літаратуры. Рэвалюцыйная хвала вывела маладзё рэспублікі на шырокі шлях жыцця, абудзіла яе творчую энергію. Прага да мастацкага слова, да ўвасаблення ў літаратурных творах гераічнага і бурлівага часу паставіла паэтаў і пісьменнікаў у шэрагі актыўных змагаючых за светлую будучыню, зрабіла песнярамі маладосці, якая атэасамлівалася з нараджэннем новага жыцця.

Камсамольская паэзія выпявала пад посьвіст куль у акопах грамадзянскай вайны, у глухамані далёкіх вёсак, акружаных бандыцкімі атрадамі. Амаль усе будучыя майстры слова трымалі ў руках зброю. Не паспеўшы напісаць ні радка, але добра ўсвядомішы класавых ворагаў, недзе над Раствам упаў на зямлю паранены ў грудзі камісар стралковай роты Ілья Гурскі. Алесь Звонак са сваімі сябрамі выпускаў насценную газету і разам з атрадам чырвонаармейцаў вылоўліваў бандытаў, якія хаваліся па навакольных вёсках. Павел Кавалёў накіроўваў першыя свае допісы ў «Беднату» і раённую газету «Камуна», а кулак чакалі зручнага моманту, каб знішчыць адважнага камсамольца-селькора. Кожнае імя — новая старонка ў летапісе камсамола. Многія паэты і пісьменнікі на ўсё жыццё засталіся ў камсамольскім страі. Варта прыгадаць палымныя вершы Аляксандра Безыменскага, альбо стаўшую своеасаблівым паэтычным помнікам моладзі грамадзянскай вайны «Грэнадэ» Міхаіла Святлова, нашых таленавітых паэтаў: Міхася Чарота, Андрэя Александровіча, Паўлюка Труса і іншых.

Яшчэ не змоўклі гарматы на беларускім фронце, а Міхась Чарот ужо звяртаўся праз «Маладога арагата» да моладзі:

Дзеням будучай камуны
Сонца яны шле прамень,
Песню славы граюць трубы,
Іх вітае новы дзень...

Моладзь — і вера, і надзея паэта. Ён упэўнены, што будаваць новае жыццё будзе юнацтва.

Камсамольская паэзія была сцягам моладзі ў самы цяжкі час выпрабаванняў. Пад уплывам старэйшых мастакоў — Цішкі Гартнага, Янік Купалы, пад непасрэдным уздзеяннем кіпучага жыцця маладзё паэты і прэзійкі ўносілі ў беларускую літаратуру, як справядліва зазначаў А. Адамовіч, гаворачы пра літаратурны рух 20-х гадоў, новыя тэмы, настроі, пафас. Разам з камсамолам Міхась Чарот, Андрэй Александровіч, Алесь Дудар, Міхась Лынькоў, Максім Лужанін, Кандрат Крапіва і многія іншыя пачынаючы літаратары былі ў гушчы жыцця: на франтах вайны і аднаўлення народнай гаспадаркі, прымалі актыўны ўдзел у барацьбе за вызваленне чалавека ад уласніцкай псіхалогіі, ад засілля царквы. Камсамол выходзіў, гартваў ідэйна маладых мастакоў, вёў іх складанай дарогай жыцця праз змаганне. Гэта быў пачатак пахода ў будучыню, аб якім узнёсла, мовай гордых былін гаварыў Я. Купала ў вершы «Маладая Беларусь».

Вольны вешер напеў вольных песень табе,
Бор зільны ўзняў дружным гомам.
Сонца пачынае вызваляць к славнай сябе...

пра барацьбу камсамольскай ячэйкі супраць банды Балаховіча. Яны пішучы аб руплівых вясковых хлопцах, «простых, шчырых, як песня, смелых, як ваўчаняты».

Матывы грамадзянскай адназначнасці, гаспадарскай зацікаўленасці праблемамі сучаснасці гучаць у творах камсамольскіх літаратараў. У іх творчасці ярка адбываюцца канфлікты бурлівага жыцця, прасочваецца, як нараджаюцца новыя грамадскія нормы ўзаемаадносін паміж людзьмі. Праўда факта і праўда мастацтва не супярэчаць адно аднаму: сама рэчаіснасць як бы ўвачавідні творыць мастацтва. Герой камсамольскіх твораў мужны, працавіты, няслонны. Такім малюе К. Чорны Міколу Канцавога ў сваім апавяданні «Маладая варта». Пафас яго думак, памкненняў аўтар

СЛОВАМ ЯК ЗБРОЯЙ

вызначае так: блізіцца час, калі замест шапацення саломы на строках загрымяць вясёлым бубнам блішаныя дахі.

Ужо на пачатку творчасці Кузьма Чорны дэманструе паглыбленую, пільную ўвагу да псіхалогіі літаратурнага героя, не трацячы тым самым сацыяльнага аспекта ў адлюстраванні жыцця. Самым аператыўным жанрам, якім малады пісьменнік адгукаўся на «злобу дня», быў фельетон. Праз іх крытыкаваў «божых слуг», паказваў, як людзі пакрысе вызваляюцца з-пад уплыву царквы. Пісьменнік клікаў моладзь да ведаў. Аб гэтым гаворыцца ўжо ў першым друкаваным творы Чорнага — мала вядомым чытачу вершы «К дзеткам» за подпісам Раманоўскага Міколы. Верш быў надрукаваны ў 1921 годзе ў часопісе «Зоркі».

Вучыцеся, дзеткі, дужэйце на волі,
Каб скарбы навукі знайсці,
Каб лепш было з жыццем змагацца зл...

На роднай і мілай зямлі;
Бо цяжка, об, цяжка змагацца тым...

Хто ў вечнай цямноце жыць;
Не бачыць ён свету і бачыць не будзе,
Бо свет той навучка дае.

Не менш пільна стаяў на камсамольскай варце Кандрат Крапіва, які друкаваў шмат баявых фельетонаў і гумарыстычных апавяданняў у маладзёжым друку. Ён выступаў за новы быт, выкрываў хабарніцкія намеры царкоўнікаў.

Матэрыялы камсамольскіх паэтаў і прэзійкаў былі актыўнай зброяй у барацьбе за новы свет. Вершы, фельетоны, п'есы браліся на ўзбраенне кожнай гарадской і вясковай ячэйкі, служылі агітацыйным матэрыялам, слова літаратурнай моладзі гучала на падмошчых клубных сцэн.

Пачынаючы літаратары самі глы...

быт — вось тая моманты, якія поўным голасам гучаць у яго паэзіі. Тонкая лірыка і злітнасць з глыбокімі адценнямі народнага гумару — здабыткі яго паэтычнага слова».

Алесь Звонак, Пятро Глебка, Платон Галавач, Алесь Гурло імкнуліся стварыць праўдзівы вобраз маладога арагата. У іх творах — пах зямлі, свежай ярыны, прахалода ранішняга туману.

Цікава, што нават старэйшы за названых паэтаў Янка Журба не хоча адставіць ад моладзі.

Золак ззяе. Шіха ў полі.
У небе чутны дзіўны хор.
Я з вясёлай песняй волі
Выязджаю на прастор.

На поле выязджае гаспадар, бо ўжо даўно не існуе вузенькіх палосак, знікла пачуццё заўсёднага страху перад беззямеллем. Малады арагата пайшоў працаваць «для карысці роднага краю», а не за кавалак хлеба і лянную кашулю. Пэет паказвае нараджэнне новых рыс характара савецкага чалавека.

Тэматыка выступленняў маладзё літаратараў дыктавалася жыццём, арганічна пераплыталася з надзённымі задачамі камсамола рэспублікі. Дарэчыўная падрыхтоўка, дапамога галадаючым, фронт народнай гаспадаркі і інш. знаходзілі сваё адлюстраванне ў творчасці маладых. Літаратарам камсамольцам нярэдка даводзілася са зброяй у руках змагацца з бандытамі і кулакамі-забойцамі, выступаць у адным шэрагу з камсамолам супраць праследавання іх братоў па прычыне селькору. Рыгор Жлобіч — селькору-камсамольцу, які загінуў ад рук кулакоў, прысвяціў свой верш «У вянок на магілу» Максім Лужанін. Праз боль і смутак прабываецца ў ім упэўненасць, што мужага сэрца ніхто не забудзе, а той, хто «лютую зайздасць пасіў пад пацёртай аўчынай», будзе баяцца селькора і мёртвага. «Змена састані ідзе» — ушаноўваючы памяць адважнага селькора, гаварыў Пятро Глебка ў вершы «Рыгор Жлобічу». Праз усе перашкоды і нястачы, на папалішчы разбуранай вайной краіны, прабіралася магутным парасткам новая літаратура. Яна расла ў суровых верхках Паўлюка Труса, «пляскавала кулямётным рогатам» у паэзіі Пятра Глебікі, рвалася «нестрыжонай» сілай у Андрэя Александровіча.

Але, разам з гэтым, маціцела і шырылася песня радасці і шчасця.

...Не калоссе шалочы песню спелай,
Гэта хлопцы ад плуга і калёсаў
зваліваюцца радасным спевам...

пісаў Язеп Пушча. Ды і чаму не пець радасных песень? — Акінце поглядам родную зямлю і ўбачыце, як па цёмных кутках успыхваюць электрычныя лямпачкі, радыё пачынае прыносіць подых жыцця ўсяго свету — вось лейтматыў вершаў другога маладога паэта — Алеся Звонака. Ужо зусім на другі, не дзедаўскі матыў спяваюць камсамольцы на начлезе і не гаворкі пра нябожчыкаў, вядзьмарак і чараўніц собяць ім цяпер. Пры свеце яркіх агнёў моладзь чытае газеты і кнігі, царэбіць сабе шлях у новае і радаснае жыццё.

Вольны ўдзелу пісьменнікаў-камсамольцаў у перыядычных маладзёжных выданнях, іх арганічная сувязь з нізавымі камсамольскімі арганіза...

НА ГЭТЫ раз Іван Шамякін даў слова ра-весніку века, і вуснамі генерала ў адстаўцы Жмянькова, загаварыла, здаецца, сама гісторыя, тая гісторыя, якая не церпіць панібратства, лакіроўкі, мадэрнізацыі пад апошнія літаратурныя моды. Жмянькоў цяперашні, генерал, чалавек з найбагацейшым жыццёвым вопытам, не прыкарошвае колішняга вясковага хлапчука Піліпку, які воляй лёсу ў чатырнаццацігадовым узросце стаў салдатам, франтавіком. Генерал расказвае пра гэта так, нібы той Піліпка гэта не ён, а нехта іншы, старонні, пра якога можна гаварыць без прыкрас, часам нават з усмешкай, са здзіўленнем, што звычайнаму хлапчуку з прыфрантавой паласы ўдалося ў незвычайных умовах захаваць сваю сялянскую першароднасць, сваю чалавечую існасць. Аповесць называецца «Лёс майго земляка» («Полымя», № 4, 1970). А герой, калі добра разабрацца, сваім сціплым расказам узнавіў цэлую гістарычную паласу і зрабіў гэта без прэтэнзій на выключнасць сваёй асобы, без самалюбавання, якое ў падобных выпадках спакушае многіх апавядальнікаў і мемуарыстаў.

Усё пачынаецца і проста і не вельмі проста. Восенню 1915 года рускі фронт пакаціўся на ўсход, і землякі Піліпа Жмянькі (гэта пазней яго перахрысцілі ў Жмянькова), ратуючыся ад вайны, сталі бяздомнымі бежанцамі. Сям'я Піліпа не магла ўцячы і тулілася блізка ад перадавой пазіцыі. Хлопчык і яго дзядзька-інвалід неак заўважылі, што немцы падцягнулі і замаскіравалі паблізу батарэю буйнакаліберных гармат. З'ява для ваеннага часу самая ардынарная. І ўсё ж менавіта гэты факт даў пачатак свайго роду ланцуговай рэакцыі, якая ўжо не магла спыніцца.

Выключнае майстэрства псіхалагічнага аналізу дапамагло пісьменніку раскрыць і паказаць нам збалелую душу Піліпкі, якому здавалася, што батарэю спецыяльна прывезлі на фронт, каб пацэліць у яго бацьку-салдата. Падставы для гэтага ў хлапчука былі самыя сур'ёзныя. Ён чуў, як гараву дзядзька: «Зноў наступаць збіраюцца. Ой, колькі пашматуюць яны нашых гэтых і пушкамі». Бабуля галасіла: «Можа Рыгорка наш дзе тут». Трывожылася і маці. Пры ўсёй дзіцячай наўнасці хлопец мысліў рэалістычна: мабыць і сапраўды бацька знаходзіцца

недзе блізка і снарады пацэляць якраз у яго акоп. Дзядзька, чалавек сталы, інвалід руска-японскай вайны, глядзеў на ўсё гэта шырай: «Во каб нашым як перадаць, дзе немцы батарэі паставілі! Накрылі б, міленькіх». Дзядзька ведаў, што можна зрабіць: Ласінае балота не такое непраходнае, як здаецца немцам, абы толькі перабрацца. І тады будучы уратаваны сотні рускіх салдат. Ні дзядзька, ні яго пляменнік не здагадваліся, што яны завязваюць вузельчык, якога ім не разблытаць, бо староннія сілы акажуцца мацнейшымі за іх волю.

Пісьменнік не забывае ні

на паслужыць дзянішчыком у таго ж Залонскага.

Звычайна лічыцца, што для поўнага гарту чалавек павінен прайсці праз агонь, вяду і медныя трубы. Загартоўка Піліпа пачалася з медных труб. Выпрабаванне славай, трубнымі маршамі, газетнай шумхай, царскай міласці, банкетам у рэзідэнцыі камандуючага фронтам пры ўручэнні Георгіеўскага крыжа, сюсюканнем генеральскіх жонак і палюбоўніц — хіба гэтага мала для незагартаванай і ізоляй дзіцячай душы? Абставіны, што і гаварыць, выключныя, але не настолькі, каб адштурхнуць на задні план усё іншыя ўплы-

на тое, каб лягчэй было гнаць салдацкую масу на смерць. На Піліпку ўплывалі дзве сілы. Прывучаны з малых год паважаць старэйшых, праслаўлены дзянішчык верыў кожнаму слову штабс-капітана Залонскага. Апраўдана гэта і тым, што Залонскі быў афіцэрам ліберальным, культурным і па-свойму нават справядлівым, далёкім ад салдафонства. А ў салдацкім акапе франтавік Іван Свірыдавіч Галадушка таксама гаварыў пра царскую вайну, і выходзіла, што штыкі трэба павярнуць у другі бок. Адзіны раіць старацца і даслужыцца аб бамбардзіраці нават унутрам станцыі, другі рэжа праўду-матку: «Дурань ты цёмны». Прапарнічык Дакука таксама ставіцца скептычна да Піліпавай славы: «Гэта ты — вялікі патрыёт?» Раздвоенне не можа цягнуцца бясконца. Дзе ж праўда аб прычынах вайны — у словах афіцэраў аб тым, што кайзер хоча перавярнуць усіх праваслаўных людзей у сваю веру, ці ў рэпліках Галадушкі аб аднолькавай цане рускаму Мікалаю і нямецкаму Вільгельму?

Пошукі адказу прывялі Піліпку да важнага адкрыцця: царскія афіцэры, нават лепшыя з іх, за рэдкімі выключэннямі, — гэта пань, а салдаты, — сяляне, рабочыя людзі. Салдаты салдарны з Галадушкам, бо ў іх агульная праўда і агульныя інтарэсы, блізкія і зразумелыя кожнаму чалавеку працы. Галадушка гаворыць салдатам, што найлепшы іх друг і настаўнік — Ленін. Афіцэры ж праклінаюць Леніна, баяцца яго. Яшчэ дома, ад сваіх вясцоўцаў, Піліпка ведаў: тое, што не да спадобы панам, тое на здароўе і карысць мужыку. Падпольныя прамацоўвалі яшчэ больш падмацоўвалі павягу да тых таямнічых слоў, якія асцярожна, каб не пачулі даносчыкі, гаварыў сваім акапным таварышам Галадушка. Радавала і тое, што ад Піліпкі салдаты не таіліся і за давер ён плаціў ім такой жа шчырасцю. Залонскі прапанаваў дзянішчыку падслухаваць і дакладваць яму, пра што гавораць салдаты. Галадушка просіць, каб Піліпка цікавіўся планамі афіцэраў, сакрэтнымі загадамі камандавання. У першым выпадку ён стаў бы здраднікам, другі варыянт дае адчуванне сумлення выкананага абавязку, адчуванне братэрскай салідарнасці з лепшымі людзьмі фронту. І калі палаявая жандармерыя арыштоўвала зачынішчыкаў салдацкай забастоўкі, Піліпка ўсёй душой быў з імі. «Баяўся арышту і адначасова хацеў, каб паклікалі і мяне. Няхай убачыць батальён, што я не дзянішчык, не лакей у капітана, што я... во які я!»

Так біліся, змагаліся два

пачуцці ў маім трапяткім сэрцы — страх і рашучая адвага. Я нават падумаў: ці не выйсці самому і сказаць: «Я з імі!» Здавіцца і сваіх салдат, і Залонскага, і казакоў і жандараў».

Абраўны нязвыклы, надзвычай выйгрышны сюжэт, Іван Шамякін шчасліва пазбегнуў спакусы аздобиць успаміны генерала элементамі датэктыву, тагнага прыгодніцтва. У Мужычок-з-наगतок трапляе на фронт выпадкова, але ўсё астатняе, з чым ён сустракаецца ў акопах, за-канамерна і апраўдана. Нават начны паход Піліпкі з горцамі ў варожы тыл не мае нічога агульнага з рамантыкай, геройствам. Горцы ішлі на нямецкую батарэю як мясінікі, каб ціха падкрасціся з нажом і перарэзаць горлы бамбардзірам. Аперацыя сарвалася, і разведчыкі драпалі як палахлівыя зайцы. Уся афіцыйная мілітарэская прапаганда не можа вытрусціць з душы хлапчука яго мару аб спакойнай і мірнай сялянскай працы. Генералы, свае і нямецкія, нагадвалі яму тых неразумных вясковых суседзяў, якія б'юцца да крыві за рэзю, за кавалачак мяккі. Рамантыка, узніслаецца, хлапчукоўскі азарт пачынаюцца тады, калі Піліпка адчуў, што дапамагае дарослым, вельмі паважаным людзям рабіць таямнічую, дужа патрэбную і карысную справу, якая можа пакласці канец вайне, вярнуць бацьку, забраць у пашчышкаў зямлю. Падпольныя сходы, пракламаты, салдацкія мтынгі, выкрыццё здрадніцкай ролі менавітоў і эсэраў, усё тое, што прынёс прарадазень Кастрычніка, — з такой школы была толькі адна дарога: у Чырвоную гвардыю, да большавікоў-ленінцаў. Асабіста сустрэча з Леніным лагічна завяршае гэты шлях сялянскага хлопца ў рэвалюцыю.

Шкада, што па псіхалагічнай напоўненасці расказ Піліпа Жмянькова аб петраградскім перыядзе яго ваеннай службы атрымаўся прыкметна слабейшым за раздзелы, прысвечаныя акапнаму быту. Атрымалася гэта, відаць, таму, што пра Петраград перыяду падрыхтоўкі да Кастрычніцкага штурму напісана вельмі многа і сказаць пра гэта новае слова не так лёгка. Але пісьменніку так многа ўдалося, што аповесць «Лёс майго земляка» па сваёй арыгінальнасці і самабытнасці з'яўляецца каштоўным укладам у нашу беларускую Ленініану.

Я. ГЕРЦОВІЧ.

СУСТРЭЧА З ГІСТОРЫЯЙ

пра ўзрост героя, ні пра яго сялянскую практычнасць, няхай сабе і ў маштабах, даступных малалетняму сейбіту, вармільцу сям'і, салдацкаму сыну. Ён ведае, што за подзвіг звычайна ўзнагароджваюць. За балогам, у афіцэрскай бліндажы, дзе з удзячнасцю выслухалі перабегчыка, Піліпка задаволены, што атрымаў новыя анучы і старыя салдацкія штаны. Мужчынскіх ботаў патрэбнага памеру не знайшлі. Ды нічога, Піліпка не такі вялікі мошнік, каб адмовіцца ад жаночых ботаў. Цяпер можна вяртацца дадому, дзе яго напэўна ж чакаюць маці, дзядзька. Дадому? Раней, чым хлопец пакажуць генералу? А газетчыкі хіба не захочуць сустрэцца з нацыянальным героем, які рызыкаваў жыццём дзеля веры, цара і Айчыны? Мабыць, адгукнецца высачайшым указам і сам цар-бацюхна? Хіба павязеш царскую ўзнагароду ў захопленую немцамі беларускую вёску? Не, полк не можа адпусціць такога героя, няхай застанецца ў якасці экспаната і натхняе службовых сваім прыкладам адданасці цару і Айчыне. Хлопец кемлівы, і штабс-капітан Залонскі спадзяецца, што выхавана з яго добрага бамбардзіра. А пакуль падрасце, няхай Піліп-

вы. Фронт ёсць фронт, і Георгіеўскі крыж — не браня ад куль і асколкаў. Пад шквальным варожым агнём у сырм акапе меднымі трубам не месца. Іх не будзе і ля брацкай магілы, калі цябе не абміне далёка не геройска смерць. Не забываючы пра алгебру бою і мову батэрэй, пісьменнік, аднак, заароджвае нашу ўвагу не на батальных сценах, а перш за ўсё на самім антынародным характары той вайны, дзе ратункам для краіны з'яўляецца не перамога, а паражэнне. Гэта і ёсць дыялектыка: паражэнне царызму — перамога народа. А каб план гістарычны супаў з планам чалавечым, пісьменнік увесь час змушае нас уважліва сачыць за паводзінамі Піліпкі, яго настроймі, яго ўзаемаадносінамі з афіцэрамі і салдатамі.

Звярніце ўвагу на такую тонкасць: у самым узлёце Піліпкі была фальшывітка, якую адчуваў нават гэты наўны хлапчук: ён аусім не думаў ні пра цара, ні пра веру праваслаўную, ён ішоў ратаваць бацьку. Набрахалі газеты і пра вылазку атрада коннікаў-горцаў, якія нібыта знішчылі нямецкую батарэю і яе абслугу. Ура-патрыятычны подзвіг быў фікцыяй, як і многае іншае, разлічанае

СИМФАНІЧНЫ...

Па раніцах у філарманічнай зале гучыць музыка. Усе творчыя падраздзяленні аркестра рыхтуюцца да адкрыцця новага сезона. Ён будзе сёлета 33-м у дзейнасці Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Афішы на вуліцах і плошчах сталіцы ўжо абаялілі цікавы і змястоўны рэпертуар — аж чатырнаццаць абанементаў выпусціла філармонія, і чатыры з іх прыпадаюць на аркестр. Бетховен і Малер, Брукнер і Дворжак, славытыя волаты сусветнай музыкі і маладыя сучасныя кампазітары «прадстаўніцтва» перад маламанамі і аматарамі так званай «сур'ёзнай» музыкі. Яе мы пачуем у выкананні калектыву на чале з мінскімі дырыжорамі і маэстра-гастралёрамі, а сярод салістаў названы імёны лаўрэатаў і пераможцаў вельмі адказных і аўтарытэтных міжнародных конкурсаў.

Многія з нас у думках яшчэ вяртаюцца да ўражанняў папярэдняга, 32-га сімфанічнага сезона. Ён быў прыкметным у жыцці аркестра. Амаль сто музыкантаў яго 50 разоў выходзілі на канцэртную эстраду, вядучы называў імёны. 60 кампазітараў розных часоў і народаў, чые творы гучалі тут, у Мінску, і ў паўторным выкананні, і ўпершыню. Я добра запаміну адзін з апошніх канцэртаў. Той, дзе праменіла і трывожыла сэрца славуэта Пятая П. І. Чайкоўскага...

Чым мяне ўразіла гэта выкананне? Відзець, той паглыбленай у свет музычных вобразаў засяроджанасцю, якую прадманструвалі ўсе групы аркестра і дырыжор Віталій Катаеў. Якімі выразнымі былі скрыпкі ў Алегра — тама была літаральна праспявана імі! А прарысты, прасякнуты лірызмам глыбокага пацучы Вальса, здавалася, струменіў недзе паміж зямлёй і небам — пясчота раптам набывала дынамізм, рабілася адчувальнай у пераменлівых настроях героя.

У кожнай «аркестравай рэспубліцы» бываюць свае падзеі, і тут, у часе выканання Пятай Чайкоўскага, мы былі сведкамі такой падзеі — «бываюга хрышчэння» вальтарніста Чэслава Юшкевіча, выхаванца Беларускай кансерваторыі. Вядомае сола ён выканаў з зайздроснай сталасцю музыканта, які ведае сваю ролю і жыве ёю, — чы-

сты гук інструмента і дакладныя інтанацыі былі адчуленыя неспакойным тэмпераментам выканаўцы.

Дырыжор пранікнёна «чытаў» і кульмінацыю сімфоніі — тут і наша медзь была на вышыні.

Фінал жа быў надзвычай ансамблевы. І тая паўза, якую часам называюць «генеральнай» у сімфоніі, В. Катаевым была перададзена вельмі артыстычна — яна «гаварыла».

Адразу ж пасля канцэрта я завітаў тады да дырыжора, яшчэ стомленага, яшчэ паглыбленага ў гучанне музыкі.

— Пятая заўсёды для мяне — радасць і пакута. З кожным выкананнем набліжаешся да адчування багатай індывідуальнасці, ад імя якой гучыць спеведзь-роздум, — сказаў Катаеў. — А для аркестра — выпрабаванне на творчую сталасць. Як? Не ўсё выдатна? Ну, гэта мы і самі ведаем, да артыстычнай дасканаласці імкнемся, а дасягнуць яе не так лёгка... І не толькі ў творчых адносінах. Тэхніка! Нам трэба набыць першакласныя інструменты. Іх якасць адбіваецца на выкананні музыкі нават тады, калі артыст мае вышэйшую кваліфікацыю... А мы ж і надалей збіраемся іграць з выдатнымі дырыжорамі. І не толькі збіраемся, рыхтуем да сустрэч з імі з поўнай самааддачай...

Сімфанічны аркестр у Мінску мае добрую рэпутацыю. Мабыць, адна з самых прывабных рысаў яго дзейнасці — заўсёды клопат пра ўздым культуры выканання, пра ўдасканаленне майстэрства. Хто б ні стаяў за пультам — сабраны і «лаканічны» Марк Шнейдэрман, артыстычны і часам экстравагантны Віктар Дуброўскі, сардэчна адкрыты Барыс Афанасеў або цяперашні галоўны, схільны да аналітычнай думкі Віталій Катаеў, — аркестр застаецца патрабавальным да сябе. Агульная мова з дырыжорам знаходзіцца ў творчым кантакце, у сумеснай творчасці, а бывае і ў пераадоленні цяжкасцей, якія непазбежна з'яўляюцца, калі працуюць сталы ансамбль і яркая артыстычная асоба. Суладдзе аркестра і дырыжора, калі за пультам малады Юрый Яфімаў, музыкант романтичнага складу — яшчэ адзін прыклад такой са-дружнасці...

...Рэпетыцыя спынена. Так, хай сабе і нюанс быў перададзены прыблізна, толькі нюанс, а трэба ўдакладніць, трэба пашукаць... Паслязаўтра першы канцэрт сезона. Галоўны дырыжор Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР заслужаны артыст рэспублікі Віталій Катаеў разіцца з «першымі скрыпкамі» — заслужанымі артыстамі БССР Сямёнам Асновічам і Георгіем Клэчко.

Фота А. ЛУКАШОВА.

Я пішу пра гэта, бо асаблівае новага сезона, акрамя усяго, яшчэ і ў тым, што нашым дырыжорам прадстаіць вытрымаць своеасабліваю творчую канкурэнцыю з апрабаванымі маэстра. Трэба спадзявацца, што В. Катаеў і Ю. Яфімаў прыкладуць намаганні, каб у гучанні аркестра не было «скачкоў», каб мы, слухачы, аднолькава ярка ўспрымалі музыку, калі за пультам будзе знаёмая постаць і калі там устане, скажам, Давід Ойстрах або італьянец Рыкарда Баньолі, масквіч Рудольф Баршай або вільнянка Маргарыта Дварыянайтэ. Кожны з іх, безумоўна, будзе ўносіць нешта непаўторна індывідуальнае ў трактоўку класікі і твораў нашых сучаснікаў, і гэта ўзбагаціць аркестр у яго творчым росце. На плечы ж В. Катаева і Ю. Яфімава ўскладаецца адказная задача — іх канцэрты, маючы самастойнае значэнне, павінны быць і пэўнымі ўрокам падрыхтоўкі да сустрэчы з арыгінальным мастаком, які праз тыдзень стане за пульт. Хай бы і надалей «мясцовы» дырыжор жыў клопатам пра мастацкі і прафесіянальны ўзровень аркестра, які мае выдатных музыкантаў, здольных разумець і раскрываць багацце і характэрны літаратурны склад музычнай літаратуры (прэм'еры «Дафніса і Хлоі» Равеля або «Вясныя свячэны» Стравінскага — якое яркае пацвярджэнне такога ўмення!).

Пералічыць амаль сто імёнаў артыстаў аркестра, вядома, нельга. Але калі я прыгадаю заслужаных артыстаў БССР Сямёна Асновіча, Барыса Скабло і Георгія Клэчка, мабыць, многія з прыхільнікаў аркестра пагадзяцца, што ансамбль фарміруецца з выканаўцаў высокага майстэрства і яркага таленту.

Добра, што праграма гэтага сезона ўключае вядомыя і новыя творы беларускіх кампазітараў, прапагандыстам чый творчасці заўсёды быў і застаецца Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР. Ад ветэрана Яўгена Цікоцкага і да маладога дапытлівага шукальніка Дзмітрыя Смольскага — такі рэпертуарны дыяпазон ансамбля. Нас чакаюць прэм'еры і сустрэчы з даўно знаёмымі партытурамі, характэрныя вытрымлівае экзамен на сталасць.

Што хацелася б жадаць калектыву, дык гэта вялікага плавання — чамусьці аркестр вельмі рэдка, ад выпадку да выпадку выязджае за межы рэспублікі. Яго аўтарытэт грунтуецца, галоўным чынам, на тым, што пра яго потым раскажваюць вядомыя салісты і дырыжоры. Між тым, як і кожны творчы арганізм, ён мае патрэбу выходзіць за межы традыцыйных маршрутаў гастрольнага лета па гарадах Беларусі. Ёсць у яго і права на гэта. Трэба спадзявацца, што мы яшчэ пачуем пра поспех Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР на адказных канцэртных эстрадах краіны.

Сёння ж, ведаючы, з якім хваляваннем рыхтуюць музыканты новы сезон, зычым калектыву поспехаў у ажыццяўленні вялікага рэпертуару, што вызначыць яго дзейнасць у зіму 1970-71 гадоў!

— Так, мы хвалюем. Гэта — як альпіністы перад ўздымам на новую вяршыню: здаецца, усё узважана і разлічана, але элемент неспадзяванкі ў творчасці таксама ёсць. Многае залежыць і ад залы, сустрэчы з якой мы чакаем, — прызнаецца Віталій Катаеў. — Музыка выконвае не толькі аркестр, яна гучыць і ў сэрцах тых, каму адрасуецца...

Паслязаўтра — сустрэча першая.

Станіслаў МАДОРСКИ.

КАБ НЕ БЫЛО «ЦЯЖКІХ» ПАДЛЕТКАЎ

Вечар сустрэчы творчай інтэлігенцыі Мінска з работнікамі міліцыі

Выхаванню моладзі была прысвечана сустрэча творчай інтэлігенцыі горада Мінска з работнікамі сталічнай міліцыі.

...Прасторную залу рэспубліканскага Дома мастацтваў запоўнілі пісьменнікі, кампазітары, артысты, музыканты, работнікі дзіцячых лагоў міліцыі, прадаўнікі грамадскай горада.

Работнікі міліцыі Т. Вацняўскай, М. Альшуль, пазаштатны інспектар дзіцячага пакоя аддзела ўнутраных спраў Ленінскага райвыканкома В. Арцёмаў, камандзір аператывага атрада народнай дружны В. Мумрыкаў і іншыя расказалі пра арганізацыю работы дзіцячых пакояў міліцыі.

Выкладчык Мінскага педінстытута А. Прохараў сваё выступленне прысвяціў псіхалогіі дзіцяй-падлеткаў.

Пра вялікую, складаную прафілактычную выхавальную работу супрацоўнікаў дзіцячых пакояў міліцыі, пра іх штодзённую клопаты, радасці і засмуціны гаварыў начальнік Упраўлення ўнутраных спраў Мінгарвыканкома В. Піскароў. Ён назваў лепшых людзей у міліцэйскай форме, якія свай вопыт і веды аддаюць папярэджанню дзіцячай безагляднасці і злачыннасці.

— У выхаванні падрастаючага пакалення, — адзначыў В. Піскароў, — вялікую дапамогу арганам міліцыі аказвае творчая інтэлігенцыя — пісьменнікі, кампазітары, артысты, мастакі.

На сустрэчы выступілі пісьменнікі П. Кавалёў, У. Корбан, Р. Барадулін, В. Хомчанка, Г. Шыловіч. Яны расказалі аб рабоце над творами, прысвечанымі нашай моладзі, прачыталі свае новыя вершы, байкі.

С. ВАНІН.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

НА БЕЛАРУСКИМ тэлебачанні рэжысёр-аператар Д. Фрыд на сцэнарыі Леаніда Браслаўскага зрабіў дакументальны фільм у трох частках «Пісьмы ў бесмяротнасць». Гэта фільм пра Веру Харужую. Перад намі паўстае вобраз басстрайнай патрыёткі ва ўсёй яе велічы і гістарычнай праўдзівасці. Фільм створаны на аснове дакументаў — пісьмаў Харужай, напісаных у розны час. У іх — багаты духоўны свет герані, яе грамадзянскія і сацыяльныя імкненні.

Аўтарам дакументальнай стужкі, зразумела, цяжка было (нават сучаснымі сродкамі кіно) дакладна перадаць абставіны 30—40-гадовай даўнасці. І гэта дзе-нідзе «праглядваецца» на экране: надараюцца фрагменты-націжкі, там-сям робіцца націк на музыку. Але аўтары змаглі перадаць дакладна дух часу. Дух гэты ў пісьмах Веры Харужай, якія чытаю кадрам» артыстка акадэмічнага тэатра Імя Янкі Купалы Галіна Талкачова. (Тлумачальны тэкст чытае Ілья Курган). Стваральнікі знайшлі трапныя дэталі, выразныя малюнкi (у фільме выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага фільмафонду СССР, архіва Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ і Цэнтральнага Дзяржаўнага архіва кінаапафанадакументаў БССР), якія сваім вобразным складам арганічна «ўрасталі» ў тэкст пісьмаў герані, стварылі разам з імі дакумент — дакладны і пераканаўчы.

Галоўнае. — што характарызуе ўсю стужку — гэта глыбокі ўнутраны па-

СКАЗ ПРА ВЕРУ ХАРУЖУЮ

фас. Ён узнікае паступова, па меры таго, як адбываецца наша знаёмства з юнай гераніяй: спачатку гімназісткай, потым вясковай настаўніцай, якой разам з камсамольскім білетам уручылі вінтоўку. Гэты пафас яшчэ прагучыць з экрана ў мужных і цвёрдых словах В. Харужай; мы яшчэ адчуем усю яго моц і сілу ў яе пісьмах на волю, у апанцы яе дзейнасці яе ж таварышамі па рабоце і партыі, у яе пісьме-завяе Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Беларусі.

Жыццё Веры Харужай было паўсудзённым падзвігам. Прыгадаем толькі некаторыя старонкі з яго. — 1924 год. Поўная небяспекі рэвалюцыйная дзейнасць у Беластоку, Брэсце, Пружанях, Слоніме, Гродна. Яна была ўжо сакратаром Цэнтральнага Камітэта камсамола Заходняй Беларусі, калі ў дзень нараджэння (споўнілася 22 гады) яе арыштавалі. Сем гадоў строгага турэмнага зняволення. Але і адтуль, з катаржнай турмы Фардон, ідуць на волю пісьмы, прасякнутыя выключнай жыццярадаснасцю, годасцю за поспехі людзей маладой сацыялістычнай краіны.

«Ці праўда, што заканчваецца Турсіб? Як гэта цудоўна! Помню, здавалася мне, што гэта план далёкага-далёкага будучага... А ён ужо ператвараецца ў рэальнасць... Вось дзе

рыса часу, урываюць толькі намі створанай і намі толькі зразумелай пэрыяда...» Пасля турэмнага зняволення — радасная сустрэча і доўгія размовы з Надзеядай Канстанцінаўнай Крупецкай... Партыйныя будні на Валхашы... Работа ў Пінскім абласным камітэце партыі...

Цяжкае гора звалілася на плечы нашага народа разам з наваляй фашысцкай арды. З першых дзён Вера Харужая са зброяй у руках у партызанскім атрадзе легендарнага Каржа. І цяжкі боль — у першым жа баі гіне муж герані.

З адказным даручэннем яе накіравалі за лінію фронту на Вялікую зямлю. Ёй не дазволілі вярнуцца назад, таму што заставалася вельмі мала часу да родаў.

«...Я надзірадкавалася тады, — пісала яна ў ЦК Кампартыі Беларусі, — паехала, знайшла сваю сямя, а 5 кастрычніка нарадзіла сына. Цяпер я жыю ў Пёрмскай вобласці, працую ў калгасе і невыносна пакутую пры думцы аб тым, што фашысцкія вылюдкі топчучы маю родную Беларусь... Я больш так не магу... Я павінна вярнуцца».

Цэнтральны Камітэт КПБ дазволіў В. Харужай прыехаць у Беларусь. Са сваёй даўняй сяброўкай Соф'яй Панковай — некалі яны разам адбывалі зняволенне ў катаржнай турме —

Харужай накіроўваецца на радзіму. У Віцебску яна жыве пад імем Ганны Сяргееўны Карнілавай, стварае падпольную арганізацыю.

У лістападзе 1942 года Вера Харужую і яе таварышаў арыштавалі. Доўга дапытвалі. Потым павезлі...

Ніхто не ведае, дзе яе магіла...

Заклік-запавет, напісаны В. Харужай яшчэ ў беланольскай турме: «...Я буду не адна, а сярод тысяч, дзесяткаў тысяч, нічым неаддзелная, не адгароджаная, буду з вамі, сярод вас», які праходзіць рэфрэмам, набывае ў канцы стужкі «Пісьмы ў бесмяротнасць» значэнне сімвала, вялікай веры ў светлае будучае нашага народа і чалавецтва наогул. І тое, што кінадакументалісты змаглі гэта зрабіць пры дапамозе знешня не кідкіх, але зытаных абагульняючых думкаў кадраў (алея герояў), партрэт В. Харужай, народ на дэманстрацый, ускладанне вялікай ля помніка-абеліска, поўнае вечнага агню) надае не толькі фіналу, а ўсяму фільму ўрачысты і па-грамадзянску важкі змест.

В. ПОЛЯК.

У ВЯНОК СЛАВЫ НАРОДНАЙ

Рыгор Барадулін. «Лініі перамены дат».

У апошнія гады сярод твораў, што вылучаюцца на атрыманне Дзяржаўных прэмій у галіне літаратуры, даволі часта сустракаюцца кнігі паэзіі Р. Барадуліна. Усе, хто прымае ўдзел у абмеркаванні, як правіла, пагаджаюцца на тым, што кожная новая кніжка паэта — падзея ў літаратурным жыцці рэспублікі, што паэт зараз поўна і выразна выяўляе і рэалізуе свае творчыя задумы.

Паэт і сам адчувае, што кожны яго новы твор не застаецца па-за ўвагай чытачоў і крытыкі. Адсюль, мабыць, і тая патрабавальнасць, з якой ён ставіцца да паэтычнага слова, шліфуе яго да першароднага бляску.

Не дзеля таго, каб эстэт-гурман сказаў: «Як прыгожа!», не дзеля таго, каб выцспунць у мяне ці ў вас слязу замлавання: «Бач ты, як у сук глядзеў! Я ж пра гэта таксама думаў, а сказаць так не даўмеўся». Не дзеля таго паэт даверліва ідзе да чытача, каб той, ёмка ўсеўшыся на крылы яго паэзіі, салодка драмаў у дарозе ці дома.

Творчасць паэта, хутчэй за ўсё, курган. Узбярыся, калі хочаш, на яго вяршыню. Зірні на свет і на слабе.

Вось яна, зямля, на якой ты жынеш! Са старажытнымі паданнямі і легендамі, з салдацкімі абеліскамі і брацкімі магіламі, з крынічнымі рэкам і блакітнавокімі азёрамі, з матчынай песняй і чыстым сумленнем. Ты раней уяўляў яе такой? А сам ты варты яе? Што на свеце больш безабароннае, чым зямля, і ў чым пераможнасць і бессмяротнасць зямлі роднай — ты думаў пра гэта?

Пра барадулінскую «Блакаду» пісалі ўжо. Пісалі «на хаду»: усё спяшаемся, усё нам няма калі. Якія ж мы гультаі! Ці не ад нашага багацця гэта? Пра Беларусь-партызанку напісана многа, так многа, што нават боляна вялікай паводкі напісанага. А пісаць трэба, ды толькі крывёю сэрца, як бацькі пісалі гісторыю барацьбы з фашызмам.

Некалі Леў Талстой прызнаўся, што на «Вайну і мір» яго падштурхнула «Барадзіно» М. Лермантава. Не будзем выпукваць аналогіі. Але «Блакада» мне ўяўляецца творам-вянком на курган славы народнай. Высокае грамадзянскае гучанне паэмы вырастае з яе самай, гэта споведзь-рэквіем, які перарастае ў хвалючую сімфо-

нію пра нязломнасць чалавечага духу. Яна не магла не нарадзіцца. Нарадзілася. І менавіта ў нас, на Беларусі.

Добрая традыцыя замацавалася ў савецкай літаратуры. Штогод праводзіцца пушкінскае свята паэзіі на радзіме паэта. Святая гэтае перасасло нацыянальныя межы. Гэта свята ўсіх, хто ўсведамляе высокае гуманістычнае прызначэнне літаратуры.

У нас, у Беларусі, вырас Курган славы. Здалёку і зблізка едуць і ідуць да яго людзі. Верыцца, што аднойчы збяруцца каля яго пісьменнікі розных краін і кантынентаў, збяруцца людзі, якія ўзімаюць свой гнейны голас супраць вайны, выступаюць за мір і дружбу паміж народамі. І будзе хвіліна маўчання. І будуць гучаць творы, выпакутваныя і загартаваныя ў барацьбе з чорнымі сіламі, што намагаюцца сеяць варожасць і зло на зямлі. Такія сустрэчы павінны стаць традыцыйнымі. Верыцца, што на першай з іх прагучыць і барадулінская «Блакада».

Паэма «Блакада» змешчана ў зборніку вершаў «Лініі перамены дат», вылучаным на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР. Зборнік гэты высока ацанілі чытачы і крытыка. Але нават адна паэма, не гаворачы ўжо пра вершы, дае падставы спадзявання, што Імя Р. Барадуліна мы ўбачым сярод лаўрэатаў Дзяржаўных прэмій гэтага года.

Л. АКУЛІЧ.

З ГОРДАСЦЮ ЗА ЧАЛАВЕКА

Янка Скрыган. «Кругі».

Творы Янкі Скрыгана час ад часу трэба перачытваць, пераасэнсоўваць. Толькі ў такім выпадку можна адчуць усю глыбіню зместу, усю прыгажосць мастацкай формы яго твораў.

Янка Скрыган прайшоў суровую школу жыцця, аб якой ён піша: «Я зазнаў і трагізм, і распач, зведаў цану радасці і надзеі: быў на грані таго горкага адчування, калі чалавек астаецца без радзімы — не мае на яе права, і зразумеў, якое гэта вялікае і дарагое пачуццё — бацькаўшчына».

«Кругі» — твор аўтабіяграфічны, але гэта і твор пра нашу эпоху, пра нашага сучасніка, якому гісторыя даручыла пракладваць шлях у светлае будучае. Таму невыпадкова, што кніга пачынаецца зваротам аўтара да бацькаўшчыны. Не будзе перабольшаннем сказаць, што словы гэтага звароту могуць упрыгожыць любы помнік: «І я люблю цябе, маці мая. І ўсе твае магілы. І ўсе папалішчы. І курганы. І тыя, старадаўнія і ўчарашнія, што асталіся як памяць найлюцейшага змагання з самай страшнай пачварай — чорнай свастыкай. Гэтыя ахвяры — святая».

У 1955 годзе Янка Скрыган вярнуўся ў Мінск. Ён ідзе на Круглую плошчу, каб сказаць: «Слава табе, вялікі чалавек — пераможца і будаўнік! Слава розуму, волі, любові і працы залатых рук тваіх!»

Праз усю кнігу праходзіць гэты аптымістычны напал. Яго не пакідаюць думы пра пакаленне якое прыйдзе нам на змену. «Але я шчыра ведаю, — піша ён, — і веру ў адно: у іх будзе гордасць. Гордасць за рэвалюцыю і за тых людзей, якія яе здабылі».

Яшчэ да вайны аўтар «Кругоў» пазнаёміўся з многімі вядомымі тады пісьменнікамі Беларусі, сярод якіх — Янка Купала, Кузьма Чорны, Пятрусь Броўка, Міхась Чарот, Аляксандр Дудар, Цішка Гартны, Міхась Зарэцкі, Платон Галавач і іншыя. Гэтым цікавым сустрэчам у кнізе адведзена шмат старонак. Яны праліваюць святло на станаўленне і гісторыю развіцця нацыянальнай літаратуры. У вядомых майстроў слова пісьменнік вучыўся ярка і пераканаўча адлюстроўваць жыццё.

Пра што б ні пісаў Янка Скрыган — пра каханне, прыроду, падзеі ў жыцці дзеючых асоб ці ў сваім, — мова яго твораў багатая на фарбы, вобразная і лакданная. Вось як апісвае ён шафэра Майбарду, з якім едзе ў камандзіроўку: «Майбарда сядзіць, як цар, адкінуўшыся да спіны сядзення, надаўшы твару рысы велічнай спакойнасці. Рукі яго ляжаць на рулі лёгка, нібы толькі для таго, каб адпачыць на ім, а павароты робяцца як бы самі. Нага ляжыць на педаль таксама быта для прыліку, проста толькі таму, што так зручна. Можна, гэтая свабоднасць перадаецца ўсёй машыне: яна імчыць весела, роўна, ажно пасвітвае вецер».

А вось малюнік сібірскай прыроды: «Я палюбіў зіму, калі ўвесь свет кружыцца вакол цябе ў шалёным, дзікім, белым, сляпучым танцы і ты ўжо не ведаеш, дзе права, дзе лева, нават дзе неба і дзе зямля. Палюбіў імклівае, але нейкае гарачае і нейкае ва ўсім спелае лета, за якое на вачах растуць і збажына, і трава, і кветкі, ярыя і буйныя і ўсё-такі як бы нечым несапраўдным, бо ў іх няма самага наймілейшага іх характава — паху... Пад сярэдзіну лета колкі ў тых пералесках будзе ягад — буйных чырвоных трускалак, якіх можна набраць цэлыя кораб на адным месцы, ляжачы бокам у высокай траве».

Кругі... У жыцці кожнага чалавека можна іх знайсці. Свае асабістыя кругі Янка Скрыган змацаваў з эпохай, з часам, таму яны атрымаліся бліжнімі і дарагімі ўсім, каго хвалюе гісторыя Айчыны яе будучыня.

Ул. КУЗЬМІЧ.

МУЗЫКА ВЯЛІКІХ ПАЧУЦЦЯЎ

Яўген Глебаў. «Выбранніца».

У мінулым канцэртным сезоне я слухала адну з балетных сюіт Яўгена Глебава, што выконвалася Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава. Музыка захапіла мяне. А за некалькі месяцаў да гэтага я глядзела балет «Выбранніца». І атрымала вялікую эстэтычную асалоду ад маляўнічага, яскравага відовішча.

Музыка «Выбранніцы» без знешніх эфектаў. Кампазітар гаворыць са слухачамі сур'ёзна, без скідак на непадрыхтаванасць. Ён прапануе задумацца надсэнсам жыцця, над праблемамі мінулага і сучаснасці, заглянуць у цудоўны свет герояў... Музыка, яскрава нацыянальная, хоць аўтар і не карыстаецца фальклорнымі цытатамі, сучасная па аркестравай распрацоўцы, трымае нас, слухачоў, у пастаянным напружанні, дасягаючы высокага эмацыянальнага накалу. Традыцыйны сюжэт балета для кампазітара толькі повад для размовы аб свабодзе асобы, аб недапушчальнасці прымусу, якія б формы гэты прымус ні прымаў.

Мне даводзілася слухаць балетныя сюіты А. Хачатуряна, Кара Караева, Р. Шчадрына, і я знаходзіла ў іх новую прыгажосць, якую не змагла «прыкмеціць» на спектаклі, дзе, акама музыкі, няма іншых сіднічных кампанентаў. Упэўнена, што і балетныя сюіты Я. Глебава заваююць шырокую аўдыторыю. Я не спецыяліст, каб аналізаваць сімфанічны твор, магу толькі сказаць: пакідаючы канцэртную залу, адчуваеш, што духоўна ўзбагаціўся, нешта набыві, стаў крышчак іншым, чым прыйшоў. Глебаўская музыка складаная, яе глыбокі псіхалагізм сутунны сённяшняму дню.

І яшчэ. Я памятаю балет Я. Глебава «Мара», які глядзела ў нашым тэатры оперы і балета. Балет, мне здаецца, быў таксама творчай удачай кампазітара, а музыка, прыгожая і меладычная, рабіла ўражанне чагосьці вельмі раскошнага. Аўтар быццам купаецца ў яскравых хвалях аркестравай партытуры. Пра «Выбранніцу» гэтага не скажаш, яна аркестравана эканомна, строга, і ў гэтай строгаці — майстэрства сталага музыканта.

Мне застаецца дадаць, што «Выбранніца» заслугоўвае самай высокай ацэнкі.

П. ГРЭГОРЫО,
старшы прадавец
аўтазаводскага ўніверсітэта.

«ЁН АЧНУЎСЯ ад жудаснага крыку. Нешта даўно чутася і як бы чалавечнае, нейкая туга, а можа распач былі ў тым крыку. Язэп азірнуўся і ўбачыў на коміне старога крумкача. Той, пазіраючы на Язэпа, выцягваў шыю, крычаў: крум-м... крум-м...»

«Як над мерцвяком крычыць», — падумаў Язэп. Ён узв'яў кій, шпурлянуў ім у крумкача. Кій ударыўся аб комін. Крумкач паляцеў. «Пасып яму солі на хвості.. А па кій трэба ісці», — узлаваўся Язэп.

Гэтыя радкі — з першага раздзела апавесці Аляся Асіпенкі, якую ён назваў лананічна і ёмка — «Жыта». Бо жыта — гэта хлеб, гэта жыццё.

У тое першае пасля вызвалення лета на дарогах, на палях тырчалі калкі з прыбітымі да іх фанеркамі: «Асцярожна! Мінны!» Мінераў няма, яны на фронце. Можна, раён і прышле некалькі чалавек, але калі? Калгасніца. Фруза звязала першы сноп, нагнулася і толькі зачэпіла сярпом жыта, як пачуўся выбух. І глядаючы на буйнае, жоўтае калоссе, Язэп узрушана гаворыць жыту: «Чуеш, ты — смерць».

Як жа пачынаць тут гаспадарыць? Гэтае пытанне не дае спакою камуністу Язэпу Каліне, які вярнуўся з вайны інвалідам і якога толькі што прызначылі старшынёй калгаса. Турбуе яго ўсіх, хоць пакуль і малалікіх, жыхароў вёскі Кляўчы.

Язэп захапіў рукою жыта і раптам убачыў міну і два вусікі, што тырчалі ў розныя бакі.

Ах, чорт! Баўся адпусціць сцяблы — адптам зачэпляць вусікі. Нагнуўшыся, доўга прыглядаўся да міны. Такія ён бачыў. Не хітрая штука.

Затаіўшы дыханне, ад-

круціў дрот, з асцярогай зняў міну. Аднёс на ўзалежак, выцер узмакрэлы лоб. Падумаў: «Мінёр памыляецца раз у жыцці». Вярнуўся назад, знайшоў яшчэ адну і зноў пачаў знімаць яе. Мільганула думка: «Добра, што правая рука асталася. Каб левая, дык не здолее бы».

І другая міна была знята...»

Так натуральна, псіхалагічна пераканана пісьменнік паказвае выхад героя з жыццёвага тупі-

ваючы пасляваеннае жыццё, аўтар ставіць такія праблемы, як: партыйнае кіраўніцтва калгасамі, развіццё партыйнай дэмакратыі, крытыкі і самакрытыкі, давер да чалавек, каханне і інш. Гэтыя праблемы паказаны праз цікавыя вобразы Язэпа Каліны, яго аднавяскоўцаў, прадстаўнікоў раёна.

Асабліва каларытна вылісаны адзін з кіраўнікоў раёна — Гаравы. Яшчэ нядаўна партызанскі камандзір, ён не су-

АБ ПЕРАМОЗЕ ЖЫЦЦЯ

Аляся Асіпенка. «Жыта».

ка. Гэтая натуральнасць апавядальнай плыні — характэрная асаблівасць апавесці Аляся Асіпенкі.

Жыццё ставіць перад Язэпам усё больш і больш пытанняў. Клава, якую ён кахаў да вайны, выйшла замуж за другога. Яго сябра Мішка стаў здраднікам. Не, вельмі не проста ў роднай вёсцы. Вось сёння прыехаў загадчык сельгасаддзела райвыканкома Шугай і прымушае сеяць пшаніцу на пясках, дзе нічога не вырасце. «Ты яшчэ малады, і не бачыш за нашымі справамі вялікай палітыкі», — папракае ён Язэпа. Так, такой палітыкі Язэп не хоча бачыць, бо яна накіравана на паказны бок справы, а не на вынік працы. Арыентацыя на людзей, на чалавеча дапамога Язэпу Каліне знайсці правільны адказ на тыя пытанні і праблемы, якія ставіць перад ім жыццё.

І, бадай, галоўная якасць новай апавесці Аляся Асіпенкі — яе праблемнасць. Паказ-

праць грукнуць па сталю, закамандаваць. Сваімі дэмагагічнымі фразамі ён абязбройвае многіх. На заўвагу Язэпа, што ў райком камуністы павінны заходзіць як у свой дом, Гаравы заяўляе: «Райком, таварыш Каліна, не дом, дзе можна прыйсці, разваліцца, зубаскаліць або яшчэ што рабіць, — гэта штаб. І трэба весці сябе як у штабе».

Пісьменнік не прыглушае тых складанасцей і цяжкасцей, якія сапраўды былі ў першыя пасляваенныя гады. Калі жыццё заміналі не толькі міны. І ў гэтай барацьбе жыцця і смерці перамагае жыццё, сімвал якога — жыта.

«Жыта» Аляся Асіпенкі ўспрымаецца як твор глыбокай думкі і сучаснага гучання. Я, напрыклад, прачытаў апавесць даўнавата, яшчэ ў часопісе, але яе вобразы помняцца і сёння. Безумоўна, яна вартая Дзяржаўнай прэміі БССР.

А. ГАРДЗІЦКІ.

ШТО ЧЫТАЦЬ ПРА ТВОРЫ, ВЫЛУЧАНЫЯ НА ПРЭМІІ

Рыгор БАРАДУЛІН.
Зборнік вершаў і паэм «Лініі перамены дат».

Дзяшчэвіч М. Шчодрас — сонца Ушач. «Звязда», 1970, 3 лютага.
Поляк В. Лініі майстэрства. «Літаратура і мастацтва», 1969, 30 снежня.
Шпакоўскі Я. Першароднасць вобразнага мыслення. «Малодасць», 1970, № 2.

Арнадзь КУЛЯШОУ.
Кнігі перакладаў: «Лірыка» М. Ю. Лермантава, «Энеіда» І. П. Катлярэй-

скага. «Сней аб Галааце» Генры Лангфела.

Ахрыменка П. Падарунак народам-братам. «Літаратура і мастацтва», 1970, 10 лютага.
Семязон Я. І пах, і колер, і трываласць. «Літаратура і мастацтва», 1968, 19 лістапада.
Шпакоўскі І. Лангфела на беларускай мове. «Беларусь», 1969, № 12.
Біроўкін Р. Лермантаў на-беларуску. «Полымя», 1970, № 4.

Янна СКРЫГАН.
Кніга прозы «Кругі».

Андраюк С. Кругі жыцця. «Звязда», 1970, 21 мая.
Бур'ян Б. Гісторыя нашага народа-сучасніка. «Полымя», 1970, № 2.
Дзяшчэвіч М. Запавятае. «Літаратура і мастацтва», 1970, 15 мая.

Рыгор ШКРАБА.
Кніга аб майстэрстве пісьменніка «Літаратура і мова».

Базарэвіч М. Аб пісьменніцкім майстэрстве. «Вяснінік Мінск», 1970, 27 сакавіка.
Бугаёў Д. Праблем даследавання — жыццё і літаратура. «Літаратура і мастацтва», 1970, 3 лютага.
Бярэжкін Р. Калі ў крытыку жыць чытач. «Беларусь», 1969, № 10.
Ускаў Я. Кніга пра майстэрства. «Звязда», 1969, 12 верасня.

МАГІЛЕЎСКІ завод штучнага валка імя Куйбышава. Першынец беларускай хіміі. Завод-музей, завод-школа, самы сучасны, самы перадавы завод. Колькі тут перабыло практыкантаў, дэлегацый, гасцей! Колькі здзіўлення, замілавання, захаплення! Фотаматары, карэспандэнты, кінааператары не ўтрымліваюцца ад спакусы зрабіць здымкі ў бабінажных цэхах і шкадуюць, што не могуць потым паказаць дзяўчат-чараўніц, іхняй пражы ва ўсіх колерах — незвычайная прыгажосць.

— А цяпер паглядзім самы галоўны цэх, — звычайна прапануе гасцям дырэктар.

— О, у вас яшчэ і галоўны цэх! Сакрэтны?

— Адкрыты для ўсіх. Цэх настрою. Калі ласка...

І Аляксей Міхайлавіч вядзе ў Палац культуры — гордасць, красу завода. Расказвае пра свой народны ансамбль танца — лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва, народны агітэатр «Усмешка» — таксама лаўрэата Усесаюзнага фестывалю і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, народны тэатр драмы — дыпламанта рэспубліканскага фестывалю...

— Чулі, — кажуць гасці.

— Бачылі...

— Цудоўна...

Тыя, што не бачылі, застаюцца на канцэрце, спектаклі.

А яшчэ — трэба ўбачыць заводскі прафілакторый, піянерскі лагер «Алімпія», дзіцячы камбінат, заводскія сцягі: памятныя, пераходныя...

Часам сумна становіцца Аляксею Міхайлавічу пасля такога беглага знаёмства гасцей: «Не зразумелі. Не зразумелі можа самага галоўнага: як ствараецца настрой для працы, для заваявання гэтых сцягоў...».

Толькі маці ведаюць, якое гэта шчасце, калі дзеці дагледжаны, калі няма праблемы, як уладкаваць дзіця ў яслі, садзік.

Тут, на заводзе, гэтай праблемы няма. Калі ласка, і яслі і садзік. Усім піянерам і школьнікам улётку і ў зімовыя месяцы ёсць месца ў лясным лагерах. І касцюмчыкі на кожны дзень, на свята пашытыя заводам, на прафсаюзныя сродкі. Ёсць месца для адпачынку і піянерам з Балгарыі, ГДР і іншых братніх краін.

Сёлета адкрыты яшчэ адзін лагер — пры Палацы культуры: для юных удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Тут яны адпачываюць і рыхтаваліся да рэспубліканскага агляду. Хор, аркестр, танцавальны калектыў вярнуліся пераможцамі — з дыпламамі першай ступені. Ці ж не радасць бацькам, заводскаму калектыву? З той жа радасцю праводзілі пасля гэтага дзяцей на дзесяцідзённы адпачынак да Чорнага мора.

І зноў я вяртаюся да асобы дырэктара, да Аляксея Міхайлавіча Ніканава. Ён такі — можа не пабычаць іншы раз у цэху, на вытворчым участку (пабудуць галоўныя спецыялісты, кіруючыя таварышы з парткома, заўкома), але не можа не прыйсці на акцыябрыні ў Палац культуры, у яслі-сад і піянерскі лагер, на піянерскі збор і заняткі музычнай студыі, на рэпетыцыю і канцэрт дзіцячага ансамбля песні і танца...

Задойга да Новага года дырэктар сабраў усіх работнікаў завода, якія маюць дачыненне да выхавання дзяцей. Выслухаў, чым думалі парадаваць малышоў. І кажа:

— Так было летась, пазалетась. А дзеці ж тыя самі. Падумаўце, фантазіруюць. Каб ім запомніўся Новы год, каб было што ўспомніць праз дзесяць, дваццаць гадоў, раскажаць сваім дзецям...

Падумалі. Напісалі кінасцэнарый. Токар механічнага цэха кінааатар Леанід Бялоў зняў казачны фільм, як Дзед Мароз выпраўляўся з Салтанускага лесу з дарункамі, з якімі прыгодамі дабіраўся да дзяцей. Вось ён уваходзіць у Палац культуры, сыходзіць з экрана... Жывы дзед, асветлены яркім святлом прыгажуні-ёлкі, вітае, віншуе з Новым годам.

А думка дырэктара пайшла далей:

— Што, калі стварыць казку-оперу? У нас жа такі аркестр, хор, танцы... Падумаўце.

І вось ужо рыхтуецца дзіцячая опера «Песенька ў лесе» кампазітара Р. Бойкі. Яе ставіць рэжысёр абласнога тэатра, заслужаны артыст рэспублікі А. Раеўскі. Разам з дырыжорам Л. Каганавым, балетмайстрам Э. Кіракозавай. У хоры і балете па 40 хлопчыкаў і дзяўчатак. Шыюць касцюмы, рыхтуюць дэкарацыі.

Дбаючы аб дзецях і падлетках аб стварэнні радаснай атмасферы, дырэктар ведае, як гэтая радасць разыходзіцца па сем'ях, цэхах, як яна ўзнімае настрой рабочых, работніц, служачых завода.

У шматтысячным калектыве ўсіх ведаць не будзе. Дырэктар ведае ўсіх камандзіраў падраздзяленняў і майстроў, перадавікоў і наватараў вытворчасці. Усіх, ад каго залежыць настрой калектыва.

Вось ён на рэпетыцыі танцавальнага ансамбля. Зайшоў, убачыў Міхаіла Селядцова, павіншаваў з нараджэннем сына. На вачах дырэктара рос, вучыўся фабзавец, стаў майстрам цэ-

«ТАКІ Ў НАС ДЫРЭКТАР...»

ха, уступіў у партыю, быў сакратаром цэхавай партарганізацыі. Жаніўся, прычакаў дачку, а цяпер — сына. Трыццаць пяць гадоў, а танцуе з юначай лёгкасцю.

Нічога не абяцаў дырэктар. Зусім нечакана атрымаў Міхаіл большую двухпакаёвую кватэру. Пасля камсамольскага вясялля атрымаў добрую кватэру артыст народнага тэатра «Усмешка» слесар эксперыментальнага цэха Віктар Жылаванчык і ўдзельніца танцавальнага ансамбля лабарантка цэнтральнай заводскай лабараторыі Ала Чумакова. Апошнім часам справілі наваселле нядаўні электрык, цяпер майстар электрацэха, удзельнік ансамбля танца Міхаіл Леўчанка, загадчыца дзіцячага сектара Палаца культуры Ганна Бальнікава і іншыя заўзятныя аматары самадзейнага мастацтва.

— Артыстам у нас прывілеі. — скажаў начальнік аднаго цэха. Кватэры атрымоўваюць ледзь не ў першую чаргу. Любую змену на заводзе выбіраюць. А паспрабуй запярэчыць — дырэктар за іх гарой!

У гэтым перадавым цэху абмінулі нека прэмій удзельніка мастацкай самадзейнасці «Яму, — разважалі, і так нямаю гонару, пашаны». Інакш разважыў дырэктар. Паклікаў на размову кіраўніцтва цэха, растлумачыў:

— Вы ведаеце, што можам пазбавіць прэміі ўвесь цэх? Мастацкая самадзейнасць — адзін з важнейшых паказчыкаў спартоўнасці. Вось правядзем агляд у цэхах і пераканаемся...

Ці варта гаварыць, як пачалі ставіцца пасля такой размовы да ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці ў кожным цэху, на кожным участку.

— Але... Дасталося нека і нам ад Аляксея Міхайлавіча, — успамінае дырэктар Палаца культуры М. Кіракозаў. — Даведаўся, што выключылі з танцавальнага ансамбля аднаго ўдзельніка, і запатрабавалі тлумачэння. Кажам, за парушэнне дысцыпліны бюро ансамбля рашыла... «Пад мухай» пачаў з'яўляцца на рэпетыцыі... «Пад мухай? — перапыніў дырэктар. — Ты горш. Могуць падварнуцца «спягавлівыя дружбакі» і зусім звесці хлопца. Трапіць у выцвярзнік... такі танцор!... Пакараць чалавека прасцей, чым памагчы. Падумаўце, парайцеся ў сваім бюро».

Так, дырэктар завода ведае ўсіх удзельнікаў самадзейнасці і любіць іх, іхняе мастацтва. Сёлетняй вясною я быў на конкурсных спектаклях, канцэртах вакальных і танцавальных ка-

лектываў, хораў і аркестраў у розных заводскіх клубах, дамах культуры. Нідзе не бачыў гэтай увагі кіраўнікоў прадпрыемстваў да мастацкай самадзейнасці, як на заводзе штучнага валка. Аляксей Міхайлавіч быў на ўсіх спектаклях і канцэртах у сваім палацы, на гарадскім, абласным аглядах-конкурсах. Уважліва выслухоўваў заўвагі журы, мастацтвазнаўцаў з Мінска, падоўгу гутарыў з удзельнікамі самадзейнасці.

Не проста песня ці танец цікаваць Ніканава. Яго цікавіць чалавек у мастацтве, асоба самадзейнага артыста. Вось чаму па яго рэкамендацыі на заводскія стыпендыі скончылі інстытуты цяперашняй актыўнага ўдзельніка ансамбля танца Людміла Каваленка, Тацяна Паўлянкава. Сёлета едзе на вучобу ў Ленінградскі хіміка-тэхналагічны інстытут саліст гэтага ансамбля, работнік аддзела галоўнага механіка завода Ігар Шавель. Летась рабочы цэлафанавы цэха Юрый Агейчык скончыў дзесяцімесячны курс харографіі ў Мінску. Вярнулася з Ленінградскай вышэйшай прафсаюзнай школы ў Палац культуры энтузістка самадзейнага мастацтва Тамара Жукава. Зараз яна член ЦК камсамола Беларусі, дэпутат Кастрычніцкага раённага Савета. Заканчвае вучобу Маскоўскі інстытут культуры мастацкай кіраўнік палаца Станіслаў Кружылаў. Ды хіба ўсіх пералічыць?

— Не падумаеце толькі, што наш дырэктар такі добранькі, паблаглівы дзядзька ці, як у нас называюць яго, баця, — гаворыць Кіракозаў. — На прафсаюзнай канферэнцыі, калі зацвярджаўся бюджэт, ён першы запярэчыў. Планавалася даташыя Палацу культуры ў суме 21.900 рублёў. «Вы, кажэ, расшыфруйце, растлумачце мне, дэлегату, куды пойдучэ гэтыя грошы?» І мы зразумелі, што растлумачыць трэба кожнаму дэлегату, каб потым людзі маглі раскажаць у сваіх цэхах, на участках.

Сёлетняй вясною, — працягвае Мімікон Георгіевіч, — выклікае нас, кіраўнікоў Палаца культуры, танцавальнага ансамбля і ў прысутнасці сакратара парткома, старшыні заўкома кажэ: «Наступаюць вам на пяты трактар заводцы. Глядзеў, як выступала «Вяснянка», сачыў за рэакцыяй гледачоў і, ведаеце, зайздросць брала. Крыўдна становілася за вас. Чаму ў вас такі?» Мы зразумелі яго засмучэнне. Аляксей Міхайлавіч быў ініцыятарам стварэння заводскага ансамбля. Дзевяць гадоў назад ён пасланавуў мне стаць на заводзе кіраўніком ансамбля, а потым і дырэктарам Дома, цяпер — Палаца культуры. Даламог, як кажуць, выйсці ў людзі, і служачыя дзеячы культуры БССР, хаця гэта пачэснае званне ён заслужыў больш за мяне.

Днямі народны агітэатр «Усмешка» вярнуўся з прыбалтыйскіх гастроляў. Павіншаваў Аляксей Міхайлавіч калектыў з паспяховым выступленнем і кажэ: «У Прыбалтыцы ўжо другі раз былі, і ў Ленінградзе выступалі. І ў Маскве. У Зорным гаралку. На Украіне, у Балгарыі... На арбіту выйшлі. Радавацца трэба. А мне, ведаеце, часам становіцца сумна. І не толькі мне. У цэхах у падшэфным калгасе ўсё радзей бачым вас... Можна б стварылі невялікія брыгады, напісалі для іх сцэнарыі з заводскага жыцця і ў абедзённы перапынкі выступалі хвілін па 30—35? Падумаўце. Падрыхтуеце канцэрт і для падшэфнага калгаса...»

Кабінет дырэктара Палаца культуры. Усе ведаюць, што ў вячэрнія часы гэта і кабінет дырэктара запала, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР Аляксея Міхайлавіча Ніканава. Тут ён поймае выбаршчыкаў. Тут чытае сцэнарыі, п'есы да новых пановак, праграмы вечароў прысвячэння ў рабочыя, правадаў у Савецкую Армію і на пенсію, дзён калектываў камуністычнай працы і свята вуліц, тут ён гутарыць з мастацкімі кіраўнікамі, рэжысёрамі, дырыжорамі, артыстамі.

Часам выходзіць Аляксей Міхайлавіч з гэтага кабінета ў музей, нядаўна адкрыты пры самым актыўным удзеле яго сына Юрыя — інжынера ліфтабудавнічага завода. Падоўгу затрымліваецца ля стэндаў, фотаздымкаў, дакументаў, якія сталі гісторыяй. Стаіць і ля здымкаў сённяшніх рабочых, работніц, цэхаў, узораў іх прадукцыі. І думае пра заўтрашняга рабочага. Бачыць новае папайненне калектыва, яшчэ больш адукаванае, гарманічна развітае, шчаслівае.

І. ІСАЧАНКА,
спец. нар. «Літаратуры
і мастацтва».

Зноў у ЛіМа

ТОЛЬКІ ДЛЯ ЗАПІСУ?

У «Літаратуры і мастацтве» 28 жніўня г. г. было надрукавана пісьмо чытача Ул. Зянько «Патрэбен беларускі календар». Абедзюма рукамі галасую за гэта. Але я хачу пагаварыць пра іншы календар. Перакідны календар на беларускай мове, які сёння стаіць не на адным рабочым стале.

Мне здаецца, што чалавек, які яго ўкладаў, бачыў адзінае прызначэнне календара ў тым, каб наведвацца, які сёння дзень, калі ўзыходзіць і заходзіць сонца, і лідэраў рабчы на ім запісы.

Але ж добры календар — гэта не толькі даведнік па цэлым шэрагу падзей, дат і г. д. Перагарнуўшы нумаровы лісток календара, мы хочам ведаць, чым адметны сённяшні дзень.

На жаль, календар, пра які ідзе гаворка, на такія звесткі вельмі бедны. Напрыклад, тут нават не ўспомнілі, што 17 верасня — дзень вызвалення Заходняй Беларусі. Не ўспомнены і многія іншыя падзеі і даты — вехі гісторыі рэспублікі. Скажам, абыводна такая выключная падзея, як 50-годдзе Ленінскага камсамола Беларусі. Есць толькі скіпы радок пра тое, што 25 верасня 1920 года ў Мінску адкрыўся першы Усёбеларускі з'езд камсамола. Дарэчы, на самай справе з'езд адкрыўся 24 верасня.

Вельмі скупы календар на звесткі аб культурным жыцці рэспублікі. Можна і патрэбна было сказаць пра такіх дзелючых беларускай навукі, культуры і літаратуры — сёлетніх юбіляраў: Ф. Вінакурава, В. Сербента, І. Лупіновіча, Ул. Корні-Сабліна, Ул. Дубоўкі і інш. Затое ў календары адзначана 150-годдзе з дня нараджэння Бутакова, рускага адмірала, аднаго з заснавальнікаў тактыкі паравога браняноснага флоту. Наогул, тут зноў дзеш нямаю напамінак пра дзюгародныя падзеі і факты.

Што і казаць, падрыхтоўка календара не такая простая справа, як здаецца на першы погляд. Патрэбны калектыў аўтарай-спецыялістаў і розных галінах культуры і навукі. Аднаму ж чалавеку, як гэта робіцца зараз, з такой задачай не справіцца. Гэта трэба ўлічыць на будучае.

Г. Мінск.

В. ПАПЯРЭЧНЫ.

Янка КУПАЛА НА КАЎКАЗЕ

На працягу раду гадоў, а дакладней у 1926, 1928, 1930, 1933, 1934, 1937 і 1940-х гадах — на славытых Каўказскіх мінеральных водах лячыўся, адпачываў і працаваў выдатны савецкі пісьменнік, народны паэт БССР Янка Купала. У Кіславодску, Есентуках і Пяцігорску ён напісаў у гэты час рад вершаў, прысвечаных вялікаму грузінскаму паэту Шата Руставелі і дагестанскаму ашугу Сулейману Стальскаму, воінам Савецкай Арміі, дружбе народаў.

Большасць з іх увайшлі ў зборнік «Ад сэрца», які выйшаў у свет у 1940 годзе і атрымаў Дзяржаўную прэмію першай ступені.

На Каўказе паэт напісаў таксама рад публіцыстычных артыкулаў і нямаю пісем. Дарэчы, большасць пісем была адрасавана вядомым пісьменнікам краіны.

Асабліва палюбіўся Янку Купалу Кіславодск, дзе ён звычайна спыняўся ў санаторыі імя Горкага, які існуе і цяпер. Мясцовае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры прыняло рашэнне адзначыць у 1972 годзе 90-годдзе з дня нараджэння Янкі Купала. Распачаты збор матэрыялаў аб яго знаходжанні ў Кіславодску. На будынку санаторыя, у якім ён жыў, будзе вывешана мемарыяльная дошка.

А. ПЯТРЭНКА.

Кіславодск.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку, акадэміку, дырэктару Інстытута літаратуры АН БССР Васілю Васільевічу Барысенку ў сувязі з напатакшым яго горам — смерцю жонкі Ганны Іванаўны.

ПАРАЎШЫСЯ, хлопцы вырашылі ісці ў Дубраўку, хаця гэта і далёка. Да гэтай вёскі падыходы кепскія, можа, там немцаў не будзе. Валодзя на кабылу не сеў. Ён угаварыў ехаць Валю.

Зарава засталася ззаду. Хмары над зямлёй віселі вельмі нізка, і партызанам здавалася, што яны ўвесь час ідуць з гары ў якуюсьці цемру. Кожны глядзеў уперад напружана. Зрок улоўліваў на белай коўдры то шэры кусточак, то цёмную сасонку. Усе былі насцярожаны, але адзін аднаму не выказвалі свайго настрою і крохлілі моўчкі. Сырое надвор'е глушыла ўсе гукі, і таму, напэўна, акрамя сваіх крокаў, дыверсанты больш нічога не чулі. Маўчала неба, маўчала зямля. Не чуваць было ні стрэлаў, ні гулу машын, ні нават сабачага брэху. Дзе-нідзе ў наваколлі хмару асвеціць мутны бліск ракеты, але да слыху стрэл не даятае.

Партызаны пакуль што ішлі па незнаёмым мясцінах. І хаця без кампасу, без карты, але ніхто не трывожыўся, што не трапіць у патрэбнае месца. Валодзя часта гаварыў камандзірам, што ў любы час сутак, у любое надвор'е ён адчувае сабою, плячамі, дзе поўдзень, а дзе поўнач, дзе захад, а дзе ўсход. Напэўна, з дзяцінства беларускіх хлопцаў навучыла арыентавацца сама прырода: хмарныя дні, непраходныя балоты, цёмныя бары. І цяпер яны ходзяць у любых напрамках беспамылкова.

Апоўначы група падыходзіла да Дубраўкі і спынілася за агародамі. У вёсцы было цёмна і ціха, але камандзір загадаў зрабіць разведку. Ён накіраваў Грышку на адзін канец вёскі, а Калошу на другі. Камандзір сказаў хлопцам аглядаць дарогу і па слядах вызначыць, ці заязджаў або заходзіў хто ў Дубраўку.

Звычайна, якім бы глыбокім сном ні спала вёска, але варта пасядзець крыху паблізу — і ты адчуеш жыццё. То дзе жывёліна грукне, то дзверы скрыпнуць, а дзе дзіця заплача, і агеньчык блісне ў акне.

Дубраўка стаіць зацярушаная снегам, прытуліўшыся адным бокам да лесу. Яна нібы прыталася, каб не выдаць чым сябе. І гэта незвычайная цішыня трывожыла Валодзя, але ён не рабіў, тым больш не выказаў, ніякіх вывадаў і чакаў разведчыкаў.

Нарэшце, хлопцы прыйшлі. Яны паведамілі, што ні каліяні, ні слядоў свежых няма.

— Што ж рушым, — сказаў камандзір і першым пайшоў каля плоту да хаты.

З агарода ён пастукаў у акно, але ў хаце ніхто не аказваўся. Тады ён адчыніў варотцы са штакету і падыходзіў да сцяну. Дзверы былі не замкнёны.

— Няўжо так моцна спяць? — шэптаў сказаў Валодзя.

Адзін за адным партызаны ўвайшлі ў хату. Данілаў бліснуў запальнічкай. Падлога чыстая, ложка засланы, на сцяне — фотакарткі, а крыху вышэй — маўклівыя ходзікі з апушчанай да аднаго гірай. Праўда, было холадна, амаль як на дварэ.

— Адпачываць ёсць дзе, але ж тут не нагрэешся, — сказаў Анатоль.

Валодзя загадаў хлопцам аглядаць суседнія двары. Выйшаў і сам, каб паставіць кабылу ў хлеў. Яго здзівіла, што і каровы ў хляве няма, а па ўсяму відаць — нядаўна была. Нават сена нарыхтавана поўны сенавал. «Няўжо ад усяго жывога вёску ачысцілі гітлераўцы?» — падумаў Валодзя. Навязаў кабылу да сенавала, выйшаў, захапіў пад павеццю бярэма дроў і вярнуўся ў хату. На прыпечку ўжо зырка гарэлі смалякі.

— Напэўна, не знойдзем тут цёплага кутка, трэба самім сябе абгарэць ды чайку закіпяціць.

— Пачакаем, няхай хлопцы вернуцца, — сказала Валя.

— Ніякіх добрых навін яны не прынясуць. Я ўжо па почырку бачу, што тут прайшлі гітлераўцы, якія ведалі, што гэта партызанская вёска.

— А я думала, што мы выпадкова трапілі ў пустую хату, — здзівілася Валя.

— Хата не пустая, усе рэчы на месцы.

— Не, калі людзей няма, дык можна сказаць, што пустая. Я думаю, што і наша ў Слабодзе ўжо апусцела.

— На світанні мы пройдзем да Слабады, і калі будзе магчыма — наведем маці.

— Ды не, цяпер мы туды не зойдзем.

— Прама ж мы не пойдзем, а правядзем разведку і будзем ведаць, што рабіць далей.

Валя дастала са свайго рэчывага мяшка сухар і прапанавала яго Валодзю.

У хату зайшлі хлопцы.

— Палавіну вёскі абышлі — ні душы, нават у дварах жывёлы ніякай няма, — дакладваў Анатоль.

— Мяне толькі здзіўляе, як маглі немцы так ачысціць Дубраўку, каб ні аднаго чалавека не засталася. Нават агнём знішчалі вёскі і то хоць хто-небудзь з жыхароў ды заставаўся жывым, — разважаў камандзір.

— На вуліцы следу чалавечага няма, — дадаў Калоша.

Валя, не даслухаўшы канца размовы, распаліла ў печы, наліла чыгунок вады і паставіла яго ў печ.

— Давай скавараду, — сказаў Анатоль. — Я ў адной хаце на паліцы кавалак сала знайшоў.

— Малайчына, — пахваліў камандзір. — Давайце смажыць, але ж некаму трэба ісці і на варце пастаяць. Я не думаю, што за намі немцы будуць паліваць, але ж могуць адступіць і трапіць сюды на агеньчык.

— Я пайду, — сказаў Грышка. — Толькі ж пачніце мне сала.

— Добра, будзе. Праз дзве гадзіны цябе зменім. А цяпер глядзі, не блукай пасярод вуліцы, хадзі ціха і, галоўнае, прыслухоўвайся. Бо вораг невядома адкуль можа з'явіцца, — сказаў Валодзя.

— Есць!

Грышка пайшоў. Каля печкі завыхалася Валя.

А хлопцы сціхлі і драмалі. Дзяўчына заўважыла, што ў Валодзі апусцілася на грудзі галава. Яна падыходзіла і прашаптала, каб ён пайшоў і лёг. А ён працёр рукою вочы, устаў і падыходзіў да печы:

— Я доўга драмаў?

— Не.

— Ведаеш, здалася, што я дома і без ніякай трывогі лёг у ложка. Ты будзіш, а мне мроіцца, што гэта маці. Далібог была нейкая шчаслівая даваенная хвілінка майго існавання.

— Дык дарэмна я разбудзіла цябе?

— Гэта ж быў толькі сон, а ў сапраўднасці ж не так. Ужо напэўна такога жыцця не будзе, якое было ў дзяцінстве. А будучы заўсёды перад табой клопаты. Здаецца, каб адваіваўся ды вярнуўся назад у тое даўняе басаногое дзяцінства, дык быў бы самы шчаслівы.

— Валодзенька, я ўпершыню ад цябе чую такія размовы.

— Якія?

— Скіраваныя назад. Ты заўсёды жыў і думаў наперад, а цяпер хочаш вярнуцца ў безраз-

лемы ў жыцці, дык зможам забыць на ўсе пакуты людзей. Ты думаеш, што Быліла сапраўды захварэў і не пайшоў з намі? Шкада, што такія людзі застаюцца, і з імі ў мірны час будзе цяжэй весці барацьбу.

— Ты б хацеў, каб я была дарослая, а ты дзіця?

— Не, я хацеў бы, каб і ты са мной на прызбе корпалася бесклапотна. А можа і лепш, што мы такія, — усміхнуўся Валодзя, абняў і пацалаваў Валю. — Хаця вось жыццё ідзе сваёй чаргой. Гэта калі не будзе ўсіх людзей, тады толькі напэўна спыніцца яно. А хоць і будзе існаваць, дык нікім не пазнае. А гэта ўжо рэч у сабе. І асэнсавана жыццём ніхто не будзе задаволены.

— Будзі хлопцаў, няхай стол аслабняюць. Палясі, паспіш і веселейшым станеш. А то ты пануры, як надвор'е.

Разаслаўшыся за сталом, хлопцы гатовы былі адмовіцца нават ад яды, абы толькі іх не чапалі. Але Валодзя раскатурхаў усіх...

На доўгі Валодзя, Валя і Анатоль пайшлі да Слабады, а астатнія, хто ноччу стаяў на варце, засталіся ў Дубраўцы.

Пахмурную раніцу на нейкі момант ажывіла ружовая палоска з усходу небасхіла, але хутка і яе сціснулі і нібы праглынулі снежныя хмары. Пачалі часцей і часцей даносіцца выбухі. Толькі ля Дубраўкі лес стаяў маўкліва. З яго выйшлі тры чалавекі і накіраваліся ў вёску. Раней у чым-небудзь двары сабака залёўся б брэхам, а цяпер узброеныя людзі тапталі ціха каля двароў і разглядалі свежыя сляды. Калоша выпадкова выйшаў на ганак, заўважыў незнаёмых і хуценька павярнуў назад. Праз некалькі хвілін трое партызан выйшлі з хаты. Іх заўважылі прышэльцы і насцярожыліся. Нясмела падыходзілі да іх і партызаны. Ні ў тых, ні ў другіх пароля не было. Толькі сярод адной тройкі быў чалавек у форме савецкага лётчыка, а сярод другой — Данілаў у форме гітлераўскага афіцэра. Наступаў напружаны момант сустрэчы.

— Як далёка накіраваліся? — неўзабаве запытаў Грышка.

— Куды трэба, а вы куды? — прабасіў шыракаплечы мажны чалавек і злосным позіркам акінуў партызан.

Данілаў прыледзеўся да аднаго з прышэльцаў і хуценька палез у кішэню. Ён дастаў блакноцік і ўслых прачытаў:

— Сукач Пліп — Гут са Слабады. Дык гэта вы і ёсць?

Гут разгублена глянуў на сваіх таварышаў, нібы з імі хацеў параіцца, што адказаць, але тыя маўчалі. Тады ён паправіў на плячы вінтоўку, штучна усміхнуўся і сказаў:

— Бачыце, знаёмы знайшоўся, фрыц... Мы партызаны.

— І мы партызаны, — спакойна адказаў Данілаў. — Напэўна вы ўсё ж мяне ведаеце.

— Вось камандзір партызанскага атрада Заякін, — паказаў Гут на вялікага чалавека, што стаяў побач. — Вы яго павінны ведаць.

— Я крыху ведаю і Заякіна. Вы напэўна жартуеце, — сказаў Грышка.

— Які тут жарт, я і ёсць Заякін. А вы з якога атрада?

— Мы з «Будзёнаўца».

— Ну, адзін час мы стаялі побач з вашым атрадам.

— Можа, і стаялі, — паціснуў плячамі Грышка. — Дык куды ж вы цяпер без войска?

— Нам трэба хутчэй злучыцца са сваёй арміяй і далей біць фашыстаў, — сказаў Заякін. — Трэба вольна лётчыка праводзіць, яго збілі тут ля Слабады.

— А-а, мы дык пакуль што не маем намеру злучацца са сваімі.

— Як гэта не маеце? Загадаю і пойдзеце са мной. А не — дык давайце па-добраму. Пойдзем да нашых і скажам, што ўсе з аднаго атрада. Заякін — гэта мая мянушка.

— О, знайшоўся камандзір, — усміхнуўся Грышка. — У нас ёсць свой і ён хутка будзе тут. Чаго гэта мы з вамі пойдзем.

Лётчык не мог зразумець такіх адносін паміж партызанамі і маўчаў. Хаця ў душы, відаць, быў на баку Заякіна, які вёў яго хутчэй на злучэнне са сваімі. Данілаў таксама маўчаў, але ён усумніўся, што гэтыя двое ў цывільным адзенні партызаны. І не мог ён зблытаць Гута з кім-небудзь іншым.

— Я быў у якасці перакладчыка пры штабе нямецкай дывізіі, — пачаў Данілаў. — І вы, Сукач, да мяне прыбягалі, каб прадаць савецкіх людзей.

Гэтыя словы нібы апарылі Гута, і ён закрычаў:

— Цяпер я ўспомніў, гэта фашысцкі служак. І напэўна яны ўсе такія, таму і не хочучы ісці з намі.

У Заякіна нарадзілася думка, каб арыштаваць Данілава і яго таварышаў: «Здам савецкаму войску перакладчыка і выведу лётчыка — гэта ж заслуга, гонар. І няхай з імі там разбраюцца, а я буду на вышыні». Раптам пачулася іржанне.

— А чый гэта конь тут? — запытаў Заякін.

— Нашага камандзіра, — адказаў Грышка.

— Дзе ваш камандзір?

— Ён пайшоў з хлопцамі, хутка будзе, і мы вас правярэм.

— Загадава ісці са мной, — сказаў Заякін.

— Нікуды мы не пойдзем, — зноў засмяўся Грышка.

— Ты, перакладчык, давай аўтамат, — падскочыў да Данілава Заякін.

— Пайшоў прэч, — адступіўся Данілаў і толькі ўзяўся за аўтамат, як яго апыла чарга.

Заякін адскочыў убок, а Грышка з Калошам схопілі Данілава, які коўзаўся падэшвамі па снезе і хацеў устаіць на нагах.

— Кідайце яго і пойдзем, загадваю! — крыкнуў Заякін.

Хлопцы асцярожна апусцілі на снег Данілава. На іх ужо былі наведзены аўтамат і вінтоўка. Разгублена глядзеў і не дакранаўся да свайго пісталета лётчык.

У Данілава з носа пабег струменьчык крыві.

НА Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА

ДОСВІТКУ

Мал. Я. ГОЛЬБЫ.

Неўзабаве ў выдавецтве «Беларусь» выйдзе мой новы раман «Віхуры на скрыжаваннях». Ён — спецаб'яны працяг першай майёй кнігі «Дубовай Грады». Новы мой твор — аб барацьбе моладзі ў тыле ворага ў час Вялікай Айчыннай вайны. Героі рамана ўдзельнічаюць у баях, любяць. Ім знаёмы горьч паражэнняў і радасць перамог. Прапаную вам увазе чытачоў урывак з гэтага рамана.

АУТАР.

важнае жыццё. Ты ўтаміўся, табе трэба адпачыць. Мы тую ноч спалі, а ты не. Наступае ж самы радасны момант, наша вызваленне. Ён радасны і для дзіцяці.

— Так... я стаміўся. Напружанне знікла, і ў думках я лячу ў нікуды. Я балюча перанашу вольнае жыццё. Ты б сказаў, на чорта вайна ўвогуле, а не твая барацьба. Ты бачыў, колькі фашыстаў б'яць, і не можаш запяніць, дык расчараваўся. Возьмуць гдзе ж іх, ідуць твой бацька, мой. Хтосьці ж гоніць гітлераўцаў, не самі ж яны бягуць.

— Я гэта ўсё разумею, але ж, здаецца, лепш было б пражыць хоць год дзіцем. Хіба толькі з'явіцца якія новыя вялікія захапленні і пра-

ЯК ПРІЕМНА ў вясковым доме на Брэстчыне або Магдэбургу палюбавацца каларытнымі дыванамі, поцілкамі, дарожкамі, патрымаць у руках вышываны пругкі палатняны ручнік, пабачыць распісаны валожкамі кувэрэ. Усё гэта, як і інкруставаныя штукі, аздобленыя разьбой аконныя лішты, франтоны, ажурныя крыжы на кладах і многае іншае; спрадвеку склалася ў

трымаць без работы людзей (5 тысяч!), на адукацыю якіх выдаткаваны велізарныя сродкі. Але прыгадаем 5 тысяч народных умельцаў нашай рэспублікі, якія на сённяшні дзень, мякка кажучы, у працы, хаця маглі б прыносіць неацэнную карысць усім нам. Майстры гэтыя, як кажучы, ад бога. І грэх не скарыстоўваць іх умённе. Для рашэння гэтай задачы трэба стварыць у рэспуб-

на кожнай рэспубліканскай выстаўцы-конкурсе твораў народных умельцаў і самадзейных мастакоў. Экспазіцыі існуючых краязнаўчых музеяў рэспублікі часцей за ўсё аднабаковыя. Паказ побыту нашых продкаў абмяжоўваецца пераважна экспанатамі, якія сведчаць пра прыгнечанасць, беднасць. Але ў той жа час трэба даць уяўленне наведвальніку і пра душу народа, які пранёс праз стагоддзі багатую творчую фантазію, любоў да мастацкай творчасці. Праўда, папоўніць экспазіцыю краязнаўчых музеяў не проста. У іх запасніках вельмі мала вырабаў народных умельцаў, якія адпавядалі б мясцовым мастацкім традыцыям.

Адсутнасць музея народнага мастацтва адчуваюць не толькі народныя умельцы, якія б маглі з дапамогай яго збораў павышаць майстэрства, набываць новы вопыт, але і мастакі-прафесіяналы — ім музей шырока адкрыў бы жыватворныя вытокі народнага мастацтва.

Сёння, на жаль, мы не можам пахваліцца нават арганізацыяй часовых выставак народнага мастацтва.

Даўно патрэбны сапраўды кваліфікаваныя, багата ілюстраваныя даследаванні па народным мастацтве Беларусі. У 1951 годзе Інстытут гісторыі Акадэміі навук БССР выдаў альбом пра беларускае народнае мастацтва. Але ў ім адлюстравана толькі частка таго, чым багаты край, — ткацтва, вышыўка, вязанне, набойка. А дзівосная непаўторная разьба беларускіх народных майстроў, рознакаляровыя паліўныя куфлі, вырабы з саломы, распісныя кувэры, нацыянальнае адзенне — пакуль што абыдзены ўвагай выдэйцаў.

Мы не маем выданняў, у якіх абагуляўся б вопыт сучасных народных майстроў. Патрабуюць папулярнага Гомельскага вобласці, ганчарства вёсак Гародня на Брэстчыне і Благоеўкі на Магілёўшчыне, забытая тэхніка пляцення з дубцоў лазы і карэння крэслаў і лаў, якой валодае Іван Карлавіч Шэфер з вёскі Харужанцы ў Ваўкавыскім раёне. Зра-

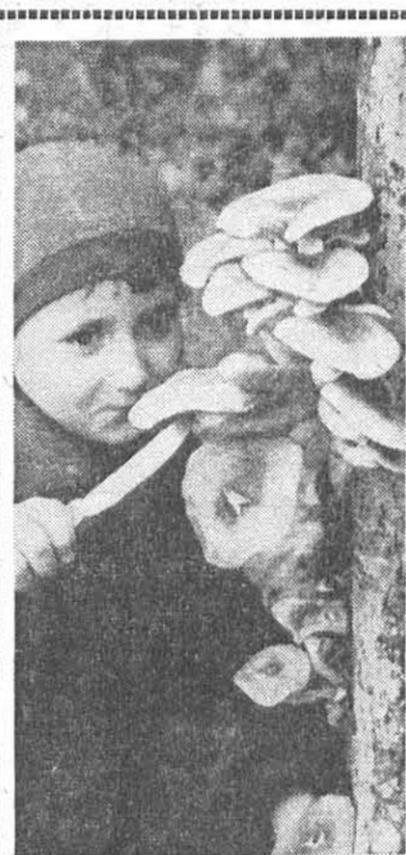
зумела, прыкладаў можна прывесці больш.

У рэспубліцы працуюць больш пяці тысяч народных майстроў. Адна з іх уваходзіць у сістэму ўпраўлення мастацкай прамысловасці, другая — у Мастацкі фонд БССР. Вельмі няпроста зразумець, чаму праблемамі развіцця народнага мастацтва паралельна займаюцца дзве такія арганізацыі, як рэспубліканскі Дом народнай творчасці і рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці Беларускага савета прафсаюзаў. А яшчэ існуюць і абласныя дамы народнай творчасці і дамы мастацкай самадзейнасці.

Узнікае пытанне і аб прыстасаванні традыцыйнага рамства да сучасных запатрабаванняў. Тое-сёбе робіцца па захаванні мастацкіх промыслаў у Мастацкім фондзе БССР. Мастацкі камбінат супрацоўнічае з 400 майстрамі-надомнікамі. Праўда, уся ўвага кіраўніцтва камбіната скіравана толькі на ткацтва і вязанне. І тут мы становімся сведкамі таго, як імкліва пераўтвараюцца народныя промыслы ў звычайныя прадпрыемствы галантарэйнага пашыву. На складзе камбіната ляжыць нерэалізаваная прадукцыя на тысячы рублёў. Чаму? Бо непрадумана асартымент вырабаў (тут і непрыгожыя па арнаменце і колеры поцілкі, і грубага фасону рукавічкі, і прымітыўныя бранзалеты, і попелініцы з рога і дрэва). Бо няма патрабавальнасці да мастацкай якасці вырабаў. Няма высакі-якасных эталонаў. Таму і традыцыі не развіваюцца. Нацыянальны дэкаратыўны стыль драбнее, ператвараецца ў набор стылізаваных прыёмаў.

Як бачыце, каб «насыціць» рынак сапраўды нацыянальнымі сувенірамі, задаволіць патрэбу ў іх, каб вырашыць усе складаныя і разнастайныя праблемы развіцця народнага мастацтва, не абыдзецца без творчага аб'яднання майстроў-умельцаў, здольнага неадкладна вырашыць і мастацкія, і эканамічныя, і, нарэшце, маральныя праблемы, звязаныя са стварэннем твораў сапраўды высокага мастацкага густу.

Міхась РАМАНЮК.

Вольга ЗАКОННИКАВА

ПА ГРЫБЫ

Сцягі развешвае
Цёплае ранне.
Шыбую па лесе,
Шапчу заклінанне:
«Баравік, баравік,
І мал, і вялік,
Выйдзі на дарожку,
Пакажы ножку».
Пад елкай прынік
Хітрун-баравік.
Пад тонкай асінкай —
Таўсты падасінавік.
Ля купін рыжых
Гняздзяцца рыжыкі.
На пні апенькі —
І я на каленьках.
Нат белых набрала
Сёння нямала.
Грыбы, грыбочкі,
Насалю тры бочкі.

Фотаздым В. САВІЧА.

СМСТРЭЧЫ З АДВЕЧНЫМ

РУКАТВОРНЫЯ МЕЛОДЫ

● ПЯЦЬ ТЫСЯЧ «БЕСПРАЦОУНЫХ» ● ПАТРЕБНА ТВОРЧАЕ АБ'ЯДНАННЕ ● ЗАБЫТЫЯ РАМЭСТВЫ ● ТРАДЫЦЫІ І ЯКАСЦЬ.

пэўную эстэтычную народную традыцыю.

Побач з гэтым далёка не дастаткова вядомым гарадскому жыхару мастацтвам паступова ўзнікла і існуе так званая серыйнае мастацтва, якое іншы раз (часцей безпадстаўна) прэтэндуе на ролю выказніка «народных традыцый». Пераважна гэта безаблічныя, штампаваныя з пластмасы, жалеза, гумы і іншых матэрыялаў вырабы механізаваных фабрык і камбінатаў. Часцей за ўсё такія вырабы не здольныя задаволіць эстэтычныя запатрабаванні чалавека ў той меры, як на гэта здатна сапраўды народнае мастацтва самародных талентаў. Таму зусім натуральна сёння прага адрэджэння і актыўная прапаганда народных промыслаў. Пішу я пра гэта не першы. Таму павярну гаворку ў крыху іншае рэчышча.

Паспрабуйце сабе ўявіць, быццам у нашай індустрыяльнай рэспубліцы не могуць знайсці работу пяць тысяч, ну, скажам, спецыялістаў па электроніцы. Не можа быць! — адразу ўсклікнеце вы. Сапраўды, такое становішча выклікана: было б проста злачыствам

ліцы спецыялізаваных творчых аб'яднанняў майстроў-умельцаў з планавым іх матэрыяльным забеспячэннем і з высокакваліфікаваным творчым і эканамічным кіраўніцтвам. Узор такога творчага аб'яднанняў майстроў-умельцаў — «Уку» ў Эстоніі, у якое ўваходзяць больш дзюх тысяч народных майстроў. Аб'яднанне дае рэнтабельную прадукцыю — 800 узораў! І гэта без ніякіх уласных вытворчых плошчаў, без пастаяннай рабочай сілы.

Калі мы арганізуем такое аб'яднанне, народны ўмелец не будзе выглядаць прыватнікам, якога раіфікаваў дзел «цісне» падаткам. І, можа, удасца аднавіць амаль зусім заняўзанае вытворчасць чорнаглянцавых ганчарных вырабаў (яны некалі карысталіся попытам у народзе), дубовых бочак, аздобленай слаўтай трохграннай беларускай разьбою (яны калісьці нават ішлі на экспарт у Англію), аргінальных палескіх кажухоў — адмысловай правы беларускага фальклору.

Апрача таго, даўно наспела патрэба арганізаваць рэспубліканскі музей народнага мастацтва і этнаграфіі. Пра гэта гаворыцца амаль

Гут таптаўся, лыпаў вачамі і не ведаў, што адказаць дзюччыне.

Сказаць, што бачыў, дык адразу нібы распране сябе. Ён жа амаль усе слабадскія сем'і характарызаваў немцам і праводзіў у апошні шлях аднавяскоўцаў. Бачыў і Валіну маці, якая па ледзь зацяршанай снегам дарозе цягнула на санках сваю меншую дачку. То была жудасная карціна нават для самога Гута, які ведаў, што жанчына вязе сваё дзіця не дзеля таго, каб выратаваць, а на смерць. Ніхто з людзей не ведаў, куды іх гоніць, але ўсе разумелі, што назад ім ужо не вярнуцца.

Валодзя заўважыў, што Гут запнуўся і не ведае, што адказаць.

— Чаго маўчыш? Каб не бачыў, дык адразу б сказаў, — гэтыя Валодзевы словы нібы апяклі Гута. Ён адразу ж вымавіў:

— Бачыў, яе таксама пагналі ў Альхоўку.

Валя захвалывалася і адвярнулася. Падышоў Грыша:

— Дык што, Гут, ты таксама хацеў страляць партызан?

— Не, я не ведаў, што вы партызаны...

— А ты ведаў свайго палчэніка? — запытаў камандзір.

— Не, я з ім сустрэўся выпадкова ў лесе, а потым мы напаткалі лётчыка.

— А хто ты ёсць, ведаеш? — зноў запытаў Валодзя. — І чаму ў цябе мянушка «Гут»?

— Я ў імперыялістычную вайну трапіў да немцаў у палон і калі вярнуўся дадому, мяне так празвалі людзі.

— Ты нямецкую мову ведаеш?

— Крыху.

— Калі перакладчыка ў Слабадзе не стала, то немцы да цябе звярталіся за дапамогай?

— А як жа, часта цягалі з сабою.

— Няпраўда, ты сам да іх бегаў, — злосна сказаў Грыша. — Данілаў запісаў нават тваё прозвішча, як здрадніка.

Гут замаўчаў.

— Скажы, ты заслужыў, каб цябе расстраляць, ці не? — запытаў Валодзя.

— Не, я яшчэ прынясу шмат карысці, пайду на фронт і буду ваяваць, каб вызваліць свайго сына з нямецкай катаргі.

— Чаму ж твой сын не разам з усімі людзьмі ў Альхоўцы?

— Я не ведаю, яго пагналі ў Германію...

— Што, на тваю думку, трэба цяпер зрабіць, каб выратаваць людзей ад знішчэння? — запытаў камандзір.

«Я не баяўся смерці... Скажыце... Я ведаў, за што ішоў паміраць... Скажыце... Перадайце маці, братам...» Ён не дагаварыў і сціх.

Валодзя пачуў аўтаматную чаргу, крык і першым кінуўся па вуліцы, за ім пабеглі Анатоль з Валей.

Заякі заўважыў партызан і шмыгнуў цераз плот. Гут апусціў вінтоўку і стаяў побач з лётчыкам. Грыша кінуўся вакол двара, каб перахапіць Заякіна. Валодзя таксама пабег туды.

— Забіў Данілава, гад, — крычаў Грыша.

Валодзя ўбег у двор, каб трапіць на след бандыта, але ў хаце пачуў голас Анатоля: «Вылазь, вылазь!» Валодзя ўскочыў у хату. З-пад адчыненай падложкі шыбелі зіркнулі вочы бандыта, які спяшаўся перазарадзіць пісталет. Анатоль стаяў белы, як палатно, прыціснуўшыся да сцяны. Вінтоўка ў яго была за плячамі. Валодзя даў чаргу, пасыпаліся на падлогу пустыя гільзы патронаў.

— Мяне б забіў, бандыт, ды ў яго была асечка, — уздыхнуў Анатоль.

— Дык хто ж б'яжыць у хату і вінтоўкі з плячэй не здымае! — злосна сказаў Валодзя. — Забіў бы...

Хлопцы выцягнулі з-пад падлогі нежывога бандыта, забралі нямецкі аўтамат, парабелум і пайшлі з хаты.

— Чаго ты стаіш, рот развіўшы? — сказаў на Калашу Валодзя. — Зараз жа адбяры ў іх зброю.

Лётчык глянуў на зорачку, што была ў Валодзі на плотцы і моўчкі аддаў пісталет, а Гут апусціў вінтоўку, і яна ўпала яму пад ногі. Больш за ўсё Сукач напалохаўся, калі заўважыў Ваю.

Валодзя з Анатолям нагнуліся над Данілавым. Раскінутыя рукі, твар іх баявога сябра былі белыя. Нерухомыя вочы, накіраваныя ў хмарнае неба, заліліся празрыстымі слязьмі.

— Хто вы? — разануўся Валодзя і падышоў да лётчыка і Гута.

— Я савецкі лётчык, збіты тут над лесам, а яны сказалі мне, што партызаны.

— А ты хто? — звярнуўся камандзір да чалавека ў цывільным.

— Я са Слабады, — Гут паглядзеў на Валю. — Яна ведае.

— Як ты трапіў сюды?

— Мяне гналі разам з усімі людзьмі ў Альхоўку на расстрэл, але я ўцёк.

— Маю маму вы не бачылі? — раптам запытала Валя.

— Немцаў там многа, яны працэсвалі нават лес, і ўсіх, хто ім трапіў на вочы, арыштоўвалі і гналі ў Альхоўку.

— І дзюцей і старых?

— Усіх, нават дзюцей з-пад печуў качэргамі выцягвалі ў вёсцы і прымушалі жанчын браць іх з сабой.

— Ты быў у Альхоўцы? Яна ж спаленая, там засталася некалькі хат, і ўсё.

— Бачыў я, што жанчын з дзюцьмі і старых у вялікае гумно зганялі, а астатніх людзей спынялі на вуліцы.

— Ведаю я тое гумно, каля лесу стаіць.

— Так.

На ўсходзе грэмела, ужо нават чуваць былі асобныя выбухі. Валодзя падышоў да Валі, крыху супакоў яе, а потым павярнуўся і сказаў:

— Хутчэй знайдзіце рыдлёўкі і пахаваем Данілава вась тут, у кветніку пад базам.

Хутка вырасла магіла, над ёй убілі дошчачку з надпісам: «Адважны партызан Мікола Данілаў, 1918 г. нараджэння. Загінуў 23. XI 1943 г.» Валодзя зняў са сваёй пілоткі зорачку і прымацаваў яе да дошчачкі.

— Ты сапраўдны савецкі пілот? — звярнуўся камандзір да чалавека ў форме лётчыка.

— Вось мае дакументы, глядзіце.

— Дайце яму аўтамат. Няхай будзе партызанам.

Лётчык узяў аўтамат і запытаў:

— А што за камандзір мяне веў, што вы забілі?

— Гут, прызнайся, хто гэта з табой быў? — сказаў Валодзя.

— Ведаю, што ён раней быў у Шлобіне начальнікам нямецкай турмы, а цяпер казаў, што партызан.

— Чуеш, лётчык, кім быў твой камандзір? — горка ўсміхнуўся Валодзя.

— Так, складаныя тут абставіны, цяжка ў іх адразу разабрацца. Гэта не тое, што ў нас у чыстым небе.

— Грыша, б'яжы прывядзі маю кабылу, — сказаў камандзір.

Лес не гойдаўся, але здавалася, што пад нізкімі свінцовымі хмарамі ён стогне. Партызаны хутка пайшлі ад вёскі на захад.

ЕДУЧЫ ў ВАРШАВУ (дакладней — легучы!), я меў намер пабываць у майстэрнях сучасных мастакоў. Думаў нават, што спаткаю тут нейкіх інакшых людзей — як ні кажы, але і выхаванне інакшае, і лад жыцця інакшы. Сумняваўся — ці знайду з імі агульную мову...

А зараз мне здаецца, што мастацтва ўсім свеце — аднолькавае. У кожным разе, ёсць у іх нешта агульнае. Хаця і няпроста вызначыць словам — што іменна. Магчыма, нейкая асаблівая шчырасць і апантанасць.

Літаральна пасля першага ж знаёмства з многімі мы арганічна пераходзілі «на ты». Асабліва прыезныя адносіны ўсталяваліся з Уладзіславам Казлоўскім.

У мінулым афіцэр Войска Польскага, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, Уладзіслаў Казлоўскі сёння — досыць прыкметная фігура ў польскім выяўленчым мастацтве. Ён прадстаўляе кірунак «прымітывістаў».

На мой погляд, гэты кірунак у двух словах можна акрэсліць як пlynнь, досыць-такі набліжаны да рэалізму. Але ў адрозненне ад мастацтва рэалістычнага, «прымітывістам» нестася дастаткова шырокага погляду на правы рэчаіснасці. Яны нібы зачыніліся ў сваёй шкарлупе і нічога, акрамя «прымітыўнага» пагляду на рэчы, бачыць не жадаюць. Малюць свядома, нібы самавукі ці малыя дзеці. І ўсё гэта на поўным сур'ёзе. (Зразумела, можа я каго абражаю такім тлумачэннем «прымітывізму», але няхай мне даруюць — такі ўжо я чалавек, трымаюся рэалізму, прынцыпу нашага савецкага мастацтва).

Малюнкі Уладзіслава Казлоўскага — вельмі абагульненыя, не без пэўнага настрою пейзажы, партрэты, у якіх не згубіўся чалавек, але ў характары чалавека падкрэслена толькі адна якасць — рыса. Тэматычныя кампазіцыі — без пэўнага сюжэту, хоць і створаныя на аснове рэальнасці.

Пазнаёміўшыся з малюнкамі Уладзіслава, я спытаў, як ён прыйшоў да такога «метаду»? Я ведаў, што Казлоўскі скончыў Кракаўскую акадэмію і пачынаў як рэаліст.

Уладзіслаў растлумачыў, што яго вобразы вельмі абагульненыя формы, манументальныя. Але манументалістам так і не стаў. Затое добра засвоіў абагульненую манеру і свае станковыя кампазіцыі стварае накітавалі манументальных. Адным словам, спрашчае да прымітыўнага.

Я задаволіўся такім тлумачэннем і не стаў паглыбляцца ў тэарэтычныя спрэчкі.

Уладзіслаў суправаджаў мяне па выстаўках, якіх у Варшаве мноства, паказваў Варшаву, майстэрні мастакоў, гаспадары якіх сустракалі нас добра-звычайна, шчыра.

Між іншым, наведваў я некалькі майстэрняў прыкладнікоў. Асабліва спадабалася мне, як польскія мастакі апрацоўваюць дрэва, метал. Звычайны цынк нагадвае срэбра! Прынамсі, на першы погляд, адрозніць не проста. Драўляныя і металічныя дэкаратыўныя пано, барэльефы, разьба, чаканка карыстаюцца папулярнасцю сярод варшавян, шырока прымяняюцца ў інтэр'еры.

ХІІІ

КОЛА маіх варшаўскіх знаёмых хутка расло. Я пазнаёміўся з мастакамі Эдуардам Грэлям, Уладзіславам Траяноўскім, Барбарай Стэфаноўскай, Рычардам Плёза-Даліньскім, мастацтвазнаўцамі Міхайлоўскім, Яворскім, Міла-Бэндэскай, пазтам Вецлавам Рустэцінім і іншымі.

У часе аднаго з наведванняў «Захенты» Комінь прадставіў мне мастака Юльіоша Краеўскага.

Сярэдняга веку, з вельмі выразным, інтэлігентным тварам чалавек. Разгаварыўся. Аказалася, што Краеўскі добра ведае многіх з нашых мастакоў. У свой час ён жыў у Заходняй Беларусі. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з Усходняй нават уступіў у Саюз мастакоў БССР.

Я вельмі ўзрадаваўся гэтай сустрэчы. Бо калі ад'язджаў у Польшчу, мае калегі-мастацтвазнаўцы прасілі даведацца пра лёс некаторых мастакоў з Заходняй Беларусі, сляды якіх згубіліся ў часе вайны. Краеўскі быў ягораз тым чалавекам, ад якога я мог атрымаць пэўныя звесткі. Пералічваю прозвішчы мастакоў, чый лёс мяне цікавіць. Аказваецца, Тыбер — загінуў у варшаўскім гета Ляндау — таксама, Маларэвіч — жыў у Варшаве!..

Так, сапраўды, калі я спытаў пра графіка Р. Маларэвіча — актыўнага ўдзельніка мастацкага жыцця былой

Заходняй Беларусі, Краеўскі хітравата ўсміхнуўся.

— Так, так!.. Па-першае, гэты графік цяпер заведца Гелена Краеўская, а па-другое — гэта мая жонка. А ёсць яшчэ і па-трэцяе — яна цяпер працуе адказным рэдактарам папулярнага не толькі ў Польшчы часопіса «Пшэглэнд артыстычны»...

Вось дык вось!..

У гутарцы з панам Юльіошам пра мастацкія справы высветлілася, што польскія мастакі яўна недастаткова ведаюць сучаснае савецкае мастацтва. Ва ўсім разе ўяўляюць яго такім, якім было яно гадоў пятнаццаць — дваццаць назад. За апошнія гады ў Польшчы пабывала некалькі досыць павярхоўных выставак савецкага вы-

снег грудзі ляжыць набапал трамвайных ліній. Надвор'е хмурыцца туманамі — сапраўдны «смог». Нават старажытныя сцены Вавеля і Барбакана ў такіх дні мала кранаюць сваёй велічнай прыгажосцю. Але затое ў бібліятэцы ў такіх дні — любата!..

Савецкая Армія выратавала Кракаў ад разбурэння — тут усё захавалася ў сваім натуральным выглядзе: кожны камень, кожная будына — сапраўдныя дакументы, а не копіі.

Трэба дадаць справядліва і нашым польскім сябрам — яны ўмеюць шанаваць сваю гісторыю. Я, прынамсі, нідзе не заўважыў слядоў ніякіх-небудзь неапраўданых перабудоў альбо імкнення падняць архітэктур, неяк яе мадэрнізаваць. Кракаў

Працоўня — на вуліцы Кармяціцкай — у трохпавярховай псеўдабарочнага стылю камуніцы. Гэта нешта сярэдняе паміж лабараторыяй, музеем, навучальнай установай. Працуе тут каля дваццаці навуковых супрацоўнікаў, якія займаюцца зборам і вывучэннем скарбаў народнага мастацтва і этнаграфіяй. Тут жа і кватэра прафесара Райнфуса.

Прафесар — сярэдняга веку рухавы мужчына з пасвельмім скронямі. Размова з ім адбылася за «круглым» сталом у прысутнасці ягонага асістэнта — Евы Смяжыньскай-Столяк, спецыялісткі па народных промыслах. Памі Ева добра ведае рускую мову і ўвесь час старалася гаварыць толькі па-руску, каб удасканаліць свае веды. У мя-

Леанід ДРОБАЎ

У ПОШУКАХ СКАРБАЎ

Варшава — Кракаў — Уроцлаў — Познань

К. АЛЬХІМОВІЧ. Жыно.

Ф. РУШЧЫЦ. Зямля.

яўленчага мастацтва, якія, зразумела, не ахоплівалі ўсё яго багацце і слаба інфармавалі гледача пра сучасны стан нашага мастацтва. З беларускіх мастакоў польскія калегі памятаюць, бадай, аднаго толькі Міхаса Савіцкага. Пан Краеўскі выказаў шчырае шкадаванне, што нашы мастацкія сувязі паўдаюць жадаць лепшага. А мы ж такі блізка суседзі!.. Слунныя думкі выказаў ён адносна арганізацыі паміж сацыялістычнымі краінамі міжнароднай арганізацыі накітавалі «СЭВа», якая займалася б арганізацыяй мастацкіх выставак, спрыяла б паглыбленню кантактаў паміж мастакамі.

Я з прыемнасцю прыняў запрашэнне пана Юльіоша наведваць яго дома і пры першай жа магчымасці пабываў у гасцінай кватэры Краеўскіх на вуліцы Дамброўскага.

Пані Гелена Краеўская — вельмі маладая жанчына. Яна доўга распытвала мяне пра Беларусь, пра агульных нашых знаёмых — беларускіх мастакоў. Яе цікавілі жыццё і творчасць Івана Ахрэмчыка, Андрэя Вембеля, Яўгена Зайцава, Ядвігі Раздзялоўскай і іншых. У сваю чаргу я цікавіўся лёсам тых мастакоў, якія жылі ў былой Заходняй Беларусі і бралі ўдзел у выстаўках савецкага выяўленчага мастацтва пасля 1939 года.

Ды хіба расказаць каротка пра ўсе спатканы і змястоўныя гутаркі, якія адбыліся ў мяне ў Варшаве. Пераважна гэта былі вельмі шчырыя гаворкі людзей, якія з глыбокай павагай ставяцца да агульнай справы — будаўніцтва сацыялізма. Праўда, здаралася пачуць і словы, ад якіх застаўся прыкры асадак, бо чулася ў гэтых словах рэха буржуазнай прапаганды. Але такіх людзей у Польшчы я сустрэў літаральна адзіна.

За тры з лішнім месяцы ў польскай сталіцы я добра асвоіўся з горадам, знайшоў шмат шчырых, адданных сяброў. Плённай была мая праца ў Інстытуце гісторыі мастацтва. Нацыянальным музеі, варшаўскіх архівах, публічнай бібліятэцы. Матэрыялаў сабрала багата. Яны будуць скарыстаны ў далейшай маёй працы. І Варшаву я пакідаў з пачуццём смутку. Так бывае заўсёды, калі пакідаеш верных сяброў. А наперадзе мяне чакаў Кракаў.

XIV

У КРАКАЎ поезд прыбывае зранку. Аніфілада прываказальных будынкаў. Сям-там выглядаюць татычныя верхавіны касцёлаў, вежы старажытных замкаў. Снежань — горад выглядае не дужа прывабна. Пачарнелы, закопчаны

заўсёды застаецца самім сабой — велічным і строім у сваёй непаўторнай прыгажосці.

Цэнтр горада быў калісьці абнесены высокай сцяной і вялізным ровам, які гэта заўсёды рабілі ў кропачках. Цяпер сцяны няма, а на месцы рова павырасталі магутныя дрэвы. Месяца гэтае кракавяне завуцц Плянтамі. Тут, непадалёк ад славутага Ягелонскага ўніверсітэта, пасля прыезду з Парыжа Уладзімір Ільіч Ленін спаткаўся з польскім рэвалюцыянерам Сяргеем Багоцінім, які ўладкаваў яго на кватэру непадалёк ад цэнтра.

Хваляванне агарнула мяне, калі пераступіў парог Ягелонскай бібліятэкі, славутай на ўвесь свет. Тут бываў Ленін!..

І яшчэ для мяне, як для беларуса, Кракаў асабліва прывабны тым, што ў тутэйшых пачарнелых ад часу мурах набіраўся мудрасці наш Францішак Скарына. Тут пачынаўся яго шлях да тых ведаў, якія збіраўся аддаць ён люду паспалітаму ў сябе на радзіме...

А мастацкія традыцыі Кракава!.. У змрочным сярэднявеччы тут працаваў славуты Віт Ствош — аўтар непаўторнага па велічы і прыгажосці алтара для Марыяцкага касцёла. Яго манументальныя драўляныя кампазіцыі ўражваюць і будуць уражваць яшчэ не адно пакаленне. І сапраўды хваляюцца, сапраўдны боль працянае цябе, калі дзведваешся, што славуты скульптар так і не пачынуў плёну сваёй працы — каралеўскія службы асцялілі разьбара, каб не здоліў паўтарыць нешта падобнае. У Кракаве пачынаў Ян Матэніка. Тут дасягнуў творчай сталасці і зеніту славы заснавальнік польскай «сэцэсі» Станіслаў Веспяльскі!..

Нарэшце, Кракаўская акадэмія многімі сваімі традыцыямі звязана і з Беларуссю. Заснавальнік акадэміі прафесар Шыман Чаховіч працаваў у пачатку XIX стагоддзя ў Полацку. А яго вучань (таксама выхаванец акадэміі) Юзаф Пешка абшюў амаляў усю Беларусь, дзе пачаў пісаць карціны ў нязвычайным тады жанры — кампазіцыйныя партрэты. Вярнуўшыся ў Кракаў, Пешка стаў рэктарам акадэміі. Наш слаўны зямляк Фердынанд Рушчыц таксама тут выкладаў!..

Я прагнуў як мага хутчэй распачыць свае пошукі.

XV

ПЕРШЫЯ мае крокі былі да прафесара Рамана Райнфуса — ізрайліка працоўні па вывучэнні гісторыі мастацтва пры Інстытуце гісторыі Польскай акадэміі навук.

НАТАТКІ МАСТАЦТВАЗНАЎЦЫ

не ж імкненне, зразумела, было адваротнае. І пытанні я задаваў па-польску, а адказы атрымліваў па-руску. Так што ўзбагачэнне вопытам было ўзаемнае!..

Высветлілася, што прафесар Райнфус і яго супрацоўнікі добра ведаюць працы нашых беларускіх этнаграфіаў. Зразумела, у гэтым не апошняю ролю адыграла асабістая цікаўнасць прафесара.

Мяне цікавілі тыя працы асістэнтаў прафесара, у якіх асвятляліся правы народных матываў у польскім і беларускім ікананісе XVII—XVIII стагоддзяў. Абмен думкамі па гэтай праблеме адбыўся ў нас вельмі карысны.

На мой погляд, на беларускі ікананісе так званая «уніяцкага перыяду» моцны адбітак паклала народнае выяўленчае мастацтва. Да такой думкі прывялі шматлікі назіранні ў часе экспедыцыйных даследаванняў. Большасць святых угоднікаў намалеваны так, быццам гэта самыя звычайныя сяляне, рамеснікі!.. Аксесуары побыту святых нагадваюць прадметы хатняга ўжытку беларусаў. Падобную «вольнасць» маглі сабе дазволіць толькі мастакі, якія мелі адносна незалежнасць ад канонаў праваслаўнай альбо каталіцкай царквы. Як вядома, у пэўным сэнсе такая незалежнасць была ў уніяцкай царквы.

Прафесар Райнфус нагадаўся з малімі меркаваннямі, раскажаў мне пра аналагічны назіранні ў польскім ікананісе.

У тую ж сустрэчу з прафесарам і яго асістэнтай была ўдакладнена праграма майго побыту ў Кракаве. Зразумела, акрамя працы ў бібліятэках, музеях горада, прадугледжваліся экскурсіі па славутых мясцінах.

XVI

ВАВЕЛЬ — рэзідэнцыя польскіх каралёў. Існуе больш 600 гадоў. Гэта ўмацаваны замак-крэмль, размяшчаны на крутым беразе над Віслай. Ён абнесены высокімі тоўстымі сценамі, якія ўверсе маюць сярэднявечага тыпу байніцы, мацныя. З трох бакоў замак амывае Вісла.

Перад уваходам у крэмль — бронзавы Тадэвуш Касцюшка на кані. Здароў, славуты зямлякі!.. Табе панцавала: у гады Вялікай Айчыннай вайны імклівае наступленне Савецкай Арміі не дало магчымасці акупантам здзейсніць свой чорны намер — разрабаваць мастацкія каштоўнасці Вавеля. А тое, што фанатычны паспелі пашкодзіць, цяпер адноўлена, і Касцюшка паглядае зухавата!..

Высокага гонару быць пахаваным у такім гістарычным месцы заслужыў і Адам Міцкевіч. Я пакланіўся яму.

XVII

А ПРАЧА Кракава і Варшавы, давалося наведваць яшчэ Уроцлаў і Познань. І паездкі гэты пераканалі мяне: у кожнага польскага горада—сваё адметнае аблічча. Так, калі Варшава пакае ўражанне горада кантрастаў, дзе побач з ультрасучаснай архітэктурай мірна сусідуе старажытнасць, дык Кракаў—цалкам старажытны горад. Кракаў упарт трымае марку старадаўняй «пястаўскай» сталіцы—на кожным кроку тут гісторыя, быццам застылая ў камені: стлы змяняюць адзін аднаго.

Зусім інакшае ўражанне—Уроцлаў. Сюды трэба ехаць, каб пабачыць готыку ў самым чыстым выглядзе.

Першае, што кінецца ў вочы ва Уроцлаве, — старажытная гатыцкая ратуша на цэнтральнай плошчы. Яе стромкія вежы з ажурнымі акенцамі і рашоткамі, нібы сатканымі з дрэва, нагадваюць узносіцца высока. Уроцлаўская готыка (шматлікія касцёлы і іншыя помнікі мінулага), адбудаваная пасля вайны, здзіўляе сваёй велічнасцю, манументальнасцю. Прыгожа!

Некалі ў 1945 годзе я праязджаў праз Уроцлаў і бачыў яго разбураным амаль на дрэвяноста працнтаў. Паабал дарогі на кіламетры ляжалі груды бітай цэглы. Толькі дзе-нідзе ўзвышаліся цудам уцалелыя шкелеты былых дамоў. Кажуць, ва Уроцлаве адбываліся асабліва жорсткія баі. Акружаныя гітлераўцы ўпарта супраціўляліся. Я тады і не мог уявіць сабе, што гэты мёртвы горад некалі ажыве і будзе выглядаць такім, якім быў да восьмідзесяці гадоў. Яго адбудавалі за рэкордна кароткі час. І дала пра сябе знаць характэрная для палякаў любоў да «старувкі» — амаль увесь цэнтр адбудаваны на архітэктурнай дакументацыі і малюнках XVIII стагоддзя, якія захаваліся ў архівах музеяў.

Зразумела, не дзеля аднае архітэктуры прыехаў я ва Уроцлаў. Тут у дзяржаўным універсітэце знаходзіцца слаўная бібліятэка імя Асальніцкіх — адзінае ў сваім родзе кнігасховішча, дзе мноства літаратуры па беларусказнаўстве. Заснавальнік гэтай бібліятэкі — гісторык і кнігавыдавец Асальніцкі ў мінулым стагоддзі шмат цікавіўся лёсам Паўночна-Заходняга краю. Сябра Крашэўскага, ён нават збіраў усё, што гаварыла пра культуру беларускага і ўкраінскага народаў. Цяпер у Польшчы нават выдавецтва ёсць, якое так і называецца «Асальнеум». Яно выдае навуковую і мастацтвазнаўчую літаратуру (дарэчы, і пра культуру старажытнай Беларусі). Пра бібліятэку — унікальны набыт гравюры. Тут сабраны тысячы рэдкіх малюнкаў і гравюр, многія з якіх маюць непасрэднае дачыненне да Беларусі.

Кабінетам гравюры кіруе наш зямляк са Слоніма пан Станіслаў Штраўс. Ён добра валодае беларускай мовай. Знаёмства з гэтым чалавекам было вельмі прыемным. Мы шмат гутарылі з ім пра Беларусь. Пан Станіслаў добра памятае родныя мясціны і марыць наведваць іх. Таму ён пытаўся задаваць, мабыць, больш, чым я. Пры дапамозе пана Станіслава я адшукаў у бібліятэцы адзіны экзэмпляр выдадзенага ў XVII стагоддзі ў Нясвіжы панегрына ў гонар Радзівілаў з гравюрамі слаўтага нашага мастака Тамаша Макоўскага.

Цяжка нават пералічыць усе тыя багатыя (літаратуру і гравюры), якія мне давалося перагледзець у бібліятэцы Асальніцкіх.

Зразумела, многія выданні часоў буржуазнай Польшчы маюць варожую нам ідэйную накіраванасць. Але фантычны матэрыял, на які абавіраліся буржуазныя гісторыкі і мастацтвазнаўцы, — вельмі цікавы і патрабуе свайго сапраўднага навуковага асэнсавання.

XVIII

НЕЗАБЫЎНАЕ ўражанне пакінуў «Музеум Слэзскі» (Слэзскі музей). Велічны палацавага тыпу асабняк дамінуе над плошчай. У музеі сабраная багатая калекцыя барочнай драўлянай разьбы. Трапіла яна сюды са шматлікіх разбураных касцёлаў Слэзскага краю. Праглядаючы гэтую разьбу, міжволі параўноўваў яе з той, якую адшукалі мы, супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, у часе летніх навуковых экспедыцый па Беларусі. Не, наша драўляная разьба больш рэалістычная, яна бліжэй да жыцця. Пратаўпамі святых у нас, відаць, былі рэальныя, жывыя людзі. У постацях апялаў і евангелістаў няцяжка пазнаць рысы звычайных сялян і рамеснікаў. А воль слэзская разьба — трохі інакшая. Яна больш вытанчаная, сты-

лізаваная ў духу барока або класіцызму.

Апрача разьбы, тут багаты збор старажытных дыянаў і габеленаў. Есць і вытканыя некалі на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага. Іх пазнаеш па відомай «Пагоні» — гербе літоўскіх князёў. Хто ведае, можа гэта габелены ткала беларуская сялянка дзе-небудзь у Карэлічах ці Нясвіжы?..

А яшчэ ўразіў музей досыць багатым зборам жывалісу мінулага стагоддзя.

Як са старымі знаёмымі, сустрэўся я з творамі Ф. Рушчыца, К. Альхімовіча, Ю. Пешні і іншых мастакоў, лёс якіх быў цесна звязаны з нашым краем.

XIX

Я ШЧЭ ў Варшаве я пазнаёміўся з мастакам Уроцлава. Адзін з іх, Шміт, вялікі сябра Уладака Казлоўскага, вельмі зацікавіў мяне. Яго разважання пра сучаснае мастацтва шмат у чым супадалі з маймі. Таму мне вельмі прыемна было сустрэцца з гэтым жывалісцам ва Уроцлаве і бліжэй пазнаёміцца з яго творчасцю.

Але найбольш блізка я сышоўся з перакананым рэалістам, надзвычай цікавым жывалісцам-пейзажыстам Станіславам Куклям. Стажак у свой час паспяхова скончыў Кракаўскую акадэмію. Потым у ліку лепшых студэнтаў быў накіраваны ў Ленінград у аспірантуру Інстытута імя Рэпіна. Напісаў там дыпломную карціну і дысертацыю. Мае вучоўны ступень кандыдата мастацтвазнаўства. Цяпер разам з жонкай Галінай працуе ва Уроцлаўскай мастацкай школе. Жонка Куклі — грамадзянка Савецкага Саюза, выкладае замежную мову. Некалькі вечароў у гэтай сям'і за традыцыйнай шклянкай «чарнай кавы» былі напоўнены гаворкай аб мастацтве. Вельмі прыемна гутарыць з прыхільнікам рэалістычнага мастацтва, які ўсім сіламі імкнецца, каб урэшце менавіта рэалізм заняў у Польшчы вядучы пазіцыі.

Кожны зразумее мяне, што назаўсёды незабыўнымі застаюцца ў майёй памяці тыя дні, калі мы разам са Стажакам выязджалі на пленэр у горы. І хоць Судэты (якіх тут завуць) у раёне Уроцлава і Валбжиха не надта высокія, але затое — на дзівя маляўнічыя. Схілы густа параслі хвойнікам і лісьвянымі пародамі. Тут — некалькі польскіх дамоў адпачынку і санаторыяў. Стажак захапіў з сабой на эпізоды шмат вялікіх палотнаў. Я нават жартаваў, што ён, маўляў, мяркуе прабыць на пленэры не менш як паўгода. Але неўзабаве пераканаўся, як хутка ўправіўся са сваімі «цыклапічнымі» палотнамі Стажак. Я ж пісаў эцюдзі-мініяцюры на картоне.

Асабліва здзіўіў мяне Стажак умяцтвам «даводзіць свае палотны да завяршанасці». Завяршаючы работу, кідаў напісанае палатно на зямлю, амаль цалкам засыпаючы снегам. Потым змятаў снег рукавіцай і ставіў «сушыцца». Праменні веснавога сонца растоплівалі рэшткі снегу. З палатна струменьчыкам сцякала брудная, перамешаная з фарбамі і вугалем вада. Але — дзіўная рэч! — пейзаж адразу набываў нейкі «агульны» тон, своеасаблівы настрой. Я шчыра зацікавіўся «метадам» Стажак і з прыемнасцю аглядаў яго кожны новы «шэдэўр».

Маё знаходжанне ва Уроцлаве падыходзіла к канцу, калі я выпадкова даведаўся, што ў Ягелонскай бібліятэцы ў Кракаве захоўваецца адзіны экзэмпляр «Ружанца», выдадзенага ў гонар маршала Палубінскага ў XVII стагоддзі ў Слуцку з гравюрамі слаўтага «беларуска-ўкраінскага» мастака Аляксандра Тарасевіча. Зразумела, тэрмінова выехаў у Кракаў.

XX

ПОТЫМ — Познань. Тут у асноўным цікавіў мяне мясцовы мастак музей, цудоўны збор польскага жывалісу.

Пашчасліва пабачыць рэтраспектыўную выстаўку твораў слаўтага польскага жывалісца XIX стагоддзя Яцка Мальчэўскага. Работы яго я ведаў раней. Але пабачыць ледзь ці не ўсё, створанае майстрам, у адной экспазіцыі — незабыўнае ўражанне.

Галоўны хавальнік Познанскага музея пан Міхайлоўскі памог мне знайсці ў музеі некалькі цікавых рэпрадукцый малавядомых твораў «маіх» мастакоў.

Навуковая камандзіроўка падыходзіла к канцу. Наперадзе была Варшава і... вяртанне на радзіму!..

Мае даўнія і новыя сябры шчыра пажадалі мне поспеху ў асэнсаванні матэрыялу, здабытага ў часе паездкі.

Ужо ў самалёце я думаю: мы жывём па суседстве, на не такой ужо вялікай планеце і здольны шмат у чым намагчы адзін аднаму ў рабоце. І гэта было прыемна.

Варшава—Мінск, 1970.

ЛЁС ПРОСТЫ І ГЕРАІЧНЫ

НАТАТКІ ПРА НОВЫЯ САВЕЦКІЯ ФІЛЬМЫ

Лёс тысяч непадобных людзей праходзіць на экране перад гледачамі ў філмах, зробленых на розных студыях Савецкай краіны. Але вельмі істотная рыса аб'ядноўвае характары герояў. Гэтыя звычайныя людзі ўбіраюць у сябе якасці, выхаваныя ўсім ладам савецкага жыцця. Героі гэтых стужак неаддзельны ад рэчаіснасці, якая выкавала ў іх высокую маральныя прыяцыпы, раскрыла лепшыя чалавечыя ўласцівасці. Жыццё жыцьця творы мастацтва, а мастацтва, у сваю чаргу, імкнецца да актыўнасці ў сьвярдзжэнні ідэалаў сацыялістычнага грамадства.

«ПЕСНЯ ПРА МАНШУК»

З экрана глядзіць амаль дзіцячы твар: дзяўчына-падлетак, коратка астрыжаная, у салдацкім ватніку, кірзавых ботах. Рэальная гераічная біяграфія сержанта Маншук Маметавай, казахскай камсамолкі, якой пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза, стала асновай фільма (студыя «Казах-Фільм») рэжысёра Мажыта Бягаліна і сцэнарыста Андрэя Міхайлава-Канчалюскага. І не выпадкова фільм названы не проста імем гераіні, а «Песня пра Маншук», аўтары падкрэслілі гэтым асабліва рамантычны лад твора.

Таму і выбар выканаўцы галоўнай ролі ў карціне прыпаў на Наталлю Арынбасараву — актрысу, якая заўсёды шукае яркую эмацыянальную афарбоўку вобраза, якой проціпаказана прыземленасць. Гэта не значыць, што ў фільме Маншук прыўзнята над іншымі, што кінакамера вылучае яе з іншых людзей. Гераізм у гэтай стужцы не выстаўляецца напакан, не дэманструецца, ён раскрываецца праз характар Маншук — мужны, моцны і паэтычны.

Рэжысёр перамяжоўвае два пласты — франтавы будні гераіні і карціны роднай казахскай зямлі, каб глыбей пранікнуць у сутнасць натурі Маншук, якая алямаўнасць

пакінуць прырэдні край — поле бою, на якім яна потым здзейсніла свой подзвіг. Трэба вельмі любіць сваю радзіму, гэтыя бяскрайнія стэпавыя прасторы, трэба вельмі даражыць жыццём, каб воль так — з нястрымнай адвагай, з адчайнай рашучасцю рвацца ў бой, ісці ў атаку. І аддаць жыццё за радзіму.

«ДЗЕНЬ І УСЕ ЖЫЦЦЁ»

У франтавых абставінах адбываецца знаёмства гледачоў і з гераічнай карцінай пісьменніка Рыгора Бакланова і маладога рэжысёра Юрыя Грыгор'ева. Толькі яна не баец, а жыхарка сяла, куды ўварваліся, адбіўшы яго ў гітлераўцаў, савецкія часці. На адзін дзень сустрэліся Каця і пяхотны лейтэнант, адзін дзень падаравалі ім шчасце кахання, а рэліжыя рота пакінула вёску. І воль з фронту прыйшло паведамленне — лейтэнант прапаў без вестак. Кончыўся дзень — пачалося жыццё. Жыццё ўдваіх, з сынам.

Гісторыя гэтага жыцця прысвечаны фільм. Сурова і проста аўтары фільма паказваюць чалавечую драму, народжаную вайной. Жонка без мужа. Сын без бацькі. Колькі іх, падобных трагедый было пасля ваеннага ліхалецця. І якую сілу духу трэба мець, каб не сэгнуча пад напорам нялёгкіх выпрабаванняў.

Гераіня фільма «Дзень і ўсё жыццё» (Маскоўская студыя імя Горкага) — чалавек, які будзе лёс згодна са сваім маральным разуменнем і прыяцыпам, народжаным маральнымі ўстоямі савецкага грамадства, звычайнымі нормамі яго жыцця. Дабро і справядлівасць — гэтыя словы маюць для Каці дакладны і ёмік сэнс, якім пагрозбаваць яна не можа. Неват калі да яе праходзіць новае каханне, калі рэальнай становіцца магчымасць сямі, шчасця, Каця адвагае такую магчымасць, таму што яны прыйшлі б да яе цаною чужога няшчасця.

— Што ж ты зрабіла? Сваімі рукамі! — бядуе Кацяна суседка.

Але Каця (актрыса Раіса Разанова) сваімі рукамі хоча стварыць іншае жыццё — без кампрамісаў, па высокім чалавечым сумленні. Яна глыбока перажывае сваё жаночае гора, але ў яе назаўсёды застаецца самая вялікая жаночая радасць — сын, якога яна выхавала сапраўдна чалавекам, які здоліў ацаніць яе мацярынскі подзвіг.

«СВЯТЛО У НАШЫХ ВОКНАХ»

Так называецца новая карціна грузінскіх кінематаграфістаў — сцэнарыста Суліко Жгенці і рэжысёра Гугулі Мгеладзе. Мяккае, лірычнае атмасфера, верагоднасць характараў, чалавечы абаянне галоўнага героя — гэта ўжо нямае для таго, каб фільм прыцягнуў да сябе ўвагу. І сапраўды, у гледачоў узнікае жывая цікавасць да ўзаемаадносін маладых рабочых-будуўнікоў і іх новага брыгадзіра Аляксандра, які пасляецца разам са сваімі калегамі.

Хто ж такі Аляксандр? Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, старшыня звышэрміновай службы, пасля дэмабілізацыі прыехаў на адну з буйнейшых грузінскіх будуўляў — Інгуры ГЭС. Аляксандру недазе пад пяцьдзесят, а хлопцам яго брыгады, бадай, няма і дваццаці. На сучаснай будуўлі сустракаюцца два пакаленні. Спачатку хлопцы пакепваюць са «старамоднага навічка», але чым далей, тым больш іх скарае яго абаянне.

Вядомы грузінскі акцёр Давід Абашыдзе стварае вобраз чалавека душэўнага, чулага, які ўмее жыць чужымі радасцямі і клопатамі. Ён не толькі вучыць хлопцаў сапраўднаму рамяству, майстэрству прафесіі, ён дае ім куды большае — тое, што накоплена ваеннай біяграфіяй, вялікім чалавечым лёсам.

І калі глядзіш фільм, бачыш, што адна мэта ў старэйшага і маладога пакаленняў, што адзінства «бацькоў» і «дзяцей», узамеразумеце і ўзаемапавага людзей — адзін з цудоўных законаў савецкага грамадства. І гэта не дэкларацыя мастакоў, а само жыццё, якое стала прадметам даследавання кінематаграфістаў.

Ніна ІГНАЦЬЕВА,
кінакрытык,
(АДН).

КАМСАМОЛУ ПРЫСВЕЧАНА

Паўвекавая гісторыя камсамолу пунія працоўных і ратных подзвігаў. Знайшла яна сваё адлюстраванне і на паштовых марках краіны — гэтых мініяцюрных дакументах эпохі.

Першая серыя марак пра камсамол была выпушчана ў 1938 годзе ў 20-ю гадыну ВЛКСМ. Мастакі мовай мініяцюрнага плаката расказвалі пра жыццё камсамольцаў 30-х гадоў. На гэтых марках мы бачым камсамольцаў на калгасных і саўгасных паллях, у забоях шахтаў, на фабрыках і заводах, за вучэбай.

За гады мінулай вайны тры з паловай мільёны камсамольцаў былі алячачы ўрадавымі ўзнагародамі, а сем тысяч удастоены высокага звання Героя Савецкага Саюза. Мастакі І. Дубасаў і В. Бібікаў прысвяцілі свае маркі Зои Космадар'янскай і Віктару Талаліхіну. Апошні плаветраны бой 19-гадовага камсамольца Цімура Фрунзе адлюстравалі на паштовым знаку мастак Л. Галавінаў. У серыі маладых ге-

роў можна знайсці маркі, прысвечаныя маладагвардзейцам А. Матросаву, літоўскай партызанцы М. Мельнікайце, кулімечыку Х. Нурадзімаву і многім іншым.

Яркі мініяцюры прысвечаны выхаванцам ленинскага камсамолу Канстанціну Заслонову, Мікалаю Гасэту, Ціхану Бумажкову. У 1961 годзе была выпушчана марка з партрэтам слаўнай дачкі беларускага народа, Героя Савецкага Саюза Веры Харужай.

У пасляваенных серыях паштовых марак аб камсамолі паказана самаадданая праца моладзі па аднаўленні народнай гаспадаркі, разбуранай вайной, на шматлікіх будуўлях пасляваенных гаўгодак.

Да XV з'езда ВЛКСМ Міністэрства сувязі СССР выпусціла марку з сілуэтамі

двух камсамольцаў — у будзёнаўцы і ў шлёме касмаўта. Гэта камсамольцы пакаленняў Паўкі Карчагіна і Юрыя Гагарына, пакаленні, якія аб'ядноўвае блізкае адданасць справе партыі, любові да Радзімы, гатоўнасць да подзвігу ў імя свайго народа.

Л. КОЛАСАЎ.

Язэп ТАЎШЧЭЗНЫ

ЗЯЛЁНАЯ РАПСОДЫЯ

ВАРЫЯЦЫІ НА ТЭМУ НАРОДНАЙ ПЕСНІ

Сяброўскія шаржы А. САПЕТКІ.

ФІЛАСОФСКАЕ ВЯСЕЛЯНЕ

Максім ТАНК

Мне давалося быць сведкам,
Як зялёнай парой сенакосы
Хлалчына пытаўся ў матулі
Дазволу на шлюб,
Пытаўся,
Каторую лепш яму браці —
Ці багатую,
З каровамі і іншым статкам,
Ці з меншымі заробкамі,
без каровы,
Але з чорнымі брывамі.
І мне стала вельмі крыўдна,
Што нейкі струхнелы
Паша ці набоб
Меў магчымасць мець гарэм
У сто і нават тысячу
Пышнацельных, прыгожых жонак,
А малады — кроў з малаком —
Дзяцюк
Можна ажаніцца толькі з адной,
Хаця яму ўпору ўзяць абедзьвюх,
Бо ў гаспадарцы
І жыцці наогул
Вельмі спатрэбілася б усё —
І бровы і каровы.
Мне стала крыўдна
І вельмі шкада
Хлапца,
І я пайшоў у кафэ «Вясна»,
Каб выпіць кілішак кефіру
За здароўе
Усіх на свеце
Жаніхоў.

НЕЙТРЫНА ЖЭНІЦА

Аляксей РУСЕЦКІ

Калі я чую: «Зялёны луг...» —
Ва мне ад крыўды замірае дух.
Калі мне кажуць: «Сенажаць цвіце...» —
Дзіўлюся зноў святой і працаце!

Зелянеюць, зелянеюць лугі,
Пытаецца сын у мацеры,
сенажаці. Ды каторую браці...

Цудоўную песню гэтую ў выдатным выкананні Міхася Шуманскага і Васіля Юневіча чулі, напэўна, многія. Адно не чулі тыя многія, як прагучала б славуная песня ў выкананні таго-сяго з нашых паважаных сучасных пісьменнікаў. А напісалі б яны паводле вядомай народнай песні, відаць, так...

Нейтрына, атам, квант і пазітрон —
Вось дзе пачатак, змест і ўсё гамон.

У табліцы Мендзелеева шукай
Адказ на гора, радасць і адчай.

Вясна ідзе — нейтрына ў цвечце сіл.
Зялёны луг — буяе хларафіл!

Паэзія! Твой сэнс у H₂O:
Пі H₂O і будуць вершы — во!

Для вырашэння ж больш складаных
Да H₂O што-кольвечы дабаў! спраў

Хлалчына з песні, чуеш голас наш:
К вадзе прыбаў C₂H₅OH.

[Хімсумесь гэту — радасць галаве —
Гарэлкай недасведчаны заве].

І гамлетаўскае «браці ці не браці!»
Больш не прымусіць турбаваці маці!

МУРОЖНАЕ ВЙСЦЕ

Уладзімір ПАУЛАЎ

Лугі рунеюць, зелянеюць —
Пакошаныя сенажаці.
Пад восень хлопцы ажно млеюць,
І тую й гэту хочучь браці.

У гэтай — чорненькія бровы,
У той — не дабярэшся толкам,
Ці то свіння ёсць і карова,
Ці то гараж з уласнай «Волгай».

Ды бровы могуць пазліняці,
А «Волгу» ўходаюць дарогі...
Жаніцца з кім! Каго ж узяці!
Не возьмеш ўсіх — працягнеш ногі.

Ад маці толку не дабіцца,
А цешчам будучым — не верце,
І каб з выгодаю жаніцца —
Ул. Паўлава чытайце вершы!

Яны вам скажуць, хлопцы, шчыра —
І болей млець не давядзецца,
Аб чым мая спявае ліра!
Бары, якая пападзецца!

КАГО БЯРЭШ, СЯРГЕЙ?

Ариадзь МАУЗОН

Дзеючыя асобы:

Сяргей — сын у мацеры.
Наста — маці свайго сына.
Дзея перадапошня, кульмінацыйная.

Сяргей, некуды збіраючыся, голицца
новай электрабрытвай «Нева-3» і
злущае Наста, уздымаючы, сочыць
за сынам.

Наста. Зноў да багачкі свайё сабраўся?

Сяргей. Агэ ж, мамбо. Куды ж яшчэ! Дача ў Крыжоўцы — гэта табе не баран чхнуць.

Наста. Ат шчасце, дача! Была б яшчэ і праўда дача, то — гарод. А што гэтая твая Серафіна сорак шосты памер абутку носіць, дык табе наогул не ў галаве? Не дзеўка — экскаватар! Як я яе потым нашай радні пакажу? Людскай жонкі, скажуць, сыну знайсці не змагла... Ды выключы ты сваю тарахцёлку! Размова ж важная, а ты...

Сяргей. А што параіла б, мамбо? Трэба ж, урэшце рэшт, нейкую чуху браці!

Наста. Во бяда — дзёвок яму ў Мінску мала! Бары вунь інжынерку Жану. Бедная сраціначка яна — бацька-палкоўнік год ужо пятнаццаць як памёр. А прыгожая ды танюткая, бровы чорныя — цуд!

Сяргей. Хэ, чорныя бровы! Ды ў той цырульні на праспенце за якіх там семдзесят капеек не тое што чорныя, а шэра-бура-малінавыя навадуць. /Ды і што, мамбо, ёсць у твайё сраціначкі? Двухпакаёвая кватэра, «Масквіч», дарэчы, старога выпуску, ну там драбязя розная — тэлевізар, халадзільнік, пыласос — ды якіх пінччасных пільч тысяч на кніжцы? Дача і той п'яма. Во і жыві-потым, як хо-

чаш... Які я такі мужчына ды гаспадар буду? Жабран!

Наста. Ты ж рабочы чалавек, сыннок!

Сяргей. Хіба што. А Серафінін «продак» у гандлі адно не мільёнамі варочае, стаіць у чарзе на «Чайку». Бары, кажка, маю кропельку, я вам сваю «Волгу» аддам, на трохпакаёвую кааператыўную адвалю ды яшчэ тысяч дваццаць кішэнных — на дробныя расходы... Гэта ён той «экскаватар» кропелькай заве! Ха-ха-ха!

Наста. Ну, калі б так. Ды глядаі, каб не ашукаў.

Сяргей. А мо і праўду ты, мамбо, вярэш? Багатая ды няўдалая. Дача дасюль не застрахавала. Згарыць дача, дык куды я з тым экскаватарам? Эх ты, доля наша мужчынская. Пакуль нявесту вартую знойдзеш, дык пазелянееш увесь... Не, яшчэ пакуль жаніцца не буду. Пачакаю да апошняй дзеі.

(Заслона).

КАСІРКА КСАНА

Псіхалагічнае апавяданне

Янка СКРЫГАН

Аб тым, што калгасны электрамандёр Сымон апрача цяляціцы Фенькі ўпадаваў яшчэ і касірку мясцовай крамы Ксану уся вёска даведалася а другой гадзіне ночы, калі за Прыпяццю ўвачавідкі зазелянела сенажаць.

Не паспеў Сымон, прышоўшы са спаткання з Фенькай, з большага перакусіць і патрусіць на луг, дзе яго чакала Ксана, як да Сымонавай маці, удавы Ганны, са спачуваннямі пацягнуліся прадстаўнікі вясковай абшчэсвеннасці.

— Так во і сказаў, хросная жаніцца хачу — паміраю, а каго браці — не ведаю, хоць утапіся, — выціраючы хусцінкай вочы, скардзілася Сымонава маці стогадовай Вольцы Змітраковай. — Фенька, кажка, пры пасадзе, над валамі ды каровамі хутка камандзіркай будзе, а ў Ксаны бровы чорныя, хоць ты яе замест партрэта на сцяну вешай... Паставіла я самагончкі выгнаць, а сэрцайка свярбіць — заездзяць майго дзіцёнка тыя касірки...

— Дубчом ажаніла б ты яго, Ганна, — абуралася Волька. — Шмаркач жалёны, шарака гадоў яшчэ нямашака, а туды ж — жаніцца...

— Статыстыка, статыстыка, ліха на яе, вінавата, — выгандрывалася Ганніна сяброўка Аўгіння. — Бач ты, на дзесяць нашых верціхвостак дзевяць хлопцаў. Во тыя і кідаюцца ва ўсе бакі, як чумнія, не ведаюць, каго б хутчэй ухапіць. Было б наадварот — рады былі б якой векаўсе з дзіцем.

— Дубль, кажаш, зрабіў твой Сымонка, — разважаў раніцай у Ганнінай хаце сівавусы Стахан, даўнятыкі балельшчык мясцовага «Дынама». — Э, вядома, молада ды зялёная... Як лугі пакосяць, дык і пацянаецца ў хлопцаў зык, гоісаюць, таго-этага... Быў і я маладым, табун дзёвок за сабой вадзіў. А яшчэ, таго-этага, ударам ад варот праб'еш — і гол ёсць, таго-этага! Гэта нічога, што ў свае вароты — гол ён ёсць гол... Ты вольш што Ганнуса, выходзі за мяне, таго-этага... бо влчэру гэтаваць няма каму... Моладзь, яна таго-этага, што да чаго — сама разбярэцца!

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьматвораў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выданняў ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарана, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага санрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Руканісць рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАЎ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.